

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEHEIMEKONFERENTSRAAD

CARL GEORG ANDRÆ.

EN BIOGRAFISK FREMSTILLING

MED BIDRAG TIL BELYSNING AF HANS SAMTIDIGE

AF

POUL ANDRÆ.

SUPPLEMENT OG PERSON-REGISTER.

KJØBENHAVN.

LEHMANN & STAGES BOGHANDEL.

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1912.

CARL GEORG ANDRÆ

GEHEIMEKONFERENTSRAAD

CARL GEORG ANDRÆ.

EN BIOGRAFISK FREMSTILLING

MED BIDRAG TIL BELYSNING AF HANS SAMTIDIGE

AF

POUL ANDRÆ.

SUPPLEMENT OG PERSON-REGISTER.

KJØBENHAVN.

LEHMANN & STAGES BOGHANDEL.

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1912.

FORORD.

Det foreliggende Bind er af noget forskjelligartet Indhold. I et første større Afsnit er optaget det Bidrag til Charakteristik af Læssøe, der som særlig Skrift udkom i April d. A.; henseet til det Meget, som deri indeholdes om Andræ, har det imidlertid jo berettiget Plads i dette, nærmest i Anledning af 100-Aarsdagen for Andræs Fødsel ønskede Supplement til Biografien om ham. Til dette første Afsnit er føiet et mindre, der paa Grundlag af Andræs efterladte Papirer omhandler hans Stilling som Lærer ved den militære Høiskole og Tjeneste under Trearskrigen. Som Hovedindhold og et af Flere med Længsel imødeset Afsnit følger dernæst et udførligt Person-Register, omfattende baade den biografiske Fremstilling om Andræ og de til den knyttede Monografier, og sluttelig har General V. H. O. Madsen været saa god i Forbindelse med nogle Bemærkninger om Andræ som Mathematiker at medgive en Fortegnelse over hans offentliggjorte videnskabelige Arbejder, for hvilket Bidrag jeg bringer ham erkjendtlig Tak.

Septbr. 1912.

P. A.

INDHOLD.

FØRSTE AFSNIT: WERNER HANS FREDERIK ABRAHAMSON LÆSSØE, BIDRAG TIL CHARAKTERISTIK PAA GRUNDLAG AF BREVE MELLEM HAM OG ANDRÆ FRA 1840 TIL LÆSSØES FALD I SLAGET VED ISTD.

I.	SOMMEREN 1840: <i>Smaa Sammenstød mellem Læssøe og Steinmann — Christian VIII's Unaade — Andræ og Læssøe forviste til Udkanter af Riget — Befrygtet Duel mellem Læssøe og Kaptain Baggesen — Andræ i Lauenborg, Læssøe paa Skagen</i>	Side 3
II.	VINTEREN 1840—41 OG SOMMEREN 1841: <i>Artikler af Andræ i «Fædrelandet» om «Den militaire Høiskole» — Mindre gode Udsigter for Ansættelsen som Lærer ved Høiskolen, Christian VIII's Rescripter. Læssøe paa Falster — Reiseplaner</i>	11
III.	VINTEREN 1841—42: <i>Andræ og Læssøe i en Komité for Ordningen af Stabens topografiske Virksomhed — Artikler af Andræ om «Den militaire Høiskole»</i>	26

	Side
IV. FRA LÆSSØES UDENLANDSREISE 25. APRIL 1842— 31. OKTOBER 1843, I—IV.	32
I. (S. 32—54). <i>Læssøe i Berlin og Wien — Fod- ture i Schweiz — Andræs Forsømmelse med at besvare hans Breve.</i>	
II. (S. 55—78). <i>Brev fra Andræ — Læssøes Glæde over Paris.</i>	
III. (S. 78—88). <i>Forlængelse af Læssøes Permis- sion — Ophold i Rom og Neapel.</i>	
IV. (S. 88—95). <i>Læssøes Hjemreise — Paatænkte Arbejder i Hjemmet.</i>	
V. LÆSSØES HJEMKOMST — <i>Ansættelse som Lærer ved Høiskolen og Afskedigelsen derfra . . . . .</i>	96
VI. FRA LÆSSØES KRIGSAAR — <i>Hans Redegjørelse til Krieger for Afskedigelsen fra Overkommandoen efter Ulykken 5. April 1849 i Eckernförde Fjord — Læssøe omtalt som Bataillonskommandør paa Als . . . . .</i>	118
ANDET AFSNIT: AF ANDRÆS EFTERLADTE PA- PIRER VEDRØRENDE HANS STILLING SOM LÆRER PAA DEN MILITÆRE HØISKOLE OG TJENESTE UNDER TREAARSKRIGEN	145
TREDIE AFSNIT: PERSON-REGISTER TIL BIOGRA- FIEN OM ANDRÆ OG DE TIL DENNE KNYTTEDE MONOGRAFIER	177
FJERDE AFSNIT: FORTEGNELSE OVER ANDRÆS OFFENTLIGGJORTE VIDENSKABELIGE ARBEIDER AF GENERALMAJOR V. H. O. MADSEN	201

FØRSTE AFSNIT.

RELATIONER MELLEM ANDRÆ OG
LÆSSØE FRA 1840 TIL LÆSSØES FALD
I SLAGET VED ISTED D. 25. JULI 1850.

I.

Sommeren 1840: Smaa Sammenstød mellem Læssøe og Steinmann — Christian VIII's Unaade — Andræ og Læssøe forviste til Udkanter af Riget — Befrygtet Duel mellem Læssøe og Kaptain Baggesen — Andræ i Lauenborg, Læssøe paa Skagen.

Paaany maatte Læssøe i Foraaret 1840 til det Arbeide, der stod for ham «som en halv Død, grueligt kjedeligt» — Opmaalingsvæsenet¹⁾, og dennesinde tilmed i en Udkant af Riget, Egnen mellem Hjørring og Skagen, som han ligner med et «Siberien».

I denne Forviisning kunde Læssøe ikke siges selv uden Skyld. I Forening med Kolleger i Staben, Andræ, Trepka og Flensborg, havde han nemlig udarbeidet et Forslag til en Omordning af Tjenesten ved Generalstaben og indsendt dette til den Militærkommission i Odense, der havde til Opgave at udarbeide en ny Organisation for Landmilitær-Etaten²⁾. Mod denne Indsendelse var for saa vidt Intet at indvende, som Militære af de forskjellige

---

¹⁾ Biografien om Andræ vol. III, S. 94.

²⁾ «Organisation for Landmilitair-Etaten» af 28. April 1842 (Rescr., Resol. etc. den danske Krigsmagt til Lands angaaende, 1842, S. 70 ff.).

Vaabentarer netop var opfordrede til ad tjenstlig Vei — d. e. gennem Generalstabens Chef — at indsende Forslag til Kommissionens Overveielse¹⁾. Læssøe, noget urolig af Aand, vilde imidlertid ikke lade det bero ved en saadan Indsendelse, men fremfor at se Forslaget upaaagtet drukne i Kommissionen eller som indsendt gennem Chefen for Staben mulig slet ikke komme den ihænde, ønskede han — i Samklang iøvrigt med sine Kolleger — at ansøge Kongen om Tilladelse til at lade det publicere i Trykken. Med dette Ønske kunde Chefen for Staben, «Kammerherre Steen- og Træmand»²⁾, dog slet ikke sympathisere, idet Forslaget stærkt udtalte sig mod det af ham saayndede Opmaalingsvæsen som Hovedbeskjæftigelse for Staben i Fredstid, — «det hele Opmaalingsvæsen», hedder det i Forslaget, «bør indtage en forholdsviis ringe, skjønndt derfor ikke ubetydelig Deel af Stabens Beskjæftigelser; hvor det er blevet til en Hovedsag, for ikke at sige til eneste Sag, dér er der ikke længer nogen Generalstab, men et topographisk Korps. Det er Armeorganisation og Administration, der altid maa blive Hovedfaget i Forening

1) «Parolbefaling af 17de Februar 1840:

Da Vi forudsætte, at flere Officerer i Vor Arme have tænkt over de Forandringer, der ville være tilraadelige i een eller flere Grene af Armeens Organisation, saa tilkjendegive Vi herved, at det vil være Os kjært, om disse indsende deres Udarbejdelser eller Forslag enten til Os Selv, eller til Præsens for den under 3die Februar nedsatte Commission, Hs. Kongelige Høihed Kronprindsen» (Militairt Repertorium, 6te Bd. (1840), Offic. Meddelelser, S. 11).

2) Biografien om Andræ vol. II, S. 123.

med de understøttende Discipliner»¹⁾. Som Følge af slige Udtalelser maatte Steinmann paa det bestemteste fraraade en Offentliggjørelse af Forslaget, og, saafremt Ansøgning herom ligefuldt skulde fremkomme, erklærede han «at ville ledsage denne med den allerufordelagtigste Indstilling». Trods Steinmanns Protest blev Ansøgningen til Kongen dog indgivet (23. Marts), men — som ventelig var — modtog Ansøgerne faa Dage senere gennem Chefen et kgl. Reskript, hvori det bl. A. hed: «Idet Vi herved tilkjendegive Dig, at Ansøgningen afslaaes, ville Vi tillige have Dig paalagt at tilkjendegive disse Officerer, at det har vakt Vort Mishag, at de, uagtet Din velbegrundede Advarsel, have indgivet deres Ansøgning»²⁾. Som Følge af det Allerhøieste Mishag blev Læssøe beordret til at foretage nogle Detailmaalinge i det nordlige Jylland, medens Andræ, Trepka og Flensborg blev kommanderede til i en anden Udkant af Riget, Lauenborg, at fortsætte nogle tidligere paabegyndte Terrainrekognosceringer³⁾.

---

1) Saaledes som Afhandlingen nu foreligger trykt mellem de ældre Bilag til Forsvarskommissionens Arbejde i 1866, er den overskrevet: «Motiveret Fremstilling af Principerne for Generalstabens Uddannelse og Virksomhed, udarbejdet af Capitainerne v. Flensborg, v. Trepka, v. Andræ og Premierlieutenant v. Læssøe, 1840», og det oven hidsatte Citat anført S. 107.

2) Reskriptet, stilet til Steinmann, findes hverken i Samlingen af militære Reskripter fra 1840 eller i «Militairt Repertorium» fra samme Aar. Som det oven er hidsat, er det anført af Læssøe i et Brev til en Unavngiven («Verner Hans Frederik Abrahamson Læssøe, et biografisk Udkast af Oberst F. Abrahamson», Kbhvn. 1868, S. 7—8).

3) Militairt Repertorium VI (1840), «Officielle Meddelelser», S. 50.

Forøvrigt havde Afhandlingen, forinden der blev Tale om hin Ansøgning om en Offentliggjørelse i dens Helhed, givet Anledning til en lille Episode, der nær kunde have taget en sørgelig Udgang. Ved Indsendelsen til Militærkommissionen havde Læssøe nemlig forbeholdt sig at lade et Afsnit af Afhandlingen, der særlig skyldtes ham, udgaa særskilt i Trykken, og til det Øiemed indsendt det til Optagelse i et militært Tidsskrift, der blev redigeret af bl. A. Kaptain i Generalstaben Baggesen. Ved en Indskrevelse af Redaktionen blev imidlertid Stabens Chef, Steinmann, bekendt med Læssøes Artikel, og da han i den fandt væsentlig de samme Anker mod Benyttelsen af Stabens Officerer til Opmaaling, som var ham kjendte fra det gjennem ham selv til Militærkommissionen indsendte Arbeide, kaldte han Læssøe til sig og fraraadede ham paa det Indstændigste en Offentliggjørelse af det paagjældende Afsnit; om hans Raad ei blev fulgt, vilde han øieblikkelig skrive en Indstilling til Kongen, om at han bestemt havde fraraadet en Offentliggjørelse som upassende mod Kongen.

«Da jeg let forudsaae Resultatet af denne Indstilling», skriver Læssøe til en Ven, «erklærede jeg ham, at jeg vilde tage min Afhandling tilbage fra Repertoriets»¹⁾. Nu vendte Læssøes Vrede sig mod Redaktionen af Tidsskriftet, idet han forlangte undersøgt, hvem det var, der havde gjort sig skyldig i «utilbørlig Misbrug af det betroede Manuskript» og i en «Krænkelser af hans Eiendomsret» dertil. Svaret blev, at det var førnævnte Kaptain Baggesen, der uden de Øvriges Vidende og Villie havde udleveret det paa «tjenstlig Opfordring» af Chefen for Generalstaben. «Læssøe, som var heftig», hedder det i Optegnelser af

---

¹⁾ Brev fra Læssøe til en Unævnt (Abrahamson l. c., S. 7, jfr. «Fædrelandet» 31. Marts 1840).

Andræs Hustru, «fordrede en eklatant Undskyldning eller en Duel med Baggesen. Baggesen var virkelig, da det var skeet, og han var kommen til at indsee sin Uret, meget bedrøvet derover og erkjendte fuldkommen, hvor forkert han havde baaret sig ad. Andræ og Kaptain Wilster¹⁾ blev udvalgte som Sekundanter og skulde se at faae det bilagt i Mindelighed. Det var ingen let Sag overfor Læssøes Heftighed og Baggesens Taktløshed, der gjerne ved sin Tale begyndte med at gjøre det Galt, som de Andre havde gjort Godt. Bl. Andet endte han flere Gange Sammenkomsterne med at sige, at «nu var de da igjen ligesaa gode Venner som før». Derimod protesterede Læssøe: «Paa ingen Maade, — jeg kan indlade mig paa en Forsoning, naar jeg faaer en Undskyldning, en Beklagelse over det Forefaldne, men ligesaa gode Venner som før, ere vi ikke». Dette vilde Baggesen nu drøvtygge, men afholdtes, skjøndt med stor Møie, af Andræ og Wilster²⁾. Ved Begges Mægling endte Sammenstødet da med, at Baggesen lod indrykke en Erklæring i «Militairt Repertorium» om, «at det var ham, der uden de øvrige Redaktionsmedlemmers Vidende havde begaaet den Forseelse i velmeent Øiemed og af Respekt for de tjenstlige Forhold at meddele et tilstillet Manuskript til Gjennemlæsning af Chefen», hvorhos han fratraadte Redaktionen af Tidsskriftet³⁾.

---

¹⁾ Den senere General Wilster, bekendt for sin udmærkede Tjeneste under 3-Aars Krigen og i 1864 (Dansk biogr. Lexikon, XVIII, S. 621).

²⁾ Optegnelser af Andræs Hustru fra Mai 1855.

³⁾ I første Henseende henvises til «Fædrelandet» 31. Marts 1840 og 6. April 1840: «De Militaires Trykkefrihed»; i sidste Henseende til «Militairt Repertorium» 1840, S. 411—412.

Næppe behøver det at siges, at Læssøes Lede ved Opmaalingsvæsenet nord for Limfjorden ikke var mindre end paa de «laalandske Marker», — «jeg har ingenlunde befundet mig vel i Sommer», skriver han til Andræ fra Odden ved Hjørring, «hverken i den ene eller i den anden Henseende, og dog har jeg været meget heldig med Hensyn til Menneskeomgivelser, saavidt som man tør stille Fordringerne i dette Siberien. Naar jeg undtager et Par enkelte Dage, har jeg havt det utaaeligt, og det fordømte Opmaalingsvæsen er mig kjedsommeligt til det Utrolige»¹⁾).

En lille Glæde bød dog Opholdet ved en Tur til Skagen, — «I Søndags gjorde jeg en meget interessant Tour til Skagen. Det er værdt at see det vilde Land; det er en heel lille Udenlandsreise, eftersom alle Omgivelser op-høre at være danske».

Som vanligt paa Opmaaling fulgte Læssøe det gamle Raad: «*Legendo atque scribendo vitam procedito*»²⁾ og søgte sin Trøst i Læsning, nærmest af filosofisk og æsthetisk Art, — «jeg har læst baade Mester Eckart³⁾ og «Syvsoverdag»; den Første synes mig meget godt om, den Sidste derimod ikke; Begyndelsen især finder jeg uendelig mat, og Sammenknytningen mellem det aandige Liv og Hverdagslivet mere antydet, end udført. Det har Du [Andræ som Ynder af den Heibergske Muse] til at ærgre Dig over».

Stedse er Læssøe iøvrigt lidt i Frygt for, at Exilet i hans «Siberien» skulde trække i Langdrag, — «Stein-

¹⁾ Brev fra Læssøe af 15. Aug. 1840.

²⁾ P. Andræ, «Cæciliernes Villa ved den Appiske Vei», S. 53.

³⁾ «Mester Eckart, et Bidrag til at oplyse Middelalderens Mystik» af Dr. H. Martensen.

mann behager slet ikke at skrive til mig; det er ellers ikke hans Vane. Jeg er nok af de opgivne Børn. Nu, ja ja»¹⁾. Exilet varede da ogsaa fra Midten af Mai til Slutningen af September.

Langt behageligere forløb Forviisningen til Lauenborg for Andræs Vedkommende. Ikke blot var han allerede i Begyndelsen af August tilbage i Kjøbenhavn og havde faaet det bedste Indtryk af en Befolkning, der levede under saa eiendommelig patriarkalske Tilstande, at den ofte ei ret vidste, om den stod under dansk, Mecklenburgs eller Lübecks Høihed, men selve det tjenstlige Arbeide voldte saa lidet Besvær, at det mere havde Charakteren af en Feriereises Distractioner, end af brydsom «Terrainrecognoſcing». Derom vidner ialtfald nogle Linier, hvori Andræs skildrer Læssøe en Uges projekterede Arbeide saaledes:

— — «Das Programm für die Arbeiten der künftigen Woche ist discutirt und folgendermaszen festgestellt:

Mittwoche. An den Stab geschrieben.

Donnerstag. Erster Rasttag.

Freitag. Vorbereitungen zu einer Erholungs-Reise nach Hamburg.

Sonnabend. Die Reise.

Sonntag. Italienische Oper besucht.

Montag. Rückreise nach den respectiven Quartieren.

Dienstag. Rasttag.

Mittwoche. Wieder Arbeitstag, indem das Programm für die dritte Woche in einer Plenar-Versammlung discutirt werden wird»²⁾.

¹⁾ Brev fra Læssøe af 15. August 1840.

²⁾ Brev fra Andræs af 19. Mai 1840.

Iøvrigt mindes jeg Andræ omtale, at skjøndt han fik Ros for sit Rekognosceringsarbeide, maatte han med Skam bekjende, at adskillige Veie, som han havde afsat paa sine Kort, tabte sig i Sandet, uden at det kunde sees, hvorhen de førte.

II.

Vinteren 1840—41 og Sommeren 1841: Artikler af Andræ i «Fædrelandet» om «den militaire Høiskole» — Mindre gode Udsigter for Ansættelsen som Lærer ved Høiskolen, Christian VIII's Rescripter.

Læssø paa Falster — Reiseplaner.

Henad Vinter 1840—41 samledes Andræ og Læssø paany i Kjøbenhavn, og vistnok er mangen Aften, de sad sammen ved Tobakspiberne om det runde Bord, tilbragt med at drøfte de «Principer for Generalstabens Uddannelse og Virksomhed», som de havde taget Ordet for i det til Militærkommissionen indsendte Forslag, — begge enige om, at «den sande Nytte, som Armeen skulde have af den videnskabeligt uddannede Generalstabsofficeer, ganske vilde paralyseres, naar han nu skulde udtræde som Compagni- eller Escadronschef i Armeen; han vilde da see en Virksomhed for sig, hvor de fleste af de Kundskaber og det meste af den Dygtighed, han havde opnaaet, blev ubrugelige, og andre fordredes, i hvilke han endog maatte erkjende, at han stod meget tilbage for den Officeer, der stadigt havde gjort Tjeneste i sin Vaabenart».

I saa Henseende henvises til Forholdene i den franske Generalstab, hvor der «hævdes en aldeles selvstændig Bestaaen for *le corps royal d'état-major*», og af «de dygtigste Militairforfattere opstilles som Fordring, at *celui qui est destiné à ces fonctions, ne doit perdre de vue un seul instant les travaux du corps et les études qui lui sont nécessaires*», — en Anskuelse, hvortil Andræ og Læssøe ganske slutte sig, bemærkende i deres Afhandling: «Vi kunne ikke tænke os nogen virksommere Forstyrrelse af Stabens Organisation som specielt Corps, end den, der vil opstaae, naar man vil gjøre dens Officerer baade til Armeeofficerer og til Generalstabsofficerer og lade dem blive i Uvished om, hvorlænge og til hvilken Tid de skulle virke i deres egenlige Fag. Ved Stræben efter at naae Alt, staaer man Fare for Intet at opnaae»¹⁾).

End mere end af hin Afhandling har Begges Sind dog været optaget af tvende Artikler, som Andræ under Mærket «C. E.» offentliggjorde i «Fædrelandet» om «Den militaire Høiskole». Bekymrede og misbilligende saae begge Venner paa en Række Ændringer, som den oprindelige Plan for Høiskolen var undergaaet i 1836, — Ændringer, der ved en Afskaffelse eller Indskrænkning af hidtidige Undervisningsfag lod Skolen ikke blot tabe i Betydning som videnskabelig Institution, men navnlig befrygtedes at tilsigte en Anvendelse af de ved den uddannede Officerer, som stred mod Formaålet med dens Oprettelse²⁾, —

¹⁾ Den omst. S. 5 nævnte Afhandling, S. 118, 122 og 121.

²⁾ I saa Henseende henvises til «Bekjendtgjørelse indeholdende de under 18. Septbr. 1836 allerhøiest approberede Bestemmelser for den gl. militaire Høiskole», Afsnit III, S. 9—11,

«Skal Værdien af Frederik VI's Gave anerkjendes», bemærkes bl. A., «saa maa Gaven finde en værdig Afbenyttelse. Skeer dette ikke, forsømmer man at skaffe en passende Virkekreds for den Dannelse, der med Møie og Opoffelse tilkjæmpes, saa taber man ei alene de Frugter, Dannelsen kunde yde, men man taber Dannelsen selv, thi denne kan umuligt bevare sig i en stadig Conflict med Forretninger, til hvis Udførelse den ei alene er unødvendig og overflødig, men endogsaa — man tør vel paastaae det — skadelig; den maa i Tidens Løb gaae til Grunde eller slaee ud i andre Retninger, hvor den ikke kommer Hæren til Gode»¹⁾.

Iøvrigt synes Andræ, hensét til en Bemærkning i et Brev fra Læssøe, jævnlig at have befundet sig i noget trist Stemning i denne Vinter, — «Sidste Vinter var Du, som mig syntes, kun sjeldent i godt Humeur»²⁾. Grunden til dette mindre gode Humør tør vistnok for en Del søges i, at Arbeidet i Generalstabens Bureauer stedse mere er forekommet Andræ insipidt, ligesom ogsaa i en Bekymring for, at den Interesse, han udviste for Bevarelsen af Høi-

---

jfr. «Program ved Høiskolens 25-aarige Jubilæum den 1ste November 1855», S. 43 ff.

¹⁾ Artiklerne, der ere overskrevne: «Den militaire Høiskole», findes i «Fædrelandet» 1840, Nr. 382 og 383 (resp. 24. og 26. Decbr.). Uden at Andræ nævnes som Forfatter af dem, berøres de i det oven citerede «Jubilæumsprogram for Høiskolen» (S. 45—46), idet dér bemærkes, at «Bestemmelserne om en muligst Indskrænkning til det Nødtørfte i den hele Underviisning fremkaldte flere Aar efter» . . . «fortrinligt affattede, men vel strenge Artikler, hvis Skarphed dog for endeel maa tilskrives Datidens filosofiske Aandsretning» [?].

²⁾ Brev fra Læssøe af 25. Aug. 1841.

skolens videnskabelige Betydning og Formaal, nu da denes Velyndere, Bülow og Abrahamson, vare fjernede fra Skolen, vilde blive betragtet nærmest som ungdommelig Oppositionslyst; Kammerherre Steinmann havde jo noksom erklæret, at «han ansaae det for urigtigt, at Officerer skrev offentligt om militaire Sager». Dertil kom mulig Frygten for, at der kunde møde Vanskeligheder ved Opfyldelsen af det Ønske, som stod for ham som kjæreste Livsmaal: Ansættelsen som Lærer i de matematiske Fag ved Skolen. I tvende Reskripter fra denne Vinter havde Kongen nemlig udtalt sig imod, at Stillingen som Lærer ved Høiskolen beklædtes af Officerer i Generalstaben, og derfor bestemt, at bl. A. Læreren i Topografi og Geodæsi, Major Olsen, skulde fratræde Lærervirksomheden senest til Oktober 1842 og en ny Lærer ansættes, «hvor-til ikke kan vælges Officerer af Generalstaben»¹⁾. Men synes ikke slig kongelig Tilkjendegivelse at kunne

---

1) De nævnte Reskripter af 18. Januar og 1. Marts 1840 ere saalydende:

«Under 18de Jan. d. A. har Hs. M. Kongen allern. rescriberet til den kongl. militaire Høiskole, at da Major v. Olsens og Capitain v. Baggesens Stilling som Lærere ved Høiskolen ikke vel lader sig forene med deres Tjeneste ved Generalstaben, saa har Høiskolen at drage Omsorg for, at andre Lærere, saasomt som gjørligt er, ansættes i deres Sted; og til Majestæten at indberette, naar saadant kan vorde iværksat» (Milit. Repert. 1840, «Officielle Meddelelser», S. 13).

«Under 1ste Marts [1840] har Hs. Majestæt Kongen allern. rescriberet til den kongl. militaire Høiskole:

«Som Svar paa Høiskolens allerunderdanigste Indstilling af 20de Februar tjener, at Vi tillade, at Major v. Olsen og Capitain v. Baggesen af Generalstaben forblive i deres Stil-

være møntet netop paa Andræ, om hvem det vel vidstes, at han af Bülow og Abrahamson var udseet til

ling som Lærere ved Høiskolen indtil October 1842, saafremt Høiskolen ikke forinden skulde være istand til at ansætte andre Lærere i deres Sted, og forudsat at Generalstaben ikke imidlertid skulde blive nødsaget til at kræve en udelukkende Brug af deres Tjeneste; men til bemeldte Tid skal Høiskolen under alle Omstændigheder i deres Sted ansætte andre Lærere, hvortil ikke kan vælges Officerer af Generalstaben; disse nye Lærere skulle da betræde deres Poster, naar det ny Underviisningscursus begynder i Efteraaret 1842».

«Saa vigtigt det end er for Høiskolen at beholde dens duelige Lærere, og saa skadelig den hyppige Vexling af disse end er ved enhver Underviisningsanstalt, saa er det paa den anden Side maaskee ei mindre stridende imod en Lærestalts Tarv, at dens Lærere forblive i denne Stilling saalænge, at deraf opstaaer Eensidighed i Underviisningsmaaden, og tilsidst Sløvhed, baade hos Lærere og hos Elever».

«Adskillige af Høiskolens Lærere ere tillige Officerer i Armeen, og endskjøndt deres Stilling som Lærere tjener til at berige dem med nyttige Kundskaber, blive de unægtelig, ved et forlænget Ophold ved Høiskolen, fremmede for Armeen, for dens Tjeneste og Øvelser».

«Af disse Grunde finde Vi det overensstemmende baade med Høiskolens og den militaire Tjenestes Interesse, at Høiskolens militaire Lærere efter 10 til 12, eller i saare enkelte Tilfælde 16 Aars Forløb, træde tilbage til deres Vaaben».

«Høiskolen bør derfor i Almindelighed være betænkt paa itide at finde Lærere, der kunne træde istedetfor de Nuværende; og dette bør især iagttages med Hensyn til de militaire Lærere». (Milit. Repert. l. c., S. 14—15, jfr. iøvrigt Bemærkninger af Læssøe om Forstaaelsen af hine Reskripter i Biografien om Andræ vol. II, Tillæg, S. 133).

snarest muligt at indtræde i den nævnte Lærergjerning og netop med det Formaal for Øie sendt paa Studiereise til Paris.

Med Steinmanns Passion for overensstemmende med Frederik VI's Reskript at anvende Generalstabens Officerer i Fredstid paa «den mest frugtbringende Maade», nemlig til topografisk Arbeide¹⁾, maatte Læssøe i Sommeren 1841 paany til Opmaaling og Kortlægning, dennesinde dog ikke i en Afkrog af Riget, men paa Falster.

I nogle Smaabreve til Andræ fortæller han om sit «Bestialiseringsarbeide»:

«Breininge ved Stubbekjøbing, d. 30. Juli 1841.

«Kjære Ven!

I den Mening, at Du ikke har været saa raadsnar, at Du allerede skulde være reist til Jylland, sender jeg en Epistel til Kjøbenhavn. Skade, hvis den kommer til at ligge for længe, thi disse løst henkastede, sladderagtige Brevsætninger ere let bedærlige Varer. Og med Alt det har Brevet dog en ganske egen Interesse; jeg læser med langt større Iver, hvad Postbudet bringer, end hvad Boghandleren sender. Lidt fordærvet Smag er der vel i det, men det er da Tidens Skyld, og ikke min, og da Du er min Medtidige, saa deler Du vel noget af Feilen. Men dygtigt subjectivt maa Brevet være, fjærnt fra den alvorlige Afhandling; derfor skrive Fruentimmerne saa gode Breve, og næst dem Humoristerne.

Humor er nu just ikke min Gave, idetmindste ikke den Humor, der kan gjøre sig forstaaelig for Andre; men jeg kan

---

¹⁾ Biografen om Andræ vol. II, S. 120.

dog ikke nægte, at jeg lægger temmelig meget Vind paa at gjøre mit Liv saa humoristisk som muligt¹⁾, og undertiden, naar jeg er ret alene, med ikke saa lidet Held. For at gennemføre Planen behøves kun en Ubetydelighed: Ligevægt i Aanden og altsaa ikke nogen haltende Dannelse. Desværre har min Dannelse haltet til Dato, og jeg seer ingen anden Redning end Reisen. Det var i Grunden meget behageligt, at Reisen blev udsat til næste Aar. En heel Deel lader sig forberede til Vinter og iblandt Andet Penge, noget nær det Vigtigste. Et Par Hundrede Daler mere er ikke lidt til de tolv Hundrede.

I Reisedrømme lever jeg Dag og Nat, og mine ydre Omstændigheder begunstige Drømmelivet af al Magt. Jeg er ene, i høi Grad ene i denne Sommer; jeg kan næsten sige, at jeg ikke har talt med et Menneske, siden jeg forlod Kjøbenhavn. Og har ogsaa Munden været anvendt til at frembringe articulerede Lyde nu og da, saa har Tanken sjeldent havt stort at gjøre. Det er vel sandt, at man kan experimentere med de Godtfolk, man her træffer paa, og lade dem gjøre Evolutioner for sig; men man bliver dog snart kjed af en Underholdning, hvor man selv skal lægge al Ting til; idetmindste maa man selv have mere, end jeg har, før ikke at blive schakmat.

Jeg har da ogsaa sagt mine gode Præster og Herremænd Farvel og taget et rigtigt Bondekvarteer, hvor jeg fører et naturligt, ret saadant et idyllisk Liv, der kaster alle gamle Vaner og Fordomme tilside. Der er nu f. Ex. Gaffer og Glas og andre slige skjønne Ting; de kunne jo meget godt undværes. Min Middagsmad nyder jeg med en Træskee, thi den Smule Eftermad, der stadigen bestaaer af stegt Flæsk, er ikke værd at omtale; jeg hjælper mig ialtfald ved den, paa Grund af en tilbagebleven Rest af Forfinelse, med min Pennekniv i den

---

¹⁾ «Das ist das Schöne am Humor», lyder et tydsk Ord, «dass sein Besitzer durch ihn alt wird, aber ewig jung bleibt».

ene Haand og min Værts store Foldekniv i den anden. Det Eneste, jeg endnu ikke kan vænne mig til, er den herculiske Kraftanstrengelse, der fordres af Kjæbebenene for at sønderlide Brødet, og den ikke mindre Fordøielsevne, som Maven maa være i Besiddelse af. Indtil Dato ligger det mig som Stene i Maven. — Jeg maa bryde af for idag, thi Lyset er forbi, det vil sige Dagslyset eller Tusmørket, thi andet Lys haves ikke her i Huset.

d. 31. Juli [1841].

Saaledes gaaer det med mine gode Forsætter. Igaar skrev jeg, at jeg havde sagt Præster og Herremænd Farvel, og idag faaer en usalig Skovrider fat paa mig og forfører mig til at love at spise Frokost hos ham imorgen, da det er Søndag; og hvad der er det Værste, jeg slipper vel næppe fri for at tage til Skjørringe imorgen Aften. Saa er jeg da igjen midt i det. — Jeg har taget Goethes italienske Reise med mig og har stor Gavn og Glæde af den. Det er mig under nærværende Udsigter i høi Grad belærende og underholdende at see, hvad der kan gjøres ud af en Reise. Maaskee Goethe dog forfører mig til at betragte Reisens væsentligste Sag at være Kunstuddannelse; jeg kan idetmindste ikke Andet end dvæle derved. Og da Italien nu er Kunstens egentlige Hjem, da jeg, saalænge jeg kan huske, har ivrigen ønsket at komme til Rom og Neapel, saa var det ogsaa længe min Agt, med eller uden Forlov, at gaae derned. Men snurrligt nok, netop Goethe har forandret mit Sind. Jeg seer tydeligt, at mindre end 7—8 Maaneder i Italien er Intet, og det kan jeg denne Gang naturligviis ikke formaae. Jeg mener derfor, at jeg kan skaffe mig en ret anstændig Fordannelse i Dresden, München og Paris til næste Aar, at jeg i nogle følgende Aar let vil kunne sammenspare en passende Sum, faae de 8 Maaneders Permission, og saa til Landet. Altsaa til næste Aar Venedig, Mailand, maaskee Florents; men ikke et Skridt længer mod Syd».

— — «Med mit Arbeide gaaer det ret vel; men det er hundsk; jeg er ude fra Kl. 7 til Kl. 6 hver Dag, saa jeg tidt er nær ved at styrte; men naar eengang Galoppen er begyndt, kan man ikke stoppe igjen. Et ret interessant Curvekaart over Falster faaer jeg vel ud af det til Vinter.

Hils gode Venner i og udenfor Athenæum, Bjerring ikke at forglemme. Jeg misunder Dig tidt baade om Morgen og om Aftenen, at Du kan gaae op paa Østergade; her, hvor jeg ikke seer en Avis, ikke taler med et Menneske, synes Athenæum at være de Saliges Opholdssted. Skriv mig til uopholdeligt; Du seer, jeg trænger til det.

Din hengivne

F. Læssøe.

Som man seer, er Læssøes Veraab over Uudholdeligheden af Opmaalingsarbeidet ikke fuldt saa stærke som for to Aar siden paa de «laalandske Marker»; «Reisedrømme, hvori han lever Dag og Nat», have mildnet ham Opholdet.

Videre hedder det i et følgende Brev (25de Aug. 1841), ligeledes fra Stubbekjøbing:

«Kjære Ven!

Det er allerede det 3die Brev, jeg skriver til Dig, siden jeg isøndags modtog Din Skrivelse. Den var baade i den ene og i den anden Henseende trist nok, og dog skulde jeg Dagen efter modtage en langt sørgeligere. Det var fra Fibiger¹⁾,

---

¹⁾ Adolph Fibiger, dengang Premierlieutenant i Ingeniørkorpset, død af Brystsyege samme Dag, 27. August 1841, som han fyldte sit 28. Aar («Museum, Tidsskrift for Historie og Geografi», 1894, I, S. 129 ff.).

der fra sit Dødsleie, som han selv siger, var saa venlig at sende mig et Par Ord. Det var med uendelig Vemod, at jeg gjennemlæste dem, og det stod mig nu først klart, hvor meget jeg taber i ham. Jeg har levet saa meget med og i ham fra min tidligste Ungdom; jeg har været saa vant til at knytte mine Forhaabninger om Fremtidens aandige Liv til ham, at det er en Deel af min egen bedste Tilværelse, der gaaer tilgrunde med ham for dette Liv. Det er uhyre haardt og kunde bringe Een til at gaae i Rette med Skjæbnen, naar en saa elskelig Personlighed bliver rykket op og kastet bort som Ukrudt uden at faae Lov til at udvikle saa Meget, der gjemtes i den. — Det vil være mig et Savn for hele Livet, at jeg ikke kan komme hjem og sige ham mit Farvel, førend det er for sildigt. —

Da det Brev, jeg først havde skrevet til Dig, passede saa Lidet til min nuværende Stemning, kunde jeg ikke bekvemme mig til at afsende det; det andet var kun kort, og da nu Regnveiret har givet mig Tid, saa faaer Du det tredie.

Det har gjort mig ondt at see, at Du bestandigt er nedslaaet. I sidste Vinter [1840—41] var Du, som mig syntes, kun sjeldent i godt Humeur. Det er slemt, meget slemt, naar Humor ikke vil indfinde sig under nogenlunde sædvanlige Omstændigheder. For Øieblikket er der grebet forstyrrende ind i min Sindsro; men Sorg gaaer jo over til Vemod, og Roligheden og Forsoningen komme tilbage. Jeg vilde ønske, jeg kunde forskaffe Dig noget af den mageløse Sindsro, som jeg har nydt i Sommer. Før har jeg, ligesom Du, anseet Opmaalings-tiden for en fuldstændig Bestialiseringsperiode, men jeg begynder at vende om. Man maa kun ikke leve for meget med Menneskene paa Landet eller i Kjøbstæderne, thi der er yderst sjeldent Noget at vinde hos dem».

Og som om Læssøe hylder det af Seneca høit priste «*secum morari*», glæder sig med den yngre Plinius ved

«Intet høre, Intet sige, som det ærgrer ham at have hørt eller sagt»¹⁾, fortsætter han:

«Man maa isolere sig saa meget som muligt og nyde Eensomheden tilbunds i det Par Maaneder. Hvorledes der da læses, naar man i Uger ikke taler med Nogen, ingen Aviser læser, ingen Efterretninger hører om den hele Verden foruden, det gjør man sig ikke Idee om, naar man ikke har prøvet det. Naar man om Aftenen har læst sig rigtigt ind i sin Bog — og det er, hvad der saa sjeldent lykkes mig i den sædvanlige Hurlumhei, — saa tumler der sig flere Tanker i Hovedet den følgende Dag, end ellers i Uger. Jeg vilde ønske, at Du fik Permission paa et Par Uger og tog til et Sted, hvor Du kunde være ganske alene. Prøv det engang, Du kan troe, Du vil synes om det. — Du seer, jeg har dog Noget af Menneskeslægtens elskværdige Lyst til at agere Qvaksalver og paatvinge alle Andre den Tilstand, hvori man selv befinder sig vel».

— — «Vistnok er jeg meget glad ved mine Reiseudsigter, og dobbelt tilfreds med at have dem netop til en Tid, da saa meget Ærgerligt kan indtræffe. Og jeg frygter ikke meget de kommende magre Aar; thi jeg har været vant til en jevn — ganske jevn Lykke, og har afstukket mine Livspæle i meget rimelige Smaakredse, saa jeg faaer vel nok Kredsene udfyldte saa taaleligt. Jeg synes tidt underligt om, at Nutiden, Øieblikket for det Meste er mig saa jevnt godt; thi naar jeg seer tilbage paa svundne Tider, er der Meget, hvorved jeg ikke gider dvæle. Men det er netop Middelmaadighedens store Fordeel, at den saa let slaaer sig tiltaals, naar den først er bleven sig bevidst. Og alle mine ungdommelige Illusioner og høitflyvende Planer ere sandeligen reent

---

¹⁾ P. Andræ, Seneca paa sin Villa ved den Appiske Vei, S. 44; Via Appia III, S. 6.

borte, og med dem er da Ungdommen afsluttet, og den rolige Tilstand indtraadt¹⁾. Rigtignok begynde de smertelige Savn og de skuffede Forhaabninger at indfinde sig, naar de ungdommelige Forstyrreere gaae bort; men det gjælder om at forvandle hine til vemodige Erindringer, saa er Spillet vundet. — Hvert Ord fra min Pen vil sige Dig, at jeg lever og væver i mig selv, og det kan nu engang ikke være anderledes; hvad der er forinden, maa herud. Jeg faaer da finde mig i, om Du synes, at jeg har vel megen selvbehagelig Salvelse og en heel Deel af Tankernes Halvelse».

— — «Vil Du hilse Bjerring og takke ham for hans mageløse Tjenstvillighed. Jeg har havt megen Glæde af hans Michelet [d. e. et eller andet Skrift af denne Historiker]. Hils alle gode Venner. Lad mig snart høre Noget fra Dig, men see Dig lidt om efter de lyse Punkter, de klare Faser af Livet. De maae kunne findes, og det betaler sig at lede efter dem.

Lev vel! Din hengivne

F. Læssøe²⁾.

— — «Lykkelige, tifold lykkelige Menneske!», svarer Andræ tilbage med Hensyn til Læssøes Reisedrømme, «Modtag min bedste Lykønskning! Vidste jeg ikke af Erfaring, at man er uudtømmelig i at skaffe sig selv en ret

---

¹⁾ Man betænke: Læssøe født d. 23. Septbr. 1811 og saaledes endnu ikke fyldt 30 Aar. — Iøvrigt bemærkes, at denne Dato: «23. Septbr.» (hid-sat alt i Biografien om Andræ vol. III, S. 101) er den rette Fødselsdag for Læssøe i Modsætning til de flere urigtige, til Ex. 9. og 13. Septbr., der findes anført henholdsvis hos Vaupell («Læssøes Levned», S. 9) og i en Nekrolog over Læssøe i Generalstabens store Værk: «Den dansk-tydske Krig i Aarene 1848—50» (3die Deel, 2det Afsnit, 3die Afd. S. 1495) samt i Dansk biografisk Lexikon X, S. 577.

²⁾ Udhæv. af mig.

passende Deel Malurt, hvormed man stedse neutraliserer Medgangens Sødme, vilde jeg næppe forstaae, hvordan Du kunde holde det ud at skulle reise. At skulle reise for første Gang — et heelt Aar — og have mere end et halvt Aar til forud at overveie og gjenoverveie Alt, hvad man kun kan tænke sig af Glæder, der alle kunne nydes uforstyrret, aldeles efter eget Tykke, — det forekommer mig i min nuværende forbandede Tilstand som Noget saa overjordisk, at jeg næsten ikke kan fatte det. Og dog var ogsaa jeg engang paa det samme Punkt, — og nu! — For strax at bidrage til Malurtfabrikationen maa jeg til at udstøde mine Klagehyl, der kunne varsle Dig Muligheden af magre Aar, der engang i Tiden kunne komme til at fortære det fede, som nu ligger foran Dig. — Nu er jeg nærved at fortvivle! — Svaghed — Din egen Skyld, etc. etc. seer jeg Dig allerede udraabe, og dog har Du sikkert Uret, idetmindste forsaauidt der ved Svaghed og Selvskyld forstaaes Noget, som man efter sin bestemte Individualitet maatte kunne have undgaaet. — Forklare Dig min Status, hvor meget det end vilde trøste mig, og hvor sikkert jeg end stoler paa, at Du af den Grund vilde tilgive mig Forklaringens Kjedsommelighed, kan jeg dog imidlertid ikke. Først og fremmest ligger den egentlige Basis i visse reent personlige og familielige Forhold, som man jo kun under ganske særegne Omstændigheder kan føle sig berettiget til at tale om, og dernæst vilde en heel Deel af det Øvrige, der efter sin Natur er omtaleligt, idetmindste til en Ven,ordre en saa vidtløftig Explication, at den umuligt kunde egne sig for et Brev.

«Jeg skal derfor hellere lade den Fugl flyve», afbryder Andræ sine Klagehyl, og nøies med at berette Læssøe

lidt om «Stabs-Jeremiader», — «de Bugge'ske Operationers Upaalidelighed»¹⁾ — «og det i en endnu højere Grad, end jeg før havde troet» — og ikke mindst om sin «Fortvivlelse og Forbittrelse ved Steinmanns uendelige Dumhed», som har forhindret at faae «det hele topografiske Væsen, Schumachers Wirthschaft iberegnet», ordnet paa en for Generalstaben tilfredsstillende Maade, — «hvis det ikke var saa forbandet latterligt, kunde man jo ærgre sig sort over det glørværdige Udfald af Stabens Krig med Schumacher».

— — «Med Forbauselse opdager jeg», afslutter Andræ sit Brev, «at Du slet ingen kjøbenhavnske Nyheder har

1) Bugge, Thomas (1740—1815), Astronom, Mathematiker, ansat 1762 ved den af Videnskabernes Selskab foranstaltede Opmaaling af Landet (Dansk biogr. Lexikon III, 243). Om denne hans Maaling foreligger i Andræs Efterladenskab en til Generalstaben indsendt Afhandling, overskrevet «Bemærkninger ved Videnskabernes Selskabs Triangulation af Sjælland», hvori nærmere paavises «den mærkværdige Unøjagtighed, der karakteriserer Bugges Arbejder», og Andræ af det Paaviste formener med fuld Føie at turde uddrage følgende Slutninger:

«1) Hvert Forsøg paa at frembringe en større Nøjagtighed i Resultaterne af de Bugge'ske Triangulationer ved at indføre en nøjagtigere Beregningsmaade for Hovedp. Coord. maa ansees som aldeles hensigtsløst.

2) De alt beregnede Coord. ere saa upaalidelige, at det bliver umuligt paa dem at basere Beregningen af det geogr. Net for Kaartet over Danmark.

3) Det bliver derimod nødvendigt at benytte Resultaterne af en ny Triangulation».

faaet, og dog kunde jeg idetmindste give et Par til Bedste, f. Ex. om Liszt, der for nogle Øieblikke fordrev Skyerne fra min Horizont, og Andet deslige. Du skal faae saamange, Du vil have, naar jeg først igjen har modtaget nogle Linier fra Dig. Indtil da, lev vell!

Din hengivne

Andræ»¹⁾.

---

¹⁾ Brev af 6. Septbr. 1841; Udhæv. af mig.

III.

*Vinteren 1841—42: Andræ og Læssøe i en Komité for
Ordningsen af Stabens topografiske Virksomhed —
Artikler af Andræ om «Den militaire Høiskole».*

Henad Vinteren samledes Andræ og Læssøe paany i Kjøbenhavn, — for sidste Gang i Andræs daværende Bolig, Toldbodgade 44. Som vi have seet, var Læssøe alt Sommeren forud stærkt optaget af sine Reiseplaner, og ganske naturligt er da Samtaler mellem Begge ført om Alt, hvad der skulde nydes paa denne Reise; her i Kjøbenhavn ved Tobakspiberne om det runde Bord har Andræ kunnet udmale de mange Herligheder i Paris og Schweiz, som det voldte ham for megen Besvær skriftlig at udtale sig om.

Næppe behøvede Læssøe at nære Frygt for, at hans Reiseønske ikke skulde blive opfyldt. Vel var han ingenlunde persona grata, hverken hos Steinmann eller Bardenfleth, der holdt ham for en «Republikaner» og tog Forargelse af hans formentede Skriverier i Bladene. Hans Afgangsexamen ved Høiskolen var jo imidlertid bestaaet med

Udmærkelse, i mere end 5 Aar havde han gjort Tjeneste i Generalstabten, og dertil kom, hedder det, at «som et Led i Kjæden af Generalstabsofficerens Dannelse og den Leilighed, som dertil burde gives ham, fandtes det af stor Vigtighed, at han, efter nogle Aars Tjeneste i Staben, sendtes paa Reise i Udlandet i 1 à 2 Aar for at blive bekendt med andre Armeer og deres Organisationer» . . . «foruden at han ifølge sin Instruktion reiste i et eller andet specielt, reent videnskabeligt eller mere praktisk Hverv»¹⁾).

Ved Siden af den mere fornøielige Underholdning har Begges Sind imidlertid været optaget af militair-videnskabeligt Arbejde. I December 1841 blev nemlig Andræ og Læssøe af Chefen for Generalstabten beordrede til i Forening med Kolleger i Staben at «sammentræde i en Comité for at afgive deres Formening om den hensigtsmæssigste Ordning af Stabens topographiske Virksomhed», og herom blev der i en Række Møder, der tog deres Begyndelse alt 4 Dage efter Modtagelsen af Befalingen, «discuteret Alt, hvad Comitéen troede at burde inddrage under sine Forhandlinger for tilfredsstillende at kunne fyldestgjøre det Hverv, der var overdraget den». Resultatet af Overveielserne forelaa da ogsaa alt medio Februar udviklet og nærmere begrundet i en udførlig Indberetning til Chefen for Generalstabten²⁾).

---

¹⁾ Steinmann, «Om Generalstabens Virksomhed og Tjeneste paa nærværende Standpunkt», Oktober 1851, S. 136.

²⁾ Steinmanns Ordre til de paagjældende Officerer er mig ikke bekendt, saa lidt som jeg finder den af disse afgivne

Til anførte Arbeide kom en Sag, der uforandret laa Andræ stærkt paa Sinde: Høiskolens Stilling, der ved Ændringer og Tillæg til den oprindelige Plan forekom ham stedse mere utilfredsstillende, og med Læssøe har han da drøftet nogle Artikler, hvormed han i «Fædrelandet» paany tog til Orde imod Skolens Tilbagegang i videnskabelig Retning, — «Skal Høiskolen frelses fra en fuldkommen Fortabelse i Realismens chaotiske Stof», hedder det i disse Artikler, «skal den hæve sig til det Standpunkt, paa hvilket den ene formaaer at fyldestgjøre de specielle Corpsers, Armeens og Videnskabens forenede Fordringer, saa maa den underkastes en Reorganisation, der ikke blot har enkelte Rettelser og Forandringer i det Bestaaende, men en total Omdannelse af Institutionen til Formaal. Men skal denne blive andet end et mislykket Arbeide, skal den høiere Anskuelse af Dannelsens Betydning virkelig gjøre sig gjeldende, saa maa der anvendes den største Omhyggelighed paa Valget af de Mænd, som det overdrages at reorganisere det militaire Undervisningsvæsen». Og som «et karakteristisk Bidrag til Skildringen af Skolens nuværende Tilstand» anføres bl. A., «at det er Livgardens Commandeur [Bardenfleth], der for Øieblikket er

---

Betænkning nogetsteds omtalt (in spec. ikke i Steinmanns omst. citerede Brochure); derimod er Betænkningen mig kjendt fra en Afskrift i Andræs Efterladenskab. Iøvrigt fremgaaer det jo af Steinmanns Ordre, at hvor megen Uvillie der end i Øieblikket vakt hos ham ved de til Militærkommissionen fremsatte Indsigelser imod den overvættets Brug af Stabens Officerer til Opmaalingsarbeide, forblev disse Indsigelser dog ikke uden Virkning.

ansat som Chef, og at en Jægerofficer [Lønborg] fungerer ikke alene som Commandeur, men endogsaa, hvor utroligt det end lyder, som Undervisningsdirektør. Føies endnu hertil den Bestemmelse, at for Fremtiden ingen Officer af Generalstaben maa ansættes som Lærer¹⁾, saa vil det ikke kunne nægtes, at man er paa Vei med at fjerne en Deel af de rette Vedkommende fra Institutionen. Fik det bestaaende System Lov til frit og uhindret at udvikle alle sine Conseqventser, turde saaledes om nogle Aar det Særsyn maaskee frembyde sig, at det ene blev Officerer af Infanteriet og Cavalleriet, der kom til at beskæftige sig med Uddannelsen af Officererne for de specielle Corpser, et Resultat, der omtrent vilde være ligesaa rimeligt og fornuftigt, som om det ene blev overdraget Jurister at uddanne Theologer, eller Theologer at docere de forskjellige Discipliner, der ere henlagte under det juridiske Facultet». — — «Eet Punkt gives der imidlertid», afslutter Andræ sine Artikler, «som berører Høiskolen saa umiddelbart, at det ligefrem bør inddrages under dens egen Reorganisation, og dette angaaer Bestemmelserne for de afgaaede Elevers Ansættelse ved de forskjellige Corpser. At det sidste Høiskoleraad ogsaa her har udøvet en sørgelig Indflydelse, vil man blandt Andet kunne overbevise sig om ved at gjen-nemlæse Betingelserne for Indtrædelsen i Generalstaben, der fordre en femaarig Omvanken paa den militaire Tjenestes forskjellige Gebeter, forinden den fra Høiskolen dimitterede Officer, forsynet med «fyldestgjørende Attester fra sine Foresatte og fra de forskjellige Exerceerskoleforstandere

---

¹⁾ De omst. S. 14—15 hidsatte Reskripter fra 1840.

om god Conduite i Almindelighed, moralsk Opførsel, Iagttagelse af Subordinations- og Respectforhold og om practisk Duelighed», erhverver sig Ret til i en Alder af henved tredive Aar at kunne vente at blive ansat som Adjoint ved Generalstaben»¹⁾).

«*Fais ce que dois, advienne que pourra*», — dette Valgsprog²⁾ sees da Andræ at have fulgt alt i unge Aar, og et «*advienne que pourra*» alias: Ske, hvad der vil, kunde ved denne Leilighed dog let være resulteret i yderligere at vanskeliggjøre ham at komme i Betragtning ved den Lærerstilling i Topografi og Geodæsi, der skulde besættes allerede d. 1ste Oktober samme Aar ved Major Olsens Afgang, men hvortil ikke maatte vælges nogen Officer af Generalstaben.

Som vi skulle se, blev dog hverken Christian VIII's Forbud eller hine Artikler til Hinder for, at Chefen for

---

¹⁾ Artiklerne, der ere overskrevne «Den militaire Høiskole», findes i «Fædrelandet» for 2. Februar, 2. Marts og 31. Marts 1842, resp. Nr. 780, 807 og 834. De ere dog ikke som de foregaaende tvende Artikler fra 1840 undertegnede med Bogstaver af Andræs Navn, men blot med et Tal: «60». Da imidlertid den sidste Artikel foreligger mig i Udkast med Andræs Haandskrift og dertil kommer, at Bogstaverne i Navnet «Andræ», sammenlagt med Talværdi efter deres Rækkefølge i Alfabetet (1 + 13 + 4 + 17 + 25), giver netop anførte Sum af «60», tør de citerede Artikler utvivlsomt antages at hidrøre fra Andræ, hvad sikkerlig ikke har været hans Overordnede ubekjendt (jfr. «Fædrelandet» 2. Marts 1840, hvor i en Note af Redaktionen henvises til de omst. S. 12 berørte 2de Artikler af Andræ fra 1840).

²⁾ Biografien om Andræ vol. I, S. 7.

Høiskolen alt 2 Maaneder senere (7. Juni 1842) kunde lykønske Andræ til, at Kongen allernaadigst havde tilladt, at han ved Siden af sine Forretninger i Generalstaben maatte fra 1. Novbr. s. A. og indtil videre overtage Lærefaget i Topografi og Geodæsi ved Høiskolen, og til sin Lykønskning føie egen «Glæde over derved at komme i nærmere Berøring med Andræ».

IV.

*Fra Læssøes Udenlandsreise
25. April 1842—31. Oktober 1843.*

I.

*Læssøe i Berlin og Wien — Fodture i Schweiz — Andræs
Forsømmelse med at besvare hans Breve.*

Ved Reskript af 27. Marts 1842 erholdt Læssøe den ønskede Reisetilladelse og i Reisepenge endda lidt mere end ventet, men rigtignok med det for en militær-videnskabelig Interesseret som han lidt ondsindede Paalæg paa denne Reise «navnlig at skulle gjøre sig bekendt med fremmede Armeers Forpleiningsvæsen»¹⁾, — et Paalæg, skulle vi se, der stundom voldte ham adskilligt Bryderi, — «Kogekjedlerne have engang bragt mig Fortvivlelsen nær» . . . og nu «at tage et heelt Apothek af Flasker

---

¹⁾ Reskriptets nærmere Indhold er mig ubekendt, idet det ikke findes i Samlingen af militære Reskripter for 1842. Derimod sees det, at ifølge «Armeeorganisationen af 28. April 1842» var «Armeens Natural-Forpleining» dengang henlagt under Generalstabens Forretningsomraade (Milit. Rescr. 1842, S. 77, jfr. Steinmann l. c., S. 134).

med draabeflydende Varer hjem med! Man gjør sig ingen Idee om, til hvilken Plage saadanne Commissioner ere for en stakkels Reisende¹⁾).

Den 25. April 1842 gik Reisen for sig, og strax fra Berlin fortalte Læssøe om sine Indtryk af Byen og dens Beboere, — ikke just noget særlig interessant Brev, men af Hensyn til den Berømmelse, der knytter sig til Brevskriveren, at hidsætte med Læssøes egne Ord frem for at referere Indholdet:

«Berlin, d. 17. Mai 1842.

«Kjære Ven!

Endelig har jeg Udsigt til at kunne forlade Berlin og at turde skrive til Kjøbenhavn uden altfor stor Fare for mit gode Rygte. Jeg er virkelig nær ved at gaae til Dresden og vover derfor at lade Dig høre Noget fra mig.

Jeg er noget forstyrret i Hovedet, som Du vil see af den kjendelige Anstrengelse, det har kostet mig at støbe den første Sætning i en nogenlunde ordentlig Form. Det er imidlertid ikke Berlins larmende Fornøielser, der forvirre mig, thi her er stille og roligt nok; men der skal lidt Tid til at finde sig tilrette ved den første store Reise. Jeg er endnu i en aldeles passivt modtagende Tilstand, og da Alt, hvad der hidtil har mødt mig, egentlig kun har adspredt mig, uden at sætte mig i nogen levende aandelig Bevægelse, saa er dette forklarligt nok; thi kun ægte Aandsnydelse kan give et Hvilepunkt, hvor man kan gjenfinde sig i rolig Eftertanke efter de mange Forvirrelser, som alt det Uvante frembringer. Det koster mig utrolig Anstrengelse at skrive Noget ned, der blot

---

¹⁾ Brev fra Læssøe af 5. Febr. 1843.

har en taalelig Sammenhæng; det hjælper ikke, at jeg har tændt min Pibe og gjort mig Umage for at tænke mig ind i Guidecasernen ved mit eget Skrivebord; i det forbistrede Berlin faaer jeg ingen Ro. Men vil det ikke gaae i Sammenhæng, saa i Hop dal

Jeg har seet Kaubachs Hunnenschlacht idag; det er kun anlagt, men af en brillant Effect; jeg har faaet Respekt for Manden og skal see mere i München; en Radering deraf tager jeg maaskee hjem med. Berlinergalleriet staaer omtrent paa samme Trin som vort, kun er her 2 Stykker af Correggio og 1 Raphael; spørg Bjerring, om jeg ikke har Lov til at synes godt om dem.

Berlin selv er den uhyggeligste By af Verden; man kan ikke komme ud af den; thi dens Omegn er værre end den tommeste Abstraction, og inden i den er Alt frygteligt forskruet. Dog, — Noget ikke forskruet har jeg lært at kjende, og det skylder jeg gamle Steinmann. Det, der meest har interesseret mig, har været at udføre mine Forpligtigelser med Hensyn til Forpleiningsvæsenet. Jeg er kommen i Forbindelse med nogle jævne, fornuftige, meget dannede Intendantur-Embedsmænd, der med en mageløs Forekommenhed have gjort mig bekendt med den fortrinligt indrettede Administration. Jeg har været i Magasiner, Depots og Bagerier og kan skrive en stor og lang Afhandling, hvornaar det skal være. For at Du ikke skal korse Dig altfor meget, vil jeg blot anføre, at der ved den sidste af tre Examinere, der maa tages, inden Nogen kan blive Intendanturembedsmand, skal tages ikke saa meget Hensyn til «die praktische Anwendung der erworbenen Kenntnisse» som til: «ob der Candidat überhaupt seine natürlichen Anlagen bis zu einem zulänglichen Grade der Schnelligkeit, Schärfe und Richtigkeit des Auffassungs- und Urtheils-Vermögen ausgebildet, und insbesondere von den Grundbegriffen und überhaupt von der Theorie der Jurisprudenz und der Staats-

wissenschaften so viel aufgefasst und einen solchen Grad von Einsicht in diese Wissenschaften gewonnen hat, dass sich daraus auf ein zulängliches Mass von natürlichen Fåhigkeiten, gesunder Beurtheilungskraft und Fleiss, um die Hoffnung einer fernerer Ausbildung zu begründen, zurückschliessen lässt». Naar jeg nu siger Dig, at Candidaterne til denne Embedsexamen ere 24—26 Aar, og at de i flere Aar have gjort Tjeneste i forskjellige practiske Forretningssphærer, saa vil Du indrømme, at man selv midt i Forpleiningsvæsenet kan være ude over Realismen og finde Guldkorn. Vi kunde have godt af at have vore hjemlige Examensbestemmelser paa preussisk Intendanturmaneer.

Jeg har seet Kongens Rescript om Militairreformen i tydske Aviser. Saa der har vi det da; endnu meget mindre end Commissionens Forslag; men en større Garde; og saa taler man om at have opnaaet, hvad der behøves til Landets Forsvar, og om de Erkjendelser, hvoraf man er gjenemtrængt. Det er til at blive gal over, at see de mange Batailloner og Escadroner af Papir, der skal give det et stort Udseende. En Polititrop har vi og dermed Basta. Her har man Alt indtil Synaale og Traad liggende paa rede Haand baade for Linie og Landeværn; og hjemme, 30 Mile herfra, bilder man sig endnu ind, at det betyder Noget at lave Batailloner, der hverken have Officerer eller Vaaben. Bufl —

Om Staben staaer der ikke et Ord i det velsignede Rescript. Man maa dog nu vide Noget. Personalforandringerne maa jo ogsaa begynde, og Høiskolecommissionen, osv., osv. Du har uhyre meget at berette mig. — Paa Fredag Aften er jeg rime­ligviis i Dresden; det er den zode; jeg bliver der vistnok omtrent Maaneden ud; er det muligt, saa lad mig faae et Brev dér, men ialtfald strax ved min Ankomst til Wien. Vær udførlig om Smaatingene, de blive nok store underveis; alle-

rede her er preussische Staatszeitung min eneste Kilde for danske Efterretninger.

D. 18de [Mai 1842].

Lad mig ogsaa vide, hvorledes det staaer sig med Din Ansættelse ved Høiskolen, og hvad det bliver til med Abrahamson, osv. osv.

For at vende tilbage til Beretningen om min Reise, maa jeg da fortælle, at jeg var 2 Dage i Hamborg, hvilket egentlig var een for meget. Da jeg havde seet Havnen og Børsen og faaet et almindeligt Indtryk af Byen ved at passere de gamle Gader og Broer, skulde jeg have taget bort. Fra Hamborg gjorde jeg en temmelig kjedelig Elbfart til Magdeburg, hvor jeg saa den første gothiske Kirke, men i stor Hast; derfra ankom jeg paa Jernbanen til Berlin. Herfra har jeg kun gjort en større Udflugt til Potsdam, hvor jeg pligtskyldigst har beseet Haver og Slotte, men ikke det Indre af Sans-Souci, da Castellanen ikke var at finde. Jeg kan altsaa Intet fortælle om Fr. d. 2dens Stue osv., hvilket vistnok vilde have været Dig meget opbyggeligt.

Hos Stehely, den bekendteste Conditør, hørte jeg en Mand true en Anden med at melde ham til en Geheimerath som den, der udbredte falske og for Dronningen fornærmelige Rygter. Alt, hvad den Anden havde sagt, var, at Bladenes Beretning om, at den engelske Dronning havde foræret den preussiske en Guldvugge (NB. den preus. Dronning har ingen Børn), vel kunde være sand. Jeg blev saa uhyggelig stemt ved at høre en saadan Trusel om Angivelse udtalt høit og frækt, at jeg endnu ikke har forvundet det.

De berlinske Forlystelsessteder omkring Byen ere under Ratzeburgs og Lars Mathiesens, og Berlinerne ere endnu mere spidsborgerlige end Kjøbenhavnerne. Theatrene ere slette; Restaurationerne dyre eller slette; om Aftenen Kl. 10 er Alt

tyst og stille som hos os ved Midnat¹⁾. Vil Du saa høre mere om Berlin? Og med Alt det er jeg ingenlunde misfornøiet med Begyndelsen af min Reise; for det Første har jeg smilende Udsigter, og dernæst har jeg dog altid modtaget mange Indtryk og er kommen i Berørelse med mange Mennesker, der ialtfald for mig havde noget Originalt, saa jeg allerede nu er i en levende, om end forvirret Bevægelse.

Vil Du hilse Trepka og Caroc; dernæst først og fremmest W. Bjerring og siden Bornemann, Schiern og de øvrige ordinaire og extraordinaire Medlemmer af Aftenforsamlingerne i det yderste Conversationsværelse [i Athenæum]; ligesaa Lehmann og Gjødvad. Hvis enkelte Sager af ikke for stort Volumen ifølge Kongens Rescript blive af Collegiet fordelte i trykte Exemplarer, var det vel ikke umuligt, at jeg gjennem udenlandske Departement og Gesandtskaberne kunde faae Noget om Milit. Reformen tilstillet i Wien. Det er dog en mislig Sag for mig at være uvidende om vor egen Armeedretning, naar jeg skal søge Oplysninger om fremmede Armeer.

Jeg haaber, at Du befinder Dig vel og snart lader mig høre fra Dig, og dermed lader jeg da disse skrevne Ord gaae deres Skjæbne imøde, ikke uden en vis Angst og Bævelse, da jeg ikke er istand til i en Fart at bøde paa det ubehagelige Indtryk, som mit babylonisk forvirrede Sømmensurium neppe vil undgaae at frembringe. Fra Wien haaber jeg at skrive fornuftigere.

Lev vel! Din hengivne Ven

F. Læssøe»²⁾.

---

¹⁾ Man betænke Rigshovedstadens støiende Natteliv nuomstunder.

²⁾ Udhæv. af mig.

Ved Modtagelsen af Læssøes Brev befandt Andræ sig paa Opmaaling i Nordsjælland, og ganske naturligt indledes da hans Svar herfra med en Sammenligning af den saa ulige Tilværelse, hvorunder Begge befinde sig.

«Holbæk, d. 22. Juni 1842.

«Min kjære Ven.

At skrive fra Holbæk til Wien, hvilket herculisk Arbejde! Hvor megen Aandsstyrke hører der ikke til for kun nogenlunde at udholde de trøstesløse Sammenligninger mellem Wienerlivets bugnende Herlighed og Opmaaleriets tusindfoldige Bæstiskhed, Sammenligninger ved hvilke Contrasten hvert Øieblik udfolder en mere og mere djævelsk Ironie. Imidlertid mig skeer min Ret. Har jeg ikke tidligere i det guddommelige Paris, med Ørene fyldte af Grisi'ske Harmonier, hørt Dine Klagehyl fra Jægersborg og Roeskilde, og have ikke hine Hyl maattet tjene som Folie, paa hvis dunkle Grund min Lyksalighed aftegnede sig med endnu mere lysende Farver. Det er derfor billigt, at Touren nu engang kommer til mig, — den sørgelige Tour at skulle betegne et solidt og let bemærkeligt Punkt paa den Lykkescala, som Du maa benytte for at kunne fatte Din egen Salighed».

«Alvorlig talt», fortsætter Andræ Omtalen af sin «ravnesorte Ulykkesnat», — «det Liv, jeg for Øieblikket fører, er saa satanisk, at jeg bestemt blev reent gal og satte mig paa Bagbenene, dersom jeg ikke havde en god Trøst i Baghaanden. Med denne Trøst vil jeg ogsaa begynde Beretningen om de danske Nyheder, tilstaaende oprig-

tigt, at det er for mig den eneste rigtigt interessante, uagtet jeg fuldtvel indseer, hvor let dette kunde blive misforstaaet, som om jeg var en ganske afskyelig Egoist. — *Mais au fait!* Jeg er, Gud være lovet og priset i al Evighed, Amen! bleven ansat ved Høiskolen som Lærer i Topographie og Geodæsie fra 1ste November af. Ansættelsesrescriptet, som jeg modtog for nogle Dage siden, indeholder rigtignok nogle mindre behagelige Tilsætninger om Tjeneste ved Staben, men da der dog tilføies, «forsaavidt denne ikke træder i Conflict med Lærerpligternes Opfyldelse», saa haaber jeg, at Sagen nok skal finde sig¹). Med Undtagelse af Beregningerne og

---

1) Christian VIII's Reskript saalydende:

«Paa Grund af de i Vor militaire Høiskoles allerunderdanigste Forestilling af zode f. M. oplyste særdeles Omstændigheder, bifalde Vi, at Captain v. Andræ af Generalstaben, fra 1ste November d. A. og indtil videre, overtager Lærefaget i Topographie og Geodæsie ved bemeldte Vor Høiskole, imod at han tillige bestrider de geodætiske Arbeiders calculatoriske Deel og enhver anden ham ved Generalstaben tjenstlig paa-læggende Function, forsaavidt Udførelsen heraf ikke kommer i Conflict med Lærerpligternes Opfyldelse.

Hvilket saaledes tjener til allerunderdanigst Efterretning.

Kjøbenhavn, den 4de Juni 1842.

Christian R.

Til

Vor militaire Høiskole».

Udnævnelsen meddeltes Andræ faa Dage senere af Høiskolens Chef, Generalmajor Bardenfleth, i omstaaende Brev:

andre lignende Sager, vil jeg naturligviis ikke for Fremtiden have Noget med den ærede Institution at bestille. Den er om muligt i endnu højere Grad end alt Andet bleven reduceret til en Illusion ved den store Reform, om hvilken jeg næsten ikke gider tale.

«Hvad der i en meget betydelig Grad forhøier Glæden ved min Ansættelse som Høiskolelærer, er det, at vor fælles tro og ufortrødne Ven W. Bjerring¹⁾ ogsaa bliver

«Det glæder mig at kunne meddele Herr Capitainen Underretning om, at Hs. Majestæt Kongen under 4de dennes allernaadigst har tilladt, at De, ved Siden af Deres Forretninger ved Generalstaben, saaledes som det er bestemt i det her i Afskrift vedlagte kongelige Rescript, maa fra 1ste November d. A. af og indtil videre overtage Lærefaget i Topographie og Geodæsie ved Høiskolen. —

Da Herr Capitainen har gjort dette Fag til Deres Hovedstudium, saa glæder det mig saameget mere, at De i Sommer har Leilighed til at fuldkomme Dem i den practiske Deel deraf, som Practiken er af stor Betydning for Generalstabs-officeren, for hvem Deres Lærefag i Særdeleshed vil komme i Anvendelse.

Jeg ønsker Dem, Herr Capitain, saaledes al Lykke i disse Deres nye Functioner ved Høiskolen og glæder mig til derved at komme i nærmere Berøring med Dem.

Kjøbenhavn, den 7de Juni 1842.

Bardenfleth.

Velbaarne

Herr Capitain von Andræ af Generalstaben».

¹⁾ Omtalt i Biografien om Andræ vol. II, S. 63 ff. — «I Undervisningsraadet erholdt jeg», skriver Bjerring til sin høitærede,

Lærer i Fransk, ligeledes fra 1ste November af, idet Herr de Meza er gaaet til Tjeneste i Artilleriecorpset».

Til Anførte føier Andræ nogle Ord om Militær-reformen, med hvis Details han iøvrigt kun er lidet kjendt, «da Afstanden fra Kjøbenhavn til Holbæk just ikke er meget kortere, end mellem Kjøbenhavn og Wien. Kun saa meget veed jeg, at Allerhøieste er bleven meget populair mellem de Militaire, og at man i Mandags 8te Dage havde arrangeret en Deputation i Kjøbenhavns Garnison, saavel af afskedigede som af ikke-afskedigede Officerer, der overbragte Garnisonens varmeste Tak for den deilige Reform. Hvad mig angaaer», udbryder Andræ med en Paakaldelse af Fanden, «bryder jeg mig ikke det bitterste om hele Lapperiet, — *dixi*, etc. etc.» Og med Hensyn til sit personlige Liv slutter Andræ med at meddele, at han «har leiet Værelser paa Hjørnet af Dronningens Tværgade og Kronprindsessegade i samme Huus, hvori Kellner boer. Se dér har Du en egoistisk Nyhed, men anden har jeg ikke til Tjeneste.

«Gid jeg nu blot godt og vel var installeret i min nye Bopæl og indtraadt i Ægtemændenes hæderlige Laug; thi det Nærværende har jeg sandeligt mere end nok af og kan nok trænge til at komme ind i en luun, rolig og hyggelig Tilværelse. Medens Du flakker om mellem Al-

---

kjære Hr. Collega [Andræ], «af 12 Stemmer 11, Borring kun 1», og slutter sin Meddelelse med, at «Bornemann sender Dem mange Lykønskninger i Anledning af Deres nye Udnævnelse, hvorhos han udtrykkelig har paalagt mig at underrette Dem om, at det ved Stemme fleerhed er blevet afgjort, at De i denne Anledning skal give Champagne» (Brev af 14. Juni 1842).

perne, dumper jeg fra den ene usle Landsbykro i den anden; medens Du fortaber Dig i Beskuelsen af de meest opløftende Naturskønheder, staaer jeg og gloer paa et eller andet sjællandsk Kirketaarn. Du gjør hver Dag nye interessante Bekjendtskaber med Nutidens meest dannede Reisende (selv mellem de preussiske Støvletfolk har Du jo fundet adskillige Fugle Phønixer); jeg klamres med de trevne, sjællandske Kudske, som det er mig umuligt at drive til at kjøre Milen i een Time. Og naar nu ovenikjøbet Veiret er saa forbandet som i de sidste Dage, og man maa sidde indemuret i et usselt Værelse uden at kunne tale et Ord med Nogen, saa hører det rigtignok til Nødvendighederne at erindre, at det dog kun, naar Alt kommer til Alt, er en Overgang, og at jeg nok med Guds Hjælp skal faae aflagt lidt over hundrede Fixpunkter, for at Du, naar Du ligeledes har faaet Din Reise expederet, kan blive istand til at komme i en pæn, stadig Detailmaalervirksomhed. Og da skal jeg til Gjengjæld være ovenpaa. Hurra!»

— — «Lev ret vel, fornøi Dig prægtigt og glem, om Du kan, at der ovenpaa de fede Aar følge andre, der ere magre. Adieu.

Din

Andræ »¹⁾).

Først næste Maaned i Wien havde Læssøe Fornøielsen at modtage Andræs Brev, og med vanlig Ihærdighed besvarer han det strax efter Modtagelsen:

---

¹⁾ Udhæv. af mig.

«Wien d. 5. Juli 1842.

«Kjære Ven!

Jeg takker Dig for Dit Brev, som jeg i dette Øieblik hentede mig paa Posthuset. Jeg gratulerer af ganske Hjerter til Ansættelsen ved Høiskolen; Du er nu aldeles geborgen og maa skamme Dig, at Du klager over den Smule Sommeruleilighed. At W. Bjerring ogsaa er ansat, er en mageløs Gevinst; naar der nu kun var en ordentlig Gage at erobre for ham, saa han dog eengang kunde blive fri for at slide sig op med Privatinformationer».

— — —

«Jeg har, siden jeg skrev mit sidste Brev til Dig, levet meget og godt. I Dresden havde jeg en uendelig Nydelse af det prægtige Gallerie; jeg har sjældent været saa trang om Hjertet, som da jeg maatte forlade det den sidste Gang. Saadanne Raphaeler og Correggioer og saadanne Hollændere skal man lede længe om; og saa er der en Murillo! Ja det er ikke Noget at skrive om. Jeg blev der hele 14 Dage og gik saa til det sachsiske Schweiz, der er noget theatralsk Pøit. Langt interessantere vare de bøhmiske Bjerge og Reisen gennem Bøhmen, som jeg gjorde med en Hauderer i en magelig Vogn i Selskab med et Par Landsmænd, hvoraf idetmindste den ene, Linnemann (der er Theolog, men agter at blive Borger og Brygger i Veile)¹⁾, var ret flink. I Prag var jeg i to Dage, og Byen var det vel værd. Du vil kunne faae en Mening om det, naar Du seer nogle Staalstik, som jeg kjøbte dér; prægtige Middelalders-Bygninger og stolt Beliggenhed. Ved Brünn er den frugtbarste, meest sydlandske Egn, jeg

¹⁾ Den senere Sognepræst Linnemann, Medlem bl. A. af Rigsraadets og Rigsdagens Landsting (Dansk biogr. Lexikon X, S. 330).

endnu har seet. Den stod i sin fulde Pragt, og Dine Landsmænds Tænder vilde løbe i Vand, hvis de kunde tænke sig de brünnske Hvede- og Rugmarker, der ere saa tætte som en Kage. Midt i den delige Egn ligger Brünn, men over den det djævelske Spielberg; høit oppe paa en Klippe dominerer det Alting og forstyrrer Glæden med sine skumle Mure, thi indenfor dem sidde de mange Sønner af det Land, som man mere og mere længes efter, naar man drager mod Syd. Man har Lov til at spadsere rundtom Murene, men man vilde neppe ane, at der var levende Væsner indenfor, naar man ikke vidste det iforveien. Jeg havde Lyst til, — hm, jeg er i Østerrig, og jeg vilde dog helst have, at Du skulde faae dette Brev.

I Wien befinder jeg mig fortræffeligt. Rigtignok lever jeg saaledes, som jeg neppe havde tænkt mig det muligt hjemme, men Livet former sig altid anderledes, end man ventede det. Hver Formiddag næsten uden Undtagelse arbejder jeg i Bibliotheket og roder alskens gamle Sager op om Forpleiningsvæsenet. Efter Middagsmaaltidet læser jeg Alvorligt hjemme. Jeg har til den Ende kjøbt mig Hegels Geschichte der Philosophie. Det er nemlig aldeles nødvendigt at have nogle Forretninger, der ligne, hvad man er vant til at bestille, naar man skal holde ud at nyde det Uvante. Og her er Meget at nyde. I de første fjorten Dage var her italiensk Opera og Skuespil i Burgtheatret; destoværre ere begge Dele nu med iste Juli ophørte. Fire Gange var jeg i hvert af dem. Operaen var fortræffelig, langt, langt over, hvad jeg hidtil har hørt. I Burgtheatret var jeg ikke heldig, og dog maa jeg bekjende, at der spilledes godt Comoedie; intet Vindbeutleri, ingen overdrevne Bevægelser, en Rolighed og Kraft som hos vore bedste Skuespillere i deres gyldne Dage. Endelig har jeg nu, da de to andre Nydelser ere forbi, min

Glæde af Folkecomœdien. Her er et Par Comikere, sande Lindgreener og Frydendahler, saa man er nærved at gaae i Stykker, inden man kommer ud af Huset.

Men jeg er langt fra ikke færdig endnu. Her er et Gallerie, ikke noget Dresdener Gallerie, men godt og udsøgt. Samlingen af venetianske Malere, af Tizianer, Paul Veroneser, Tintorettoer etc. er fortræffelig; her faaer man først Idee om deres Storhed. Tilgode har jeg et Par fortræffelige Privatsamlinger, hvor der iblandt Andet findes en uovertræffelig Murillo. Her er endvidere fortrinlige Concerter, Folkeconcerter, som man hører i en Kneipe med sit Krus Øl for sig, og dog i Sømmenspil og Reenhed mageløse. Strauss maa man selv høre. Lanner og de Andre ere brave. — Billigt lever man just ikke, men godt. Uagtet det hele glade Folkeliv, som man seer i Wien, naturligviis kun rører sig paa et lavere Stadium, saa kan man dog ikke Andet end være glad med de Glade, naar man kommer ud i den deilige, venlige Omegn, der har hundrede Steder, som er Frederiksdal og Sorgenfri i ti Gange større Maalestok og med en Himmel saa reen og blaa, som vi ikke kjende den; med Farver i Landskabet, der gjør ondt i Nordboens Øine og gjør ham misundelig i Sindet. Ti Miles Udsigt over Land med de mørkeblaa Bjerger i Baggrunden, den uhyre Donau med utallige Skovøer og en Masse af skov- og viin-klædte Bakker i Forgrund og Mellegrund, — det er noget Andet end sachsiske Schweiz og Mark Brandenburg.

Men det er paatide, jeg holder op med min Wienerenthousiasme; jeg skriver mig noget ivrigere, end jeg er. Der er slet ingen Fare for, at jeg skal fanges i Kjødgryderne, som I ærede Herrer, der ikke have været i Wien, gjerne ville kalde dem. Jeg veed meget vel, at jeg i Tyrol og Schweiz faaer høiere Natur, og hvad Malerierne angaaer, saa er der mere, hvor de kom fra. Forresten er det dog, snurrit nok,

muligt, at netop Kogekjedlerne holde mig i Wien lidt længere, end jeg vilde; thi Steinmann har givet mig i Commission at skaffe Underretning om de forskjellige Armeers Kogeadretninger; og jeg har efter megen Leden og Anstrengeelse endnu ikke faaet det Tilbørlige at vide. Tilsidst kommer jeg vel til, om muligt, at sætte vort Diplomatie i Bevægelse for at klare den noble Sag.

Hvad Politik angaaer, saa siger Du, at det er dødt og stille hjemme; ja, Du taler fra Holbæk. Veed Du, hvad Dødhed og Stilhed er i Politiken? Gud bevares, hvor vi har det godt hjemme, og hvor vi ere paa Veie til at faae det bedre. Men derom nok.

Din nyleiede Bolig ligger godt; jeg tænker, Du vil faae mange rolige Dage dér, baade i svensk og i dansk Betydning af Ordet. Jeg kan aldeles ikke nægte, at jeg leer af Dig med Din megen Fortvivlelse, der dog saa snart er forbi. Din legemlige Sundhed maa jo have godt af den friske Sjællandsluft, og det Andet maa Du selv sørge for, og ikke være forkjælet. Men nu skal Du ikke have mere Moral.

Jeg venter at kunne gjøre Schweizertouren med Linne-
mann¹⁾, Bornemann²⁾ og Krieger³⁾), ifald de ville have mig med, thi de gaae nok derind til samme Tid som jeg. Det gjælder kun om at træffe dem; et saa godt Reiseselskab er ubetaleligt. Til Nytaar vil jeg rimeligviis see dem i Paris, naar de komme tilbage fra en kort italiensk Reise, som jeg desværre ikke tør tænke paa, førend ialtfald til næste Foraar. Du gjør Dig ikke

¹⁾ Omst., S. 43.

²⁾ Theologen Johan Alfred Bornemann (Dansk biogr. Lexikon II, S. 536).

³⁾ Den bekjendte Jurist og Politiker.

Idee om, hvor haardt det er, daglig at see Vogne, der gaae til Italien, — ikke til Triest, til Venedig eller saaledes, hedder det, — nei til «Italien», paa samme Maade som vi hjemme sige til «Tydskland». «Hvor skal den Vogn hen?» Til «Italien» svarer Kudskene, og det er haardt at see Døren slaaes til efter de lykkelige Reisende og selv staae paa Wienergaden. Naa — Længsel og Nydelse maa afvexle.

Jeg Afskum, jeg aldeles umenneskelige Væsen! Der opdager jeg paa eengang, at jeg i mit hele Brev ikke med et Ord har nævnt min næststørste Glæde paa hele Reisen, hvad der næst Dresdener Galleriet har været og er mig Nummer Eet, Stephanskirken, den gamle, uhyre Karl, der modtog mig den første Dag jeg kom her, og har huset mig siden hver eneste Dag, saalænge og saa tidt jeg kun vilde, og altid har virket velgjørende og opløftende paa mit Sind. Det er en Verden, — ja Gud veed, om Du har seet noget Lignende; jeg troer det neppe. Inde i den kan man gennem de vidtaabne Døre see den travle Wiener Virksomhed røre og tumle sig, men det er, som om den var uhyre fjern, baade for Sind og for Sands; der er en absolut Modsætning mellem Livet inden og udenfor dens Mure. Man maa have været i Stephanskirken for at begribe Muligheden af, at den fuldeste Rolighed kan være umiddelbar Nabo til det meest støiende Liv. Man maa have seet disse Sværme af Mennesker, der ideligen strømme gennem Kirken ind ad den ene Dør og ud ad den anden, og det næsten uden at man mærker dem, for at vide, hvad den gothiske Architectur har kunnet opnaae. Og saa Taarnet! Hele Spiret er omklædt med Stilladser, og dog gjør Taarnet den mægtigste og rigeste Virkning. Jeg vilde ønske, at Bjerring en halv Times Tid kunde være med mig i Stephan i Eftermiddag, istedetfor at læse hos Mariboe, saa vilde han faae Noget for sin Tørst efter at see Gothik.

Dette Brev leverer jeg endnu iaften paa Posthuset, og Du vil altsaa have det i Sjælland senest d. 17. eller 18. Juli. Naar Du da var skikkelig og ikke lod gaae mere end en Uge, inden Du skrev, saa vilde jeg kunne have Dit Brev d. 5te eller 6te August i München; er Du derimod ikke skikkelig, saa venter jeg at finde et poste restante Brev i Straszburg. — Nu maa jeg bede Dig at hilse først og fremmest Bjerring fra mig; jeg anseer ham nu for heel Militair og med Hud og Haar vor; gratuleer ham ret meget fra mig, forsaavidt der for ham er Noget at lade sig gratulere til, og siig ham, at jeg gratulerer Dig ligesaa meget til at have faaet ham til Collega som til Din egen Ansættelse. Dernæst beder jeg hilset alle Kammeraterne i Staben, Trepka, Caroc og Flensborg, Didrichsen og andre gode Venner.

Hvornaar kom Du egentlig paa Landet, og hvornaar kommer Du hjem igjen? Naar skal Du giftes? Lad mig faae ordentlig Besked. Husk paa, at jeg efter Dit næste Brev ikke faaer noget førend i Paris i October Maaned tidligst. Lad Ro falde paa Dig i Forventning om de kommende bedre Dage; vi skulle alle være Trækdyr til en Tid. Men hvad enten Du er i godt eller ondt Lune, saa glem ikke at skrive til Din hengivne Ven, som Du kan være vis paa sjeldent har andre eller større Ærgrelser paa sin Reise, end naar han for tidt maa høre forgjæves paa Posthuset.

Lev vel. Din hengivne

F. Læssøe¹⁾.

Expederet i 26° Varme, og som Du seer i stor Fart, hvorfor Du ikke maa være streng mod min løsagtige Tankegang og mit Ladløbesprog». —

---

¹⁾ Udhæv. af mig.

Trods den smukke Paamindelse viste Andræ sig ikke «skikkelig». Der var intet Brev fra ham i München. I Haab om, at han dog vilde vise sig menneskelig, og at der vilde forefindes Brev fra ham i Straszburg, fortsætter Læssøe sin Reiseberetning med at fortælle om en Dampskibsfart paa Donau og en Tour paa Hestebanen til Gmunden.

«Heidelberg, d. 22. August 1842.

— — —

«Du veed, at jeg var velfornøiet i Wien, og jeg har stadigt været det siden. Jeg har seet Kunst og Natur, jeg har arbeidet i mit Fag og tumlet mig mellem Mennesker, Alt med Glæde og Resultat.

Den 21. Juli gik jeg med Dampskib fra Wien i meget stort Selskab, der havde det alvorligste Forsæt at more sig fortræffeligt paa Reisen, og det mislykkes sjældent, hvor Wienerne danne Hovedmassen. Der behøves ingen Time til at lade dette Selskab arbeide sig sammen; Enhver gav med Fornøielse sine smaa eiendommelige Snurrigheder til Priis for den almindelige Moro, thi han var vis paa at blive behandlet med den sandeste Godmodighed, og det er jo altid smigrende i nogle Øieblikke at være Gjenstand for den almindelige Opmærksomhed. En ungarsk protestantisk Præst, der beklagede sig over Jesuiterne og i samme Øieblik saae to af disse sorte Karle til sin store Skræk bestige Skibet; en vindtør elegant Badereisende, der idelig snakkede om sine Lidelser og sine Helbredelser; en eensom Linzerdame, der var bleven narret af sin Broder (som ikke var mødt paa Skibet) og som derfor Alle kappedes om at tage sig af, saa hun snart blev den mindst Eensomme af Alle; en følsom Reisende med en lang Kikkert, hvormed han idelig gjorde de utroligste Opdagelser, som intet andet Menneske var istand til at ane, — Alle maatte holde for, og Stemninger og Til-

stande vare saadanne, at disse Mennesker idetmindste i de Øieblikke vare interessante Personer. — Om Aftenen naaede naturligviis Spectaklet sin Høide. Damerne havde først fattet den heroiske Beslutning at overnatte paa Dækket, thi der var kun een Kahyt; men Regn overvandt dem, og Søvnigheden efter Dagens Hurlumhei ophævede al Etikette. Da Alle vel havde indrettet sig i den Smule Plads, der var til Disposition, og de fleste Øine vel vare lukkede, kommer Manden med Kikkerten ned i Kahytten; hans Kikkert var ogsaa Natkikkert; han havde gjort en stor Opdagelse, den maatte Selskabet høre; det hjalp ikke, at der blev hysset og bandet, han vilde tale, og Damerne skulde høre ham, og snart var Alt under voldsom Latter igjen for en Tid paa Benene. Ved Natten og næste Formiddags Regn tabte jeg vel en Deel af Donauens Skjønheder, men saae dog det Vigtigste.

I Linz vandrede jeg rundt om den interessante befæstede Leir. Derfra paa Hestebane til Gmunden. I Vognen en Prager Familie, gamle Fatter og Mutter med 3 Døttre, en Curlænder og en Linzer, etc. Mutters første Ord, da hun satte sig i Vognen, vare henvendte til Curlænderen og mig: «Ikke sandt, Østrigerinderne ere noget svært byggede?», og Fatter ønskede, efter at vi havde været sammen i to Minutter, at en ledig Plads ikke maatte blive besat «thi nu sidde vi saa godt sammen». Det begyndte med Latter, og det endte med Latter; i tre samfulde Timer en uafbrudt Lystighed. Jeg har i Danmark kun kiendt een eneste Dame, der kunde lee med Østrigerindernes mageløse Hjertelighed¹⁾.

Til Læssøes Skuffelse var der heller ikke Brev fra Andræ i Straszburg, og ukjendt med, hvad Grunden vel

---

¹⁾ Udhæv. tildels af mig.

kunde være til saa stor Forsømmelse, udbryder han med Rette: «Hør, veed Du hvad, det er dog for galt; her er intet Brev; Du har havt idetmindste en heel Maaned at skrive i, og Du veed, at jeg nu ikke kån faae Brev førend i October i Paris. Du maa skamme Dig. Jeg gider nu naturligviis ikke skrive et Muk mere. — Førend jeg gik til Münsteren, var jeg paa Posthuset; jeg vilde have læst Brevet oppe paa Taarnet. Ja, bah!»¹⁾).

Læssøe lod dog Naade gaae for Ret og fortsætter faa Uger senere fra Bern det i Straszburg paabegyndte Brev:

— — «Skjøndt det jo egentlig var min Mening, at Din Skammelighed ikke skulde have Brev førend fra Paris, saa kommer jeg dog nok til at forandre Beslutning. Det rinder mig nemlig i Hu, at Du muligen kunde gaae hen at blive Ægteemand uden at lade mig vide et Ord derom; thi i Din ærede Skrivelse af 22de Juni, den eneste, som jeg i de fem forløbne Maaneder har modtaget, taler Du Intet derom. Da jeg nu upaatvivleligt ønsker mig repræsenteret, idetmindste ved en net Lykønskningsskrivelse, saasom jeg er for ringe en Person til at afsende en Gesandt, saa maa jeg paa det Alvorligste paalægge Dig uden ringeste Tøven at udfærdige et Brev til mig, hvori der nøie angives, hvad der er mig fornødent at vide».

— — «Jeg skal nu vende tilbage til min Reiseberetning, der ikke skal blive meget detailleret, da den kommer til at omhandle et temmeligt stort Afsnit. Jeg opholdt mig nogle Dage i Ischl og nød allerede dér en Alpenatur, som jeg efter at have seet Schweiz maa sætte meget høit. Jeg plukkede mine første Alperoser, seilede paa de deilige smaragdgrønne Søer

---

¹⁾ Brev fra Læssøe af 26. August 1842.

med de alvorlige, kjæmpemæssige Bredder, vandrede paa Sneer og Iis og saae de milevide Udsigter. Jeg var heldig nok til at finde meget behagelige Vandrekammerater i den ovenomtalte Pragerfamilie og to Curlændere, der som Østersøboere her vare halve Landsmænd. Jeg har været i det interessante Salzburg og seet herlig Bjergnatur ved Berchtesgaden. — I München opholdt jeg mig i c. 14 Dage og havde meget godt af Samlingerne. Glyptotheket har de bedste Antiker i Tydskland og maaskee det bedste Locale for dem i Verden; det var første Gang, at jeg fik nogen egenlig Idee om Antikernes Betydning. I Pinakotheket gjenfandt jeg mine gamle Venner, og flere af dem i endnu herligere Skikkelse end hidtil. Leuchtenbergs Gallerie er en af disse smaa Samlinger, der er til største Gavn og Glæde for de smaa Connaisseurs, fordi man saasomt kan overse dem, og fordi næsten Alt er godt. Iøvrigt er det Kong Ludvig, der skaber Alt her; hans Folk drikker Øl og lader sig meget lidet røre af alle Kunstsagerne; det skulde da være, at der knurredes en Smule over de mange Penge, der udgives.

Efterat have besørget mine Kogekjedelforretninger etc., reiste jeg til den yndige Have Würtemberg, hvor den herlige Ulmerdomkirke var min første Nydelse. I Ludwigsburg gjorde jeg Bekjendtskab med en Deel af de uendeligt godmodige Schwaberofficere, der viste mig Alt, hvad jeg vilde see og en Deel til. Jeg spiste modne Druer, reed Spadsere-toure i Viinbjergene, saae daarlig Comoedie og ilede til Heidelberg, hvor jeg efter lang Tids Forløb atter talte Dansk med Landsmænd.

Med Lic. Krieger, Dr. Saxtorph¹⁾ og Cand. Linnemann²⁾

---

¹⁾ Formentlig Lægen, Etatsraad Hans Chr. Saxtorph (Dansk biogr. Lexikon XIV, S. 625).

²⁾ Omst. S. 43.

og Krarup¹⁾ gjorde jeg Aftale om en Schweizertour og gik saa forud op ad Rhinen til Carlsruhe, hvor jeg under et Par Timers Ophold besøgte det andet Kammer og glædede mig inderligt ved engang at høre en offentlig Forhandling mellem Folkemænd. Jeg beklagede de ulykkelige Beboere af saadanne snorlige, kjedsommelige Byer som Mannheim og Carlsruhe og skyndte mig til Straszburg, hvor jeg første Gang fandt de rød-buxede Franskmand og syntes meget godt om dem. Münster-taarnet besteg jeg til de fire Smaataarnes Altaner, da jeg ikke gad indhente Mairens Tilladelse til at gaae videre, eller, om Du hellere vil, da jeg ikke vilde forkleine Din Hæder ved at forøge Bestigernes Antal²⁾. Taarnet er herligt i sin Art, det letteste, yndigste, man kan see af Architectur.

Paa den fattigt indrettede Jernbane gik jeg til Basel og et Par Timer derefter til Schaffhausen. Om Morgenen saae jeg Rhinfaldet, som er aldeles værdt at see. Det har ikke sin Lige i Schweiz. Paa Veien til Zürich talte jeg et Par Timer Fransk, hvilket gav mig den behagelige Overbeviisning, at det dog til Nød kunde gaae. Jeg traf de fire Landsmænd, og vi tiltraadte vor store Fodvandring. Det gik gennem Dale og over Bjerge, paa Stene, paa Iis og Sne og paa Græs og paa Vand, over Hacken og Schwyz til Küssnacht og Brienz, Meyringen, Grimsel og Gotthardt, Furka, Scheideck, Grindelwald, Lauterbrunnen og Interlaken — i ondt og i godt Veir — i samfulde femten Dage. Det var Natur, og Natur i de vidunderligste afvejlende Former, snart vild og rædsom, snart yndig og tillokkende, saalænge at jeg næsten fik nok af den. Det vilde være utaknemmeligt, naar jeg ikke sagde, at det var mig herlige Dage; men een og samme Art af Nydelse uden Afbrydelse i saa

---

¹⁾ Juristen, den senere Justitsraad og Udskrivningschef Nic. Krarup (jfr. «Orla Lehmanns efterladte Skrifter» I, S. 143).

²⁾ Biografien om Andræ vol. II, S. 122—123.

lang Tid maa tilsidst mætte, og da nu Paris begynder voldsomt at trække, da jeg længes i høieste Grad efter Louvren og Operaen og Comoedien og det rolige, faste Ophold og Alt det meget andet Gode, der venter mig under de faa Maaneders Liv i Paris, som forestaaer, saa er det meget muligt, at jeg gaaer herfra over Lausanne lige til Genf og Paris uden at see Chamonixdalen. I saa Fald indtræffer jeg i *hôtel des étrangers, rue Vivienne*, omtrent d. 21de eller 22de og forføier mig øieblikkelig til Posthuset for at see, om der muligviis allerede skulde være Brev. Pariserkaartet ligger allerede paa mit Bord; jeg har været i stor Fristelse at gaae directe over Belfort derhen, men vil dog efter nøiere Betænkning idetmindste see Genfersøen endnu.

Maa jeg faae at vide, hvorledes det har sig med Schierns¹⁾ Reise; hvornaar kommer han til Paris? Krieger kommer der til Julen; i ham faaer jeg en meget behagelig Pariserkammerat²⁾; ogsaa træffer jeg en Dr. Buntzen³⁾, men ellers veed jeg Ingen».

— — «Jeg haaber, at Du er frisk og vel og ved Modtagelsen af dette Brev i fuld Beskjæftigelse med at ordne Dig i Kjøbenhavn. Lev vel, hils Alle fra Din med Hensyn til Breve yderst misfornøiede, men iøvrigt særdeles tilfredse og hengivne Ven

F. Læssøe⁴⁾.

¹⁾ Den bekendte Historiker, Prof. Schiern.

²⁾ «Han er et særdeles elskværdigt Menneske i alle Henseender», hedder det i et senere Brev fra Læssøe, «meget godmodig, meget naiv og oprindelig og dog meget grundig og solid; det vil fornøie Dig engang i Kjøbenhavn at blive nærmere bekendt med ham».

³⁾ Chirurgen, Professor Andreas Buntzen (Dansk biogr. Lexikon III, S. 255, jfr. Orla Lehmanns efterladte Skrifter I, S. 142—143).

⁴⁾ Brev af 15. Septbr. 1842; Udhæv. tildels af mig.

II.

Brev fra Andræ — Læssøes Glæde over Paris.

I Slutningen af September holdt Læssøe omsider sit Indtog i det med Længsel imødesete Paris og modtog dér det savnede Brev fra Andræ med Svar paa en Række Spørgsmaal om Forholdene i Staben og paa Høiskolen, om Opmaalingsvæsenet, Stænderne og vore indenlandske Forhold, etc. etc.

Først søger dog Andræ at forklare Grunden til den sene Afsendelse af sit Brev. Ikke blot havde han selv været upasselig, og hans Forlovede tilmed alvorlig upasselig, men dertil kom Arbeidet: «Ordningen af mine Journaler fra Opmaalingen i Sommer — et Arbeide, der tager langt mere Tid, end jeg havde troet, — Exerceertids-Trivialiteter, Kjævlerier med Staben, Flytningshistorier, den Ubehagelighed at min nye Leilighed maa undergaae en Hovedreparation, hvilket foraarsager, at mit Giftermaal bliver udsat til Slutningen af November».

«Dette er dog tilhobe kun mindre Fataliteter, som let kunne overvindes, naar blot de respective Sundheder bevares. Rigtignok længes jeg ganske forbandet efter at komme ind i Ægttestanden og faae mig arrangeret et hyggeligt Hjem, men Herre Gud! De to Maaneder maa dog engang faae Ende, omendskjøndt enhver af de enkelte Dage bestandigt bliver længere og længere i det Uendelige. Dog, jeg maa nok skynde mig med at ende dette Privatissimum og gaae over til en Besvarelse af Dine Spørgsmaal, da det ellers turde hænde, at hele Brevet blev fyldt med mine egne Historier.

«For at begynde med Begyndelsen maa jeg da berette, at her i politisk Henseende hersker den totaleste Forstemthed og Usselhed, især som Følge af den Roeskilde Stænderforsamlings ynkelige Holdning, der atter især er fremkaldt ved Lehmanns ubegribelige Adfærd. Denne gode Mand er nemlig ganske gaet over til «Hvad kan det hjælpe» Partiet og har saa godt som stedse talt i høieste Grad spagfærdigt og underdanigt. Han har med Iver understøttet de quasi-preussiske Stænderkomiteer, der for en lang Række af Aar bringer Forfatningsspørgsmaalet til Hvile¹⁾. Alle hans Beundrere (W. Bjerring incl.) have slaaet Haanden af ham, men Alle maa dog troe paa hans Charakteers Reenhed og betragte hans Opførsel som fremkaldt enten af en complet Modløshed, eller af en vidunderlig falsk og fin Politik, liig den, der fulgtes af «Fædrelandet» i de første Maaneder efter Thronbestigelsen. — For at karakterisere Tonen i Stæn-

---

¹⁾ Hvortil herved sigtes, fremgaaer ikke af «Orla Lehmanns efterladte Skrifter». Derimod findes en veiledende Bemærkning i Billes Biografi af Lehmann i Dansk biografisk Lexikon (X, S. 173), saalydende: «Noget skilte han sig fra sine Meningsfæller ved sin, om end betingede, Tilslutning til Forslaget om Stænderkomiteer, et Forsøg paa at samle Delegerede fra de 4-delte Provinsialstænder til en fælles raadslaaende Forsamling for hele Monarkiet, men Tanken fandt strax Modstand andensteds og blev opgiven». Iøvrigt henvises de, der ønske detailleret Oplysning, til Forhandlingerne i Roeskilde Stænderforsamling, særlig til Lehmanns Taler den 19. August og 5. September (Stændertid. for Østifterne 1842, I, Sp. 2226—2236 og II, Sp. 3125—3132).

derforhandlingerne maa jeg fortælle, at man i stærke Udtryk har beklaget sig over de mageløse Gager og Pensioner, som ere blevne tilstaaede Militairetaten, hvilket har givet Din Onkel¹⁾ Anledning til en lang og skarp Tale, der her i Byen har vundet almindeligt Bifald²⁾.

Til Anførte føier Andræ nogle Bemærkninger om Generalstaben og de topografiske Arbejder:

«Med Udgivelsen af Kaartet, som jeg driver paa af alle Kræfter, seer det kun maadeligt ud. Ligesaa med Erhvervelsen af en ny, dygtig Tilgang fra Høiskolen. Det lader til, at de nye vanvittige Bestemmelser for Indtrædelsen i Staben³⁾ skræmme Alle tilbage, idetmindste alle de Dygtigere, og vor høie Chef [Bardenflieth] mangler enten Evne eller Villie til at faae udvirket de absolut fornødne

---

¹⁾ Høiskolens første Undervisningsdirektør, Oberstl. Abrahamson, oftere omtalt i Biografien om Andræ, til Ex. vol. II, S. 31—32.

²⁾ Stændertid. for Østifterne 1842, II, Sp. 3973—4008, 4018—4027 og 4573—4578 (henholdsvis 14. og 18. Septbr.).

³⁾ I saa Henseende foreskrev Armeeorganisationen af 1842, at «for at kunne vælge Generalstaben maatte en Officeer have tjent 3 Aar i sit Vaaben, og desuden have gennemgaaet Exerceerskolen og en Exerceetid ved Infanteriet eller Cavaleriet, eftersom hans eget Vaaben var Cavaleriet eller Infanteriet. Efter at have gennemgaaet Høiskolen, skulde han gjøre Tjeneste eet Aar ved Artilleriet, et andet ved Ingenieurcorpset, et tredie ved sit oprindelige Vaaben, og sluttelig 2 Aar ved Stabens topographiske Afdeling. En Generalstabs-officers Uddannelse vilde saaledes medtage den enorme Tid af omtrent 13 Aar» (Høiskolens Jubilæumsprogram, S. 49, jfr. Milit. Rescripter 1842, S. 177—178).

Modificationer. Det er forgæves, at Olsen¹⁾ gjentagende har gjort ham opmærksom paa den absolute Nødvendighed af at gjøre Noget; han er og bliver lige stiv og lige ufremkommelig. Saavel din Fætter [den senere Raadmand, Oberst Abrahamson], med hvis Examen det gaaer godt, som Schovelin [den senere Chef for Statsgjældsdepartementet] have erklæret sig uvillige til at gaae Stabsveien».

Mere tilfreds seer Andræ paa Forholdene ved Høiskolen: «Om dens Forbindelse med Landkadetacademiet tales ikke mere. Herr Lønborg, der nu er virkelig Underviisningsdirecteur²⁾, har idetmindste det Fortrin, nogenlunde let at kunne tales til Rette, og Bendz³⁾, den Eneste der har Energie og som Følge deraf Indflydelse, synes decideret at ville nærme sig til Bjerring og mig. Vi haabe, at faae Sprogunderviisningen sat paa en fornuftigere Fod, og hvad mit Cursus angaaer, at faae atter optaget saavel Geodæsi som lidt Astronomie i den yngste Afdeling. — Hvorledes det iøvrigt skal gaae mig i Vinter, forstaaer jeg ikke, da jeg endnu i dette Øieblik er beskjæftiget med Ordningen af mine Journaler for i Sommer. At jeg har besluttet ikke at spare nogen Anledning til at faae lidt Liv ind i Underviisningen, behøver jeg ikke at sige. Megen Nytte har jeg upaatvivleligt havt af mine Arbeider i Sommer; de have gjort mig opmærksom paa en heel Deel, som jeg før ignorerede. Blandt Andet har jeg fundet en temmelig simpel Methode, der gjør det muligt ved Nivellementerne at und-

---

¹⁾ Den omst. S. 14 nævnte Lærer i Topografi og Geodæsi, Major Olsen.

²⁾ Omst. S. 29.

³⁾ Andræs Forgænger som Lærer ved Høiskolen i matematisk Analyse og rationel Mekanik (Biografien om Andræ, vol. I, S. 84).

være de samtidige reciproke Zenithobservationer. Af Messe-catalogen har jeg seet, at en Herr Gruithuisen i München for nyligt har udgivet en lille Piece om Refractionens Bestemmelse, der lader mig formode, at han har fundet en lignende Fremgangsmaade. Skulde Du kjende Noget til den, vilde jeg gjerne høre det, da det endnu ikke har været mig muligt at faae den gjennem Reitzel».

— — «Gid Du nu», slutter Andræ sit Brev, «maatte være ret lykkelig og tilfreds, og ret snart sende mig en Beretning om Pariserindtrykket, hvorefter jeg længes uhyre meget.

Endnu engang Levvel.

Din hengivne

Andræ» ¹⁾.

Saare taknemlig viste Læssøe sig for det længselsfuldt imødesete Brev og viste sin Erkjendtlighed i Gjerning ved strax efter Modtagelsen at fortælle Andræ om sit Indtryk af Paris og dets Herligheder, — til en Begyndelse ikke mindre betaget af Verdensbyen, end Andræ for 5 Aar siden.

«Paris, d. 6te Oktbr. 1842.

«Kjære Ven!

Dit Brev beredede mig idag en Festdag; jeg har siden München aldeles Intet hørt hjemmefra; kun Skade at der var Sygdom, da Brevet afgik fra Kjøbenhavn. Jeg haaber dog, at det ikke betyder noget, og at Alt nu er vel igjen.

---

¹⁾ Brev af 26. Septbr. 1842; Udhæv. af mig.

Jeg er nu da aldeles virkelig ankommen til Paris, og hvad mere er, jeg er midt inde i Pariserlivet. Det er Historier, at man maa være her et Par Maaneder, førend man kan befinde sig rigtig vel¹⁾; jeg var aldeles tilfreds den første Dag, ja den første Time, og det er gaaet de andre herværende Danske som mig. Jeg kan huske, at Bjerring en Dag i Forbløffelse over, at saa mange Danske vare misfornøiede med Pariserlivet, drev sin ironiske Godmodighed til at mene, at Paris da maatte have forandret sig i de sidste Par Aar. Vil Du sige ham, at der da nu atter maa være foregaaet en *Changement*, thi vi ere Alle enige om, at her er Verdens By.

Men jeg maa begynde forfra. Jeg gik dog til Chamonix. Veiret blev godt, og jeg havde den yndigste Maaneskinsaften i Lausanne med Udsigt fra mit Værelse over den deilige Genfersø; derfra med Dampbaad en over al Maade herlig Reise til Villeneuve. Fra Martigny gik jeg muttersene over *tête noire* og *les mottets* til Prieuré. Passagen over *les mottets* er den vildeste, jeg har seet i Schweiz, og man har en mageløs Udsigt fra den til Montblanc, der denne Dag viste sig i allerhøieste Glorie, saaledes som det kun skal være Tilfældet lige før indtræffende ondt Veir. Den næste Dag fik jeg netop Tid til at gaae op paa Montanvert og see *mer de glace*; Eftermiddagen gav Skylregn, og *la Flegère* maatte opgives. Fra Genf gik jeg med Diligence directe til Paris. Jeg havde naturligviis den meget behagelige Spadseretour op ad Juraen tilfods, blev beværtet under hele Reisen med de deiligste modne Druer; ja om dem kan man kun gjøre sig Begreb, naar man selv har været i Bourgogne og Champagne under Viinhøsten; besaae et Par gothiske Kirker underveis (hvoriblandt den i Sens var overraskende smuk og stor) og var i det Hele taget i Perlehumeur ved at nærme mig Paris. Naar man i et halvt Aar har flakket om fra Stad til Stad

¹⁾ Biografien om Andræ vol. II, S. 39—40.

kun med et Par Ugers Ophold, saa er det allerede i og for sig en behagelig Tanke at komme til Ro igjen i længere Tid; og er det nu ovenikjøbet Pariserro, der venter Een, saa er Tanken berusende.

Søndagen d. 25de September om Morgenens Kl. 3 var den høitidelige Stund, da jeg holdt mit Indtog i Paris. Jeg glemmer aldrig min Vandring fra Messageriet i rue St. Honoré til rue Vivienne i den natlige Stilhed gennem de halvt oplyste Gader. Kl. 8 var jeg oppe igjen af Sengen og vandrede med Kaart i Haanden gennem Palais Royal over Carrouselpladsen til Tuileriehaven og Place de la Concorde. Buh, der stod jeg; det var noget prægtigt; en Deel mere, end jeg havde tænkt mig. Saa ind i Magdalenekirken og hørt stolt Musik; saa langs ad Boulevarderne til det store Posthuus og til Fiskerkjællingerne paa Marché des Innocens, hvor Skylregnen blev saa stærk, at jeg maatte blive staaende og more mig kosteligt over al Larmen mellem de elskværdige Damer. Derfra over i Cité til Notre Dame, hvor jeg atter fik prægtig Musik, og endelig tilbage til Palais Royal, hvor jeg tog min Middagsmad. Efter Bordet til Opéra Comique, hvor jeg stod en Times Tid i Queue, men ikke fik Billet, hvorfor jeg gennem de brillant oplyste Palais Royal Arcader (jeg havde nær tabt Næse og Mund) begav mig til Théâtre Français, heldigviis fik en lille Plads og saae en Tragedie af Voltaire og en Comœdie af Molière.

Kl. 12 var jeg hjemme efter at have levet den længste Dag i mit Liv; det forekom mig, at jeg havde været idetmindste en Uge i Paris. — Da jeg i dette Øieblik modtager Besøg af D'Herrer Buntzen¹⁾ og Collin²⁾, som invitere

---

¹⁾ Omst. S. 54.

²⁾ Formentlig Theaterlægen, Professor Theodor Collin (jfr. H. C. Andersen, «Mit Livs Eventyr», 2. Udg. 1859, S. 294).

Krarp og mig at gaae nedenunder for at ryge Tobak og drikke Noget dertil, saa seer Du, at jeg maa afbryde.

— Besøget er forbi; et Par Ord endnu inden jeg gaaer tilsengs. Jeg boer paa Quai St. Michel Nr. 13 i et Huus, der kaldes *hôtel de l'étoile du nord*. Jeg har et meget godt Værelse til 35 fr. med Udsigt over Seinen, paa den ene Side til Notre Dame, paa den anden til Louvre etc. I samme Huus boe de tre ovennævnte Herrer; de to Doctorer ere flyttede ind efter mig. Aldeles privatim mellem os sagt: det er mig egentlig ikke ganske med. D'Hrr. B[untzen] og C[ollin] have igrunden kun særdeles faa Interesser, med hvilke jeg kan sympathisere; men Skjæbnen har nu eengang villet det, og man maa see at ordne det saa godt som muligt. Krarp er en af disse rolige, solide Naturer, der kun trænger til Vækkelse, og den faaer han tilstrækkeligt her. I Mangel af bedre er han mig til betydelig Trøst. Jeg længes imidlertid efter Julen, da Krieger kommer hertil fra Italien, og senest til den Tid haaber jeg, at ogsaa Schiern er her. Krieger er i alle Henseende vakker; jeg tænker, vi skulle faae et Par behagelige Vintermaaneder, naar vi kunne samles.

Jeg kan hilse Dig fra Grisi. Iforgaars var jeg i Opéra Italien og hørte Lucia, hvor rigtignok Persiani sang, men Grisi befandt sig i den bekjendte lille Sideloge. Iøvrigt staaer Persiani et overordentligt Trin over, hvad jeg hidtil har hørt; Taddolini i Wien er Intet imod hende. Man maa see at faae arrangeret et Abonnement; Parterret hos Italienerne er utroligt lille, og Queuen derfor utaaelig. — De første fjorten Dage offerer jeg næsten udelukkende til Kunstnydelser; med Undtagelse af een Dag, som jeg anvendte til en Versailles-tour, har jeg været hver Formiddag i Louvre. Baade Malerisamlingen og Antiksamlingen staae i Rigdom langt over de tyske Samlinger. Det er aldeles berusende at see den Masse af

Mesterværker. Jeg har med megen Alvor gaaet dem heelt igjennem; det var et Arbeide, men det betaler sig. Kommer jeg til Italien, har jeg allerede forud en meget anstændig Idee om Antiker. Det er en farlig Sag med de mange Bouquinstier¹⁾; man kan ikke gaae i Ro paa Gaderne; idelig kommer man i Fristelse. Jeg har allerede kjøbt adskillige ganske nye Bøger, fortrinlige Udgaver af Klassikere, rigtigt lækre, for utrolig billig Priis, og jeg indseer, at et Par Hundrede Francs ville gaae med. I den Anledning har det betydelig Interesse for mig at drive saamange Penge sammen, som kun muligt».

— — «Det var kun traurige Stabsnyheder, Du bragte mig. Hvorledes det kan gaae saa langsomt paa Laaland, forstaaer jeg ikke; men Caroc er i alle Tilfælde at stole paa; Schumacherianerne bør hænges! Det glæder mig, at Du er fornøiet med Resultaterne af Dine Arbeider i Sommer. Din Methode, hvorefter man skal kunne undvære de reciproke Zenithobservationer maa jo upaatvivlelig være af stor Interesse og kunne komme os med de faa Hænder til betydelig Hjælp. Den baierske Pjece kjender jeg ikke. At Lønborg er bleven virkelig Underviisningsdirecteur, synes mig dog et noget stærkt og drabeligt Stykke; men kan han behandles, nu saa faaer det, som saa meget Andet, gaae. Jeg haaber Meget af Dine og Bjerrings Anstrengelser. Hold godt fast paa Bendz, han er dog en Aal; men Bjerring er ikke af dem, der let føres bag Lyset.

Med Stænderne har det altsaa seet maadeligt ud. Jeg har været og er i den totaleste Uvidenhed, om hvad der er foregaaet i Roeskilde, og længes derfor meget efter «Fædrelandet». Lehmann forstaaer jeg aldeles ikke; skulde han

---

¹⁾ Folk, som handle med gamle Bøger.

virkelig være karakterløs; enten det, eller ogsaa han sadler om. I alle Tilfælde vil han have ondt ved at gjenoprette, hvad han nu maa have tabt i Manges Øine¹⁾. — Apropos, hvorledes gik det dog med Athenæum? Jeg har virkelig i min Landflygtighed mærket, at jeg holder en heel Deel af det gamle Samlingssted for skammelige²⁾ Folk og gad dog nok vide, hvorledes dets Skjæbne er».

— — «Det er ærgerligt, at Din nye Leilighed skal repareres; men saa meget bedre bliver den jo siden; altsaa Taalmodighed. See kun til at blive rask, hvis Du ikke, som jeg haaber, allerede er i Orden, naar Du modtager dette Brev. Jeg kan indsee, at Du vil faae overordentlig travlt i den nu tilstundende Tid. Begyndelsen til en ny Virksomhed baade i den ene og i den anden Retning, Forberedelse til Forelæsninger paa Høiskolen og til det huuslige Liv i Kronprindsessegaden, — det vil sige Noget. Jeg vil derfor kun anmode om Epistler af en temmelig indskrænket Udstrækning, men lad dem blot komme.

Paa god Parisermaneer er Klokken nu blevet henimod to [Nat]. Jeg troede i Kjøbenhavn, at det var umuligt at leve paa Kaffen fra Kl. 9 til Kl. 5 og at undvære al Aftensmad; det gaaer som alt Andet her fortræffeligt, og — Maven er i ypperlig Orden. Min eneste Ængstelse er, at Pariserlivet engang skal ophøre, og — Tydskland komme ovenpaa. Men bort med saadanne upassende Tanker. Lad mig ret hurtigt høre godt Nyt fra Dig. Lev vel.

Din hengivne

F. Læssøe³⁾).

---

¹⁾ Omstaaende S. 56.

²⁾ Herfra Formeningen om Andræ som Republikaner (Biografien om Andræ vol. II, S. 22 og S. 33—35).

³⁾ Udhæv. af mig.

«Det var nok Martensen, der interesserede sig særdeles for Mr. Martin¹⁾). Samme Mr. lever endnu; jeg kan hilse fra ham; det er en prægtig Karl».

Heller ikke dennesinde viste Andræ sig synderlig efterrettelig med at imødekomme Læssøes Ønske om snarligt Brev, men kunde fremdeles paaberaabe adskillige «formildende Omstændigheder» til at undskylde den tilsyneladende Uefterrettelighed.

— — —

«Allerførst maa jeg imidlertid berette«, skriver Andræ til ham 12. Decbr. (1842), «at jeg allerede siden den 23. November er gift Mand. Som ved store Overgange i Almindelighed forekommer det mig ogsaa her næsten utroligt, at der kun er forløbet saa kort Tid efter min Indtrædelse i dette ny Tilværelsesafsnit. Et Pebersvendeliv synes mig tommere end nogensinde, og jeg er kisteglad over godt og vel at være sluppen ud af det. Gid jeg blot var lidt mere i Ro og lidt bedre istand til at kunne nyde det huuslige Livs Behageligheder. For Øieblikket styrte Forretningerne saaledes ind over mig, at jeg næsten ikke kan faae Tid til at spise og drikke, en Travlhed, der, som Du nok begriber, just ikke passer meget fortrinligt med den almindelige og naturlige Leve- maade i Hvedebrødsdagene. Dog tilbage til den chronologiske Beretning om Begivenhederne, hvoraf flere sikkert ville kunne gjøre Regning paa at interessere Dig en lille bitte Smule».

¹⁾ Biografien om Andræ vol. II, S. 64.

I saa Henseende berører Andræ et Sammenstød i Høiskolens Underviisningsraad mellem 2de af Skolens Lærere, der forløb paa en saa ubehagelig Maade, at det næsten betog ham Glæden ved at være bleven ansat ved Skolen:

— — «Samme Aften, som de forskjellige Elever foretog Valget [om hvilket af de militære Korps de ønskede at træde ind i], var der naturligviis Underviisningsraad, i hvilket Bjerring og jeg deeltog for første Gang, og næsten umiddelbart efter vor Indtrædelse i Forsamlingen og Forhandlingernes Begyndelse opkom der et i høieste Grad ubehageligt og uanstændigt Skjænderi mellem Dyssel¹⁾ og Baggesen²⁾ angaaende en af Dyssel given Charakter, hvis Retfærdighed saavel Bjerring som flere Andre ikke kunde indsee. Under dette Skjænderi forglemte Dyssel sig saa complet, at Mødet maatte hæves i den største Forvirring. Alle vare i høi Grad forbausede og forbittede over denne Scene, og jeg for min Person følte mig saa ubehageligt afficeret, at hele min Glæde over at være ansat ved Skolen næsten ganske var fordunstet. — De paafølgende Dage hengik i den største Spænding og med Raadslagninger om, hvad der muligt skulde gøres fra Underviisningsraadets Side. Naturligviis blev hele Dyssels Forhold som Lærer trukket frem for Dagen, og Alt, hvad der herved var at dadle, kan Du nok begribe, gav hans Actier en yderst slet Værdi³⁾.

---

¹⁾ Andræs Forgænger som Lærer i teknisk Mekanik, omtalt i Biografien om Andræ vol. I, S. 85—86.

²⁾ Omst. S. 14—15.

³⁾ Jfr. Dansk biogr. Lexikon IV, S. 386.

«Enden blev paa det, at han selv, muligt efter mit private Raad, indgav Ansøgning om Afsked med $\frac{2}{3}$ Gage i Pension, en Forholdsregel, der naturligviis forhindrede værre Skridt fra Skolens Side, da Majoriteten var enig om, at Ansøgningen burde anbefales for at faae Sagen afgjort paa den mildeste Maade.

«Nu hengik atter nogle Dage, inden Ansøgningen kunde blive bevilget, og da dette endelig skeete, fulgte atter Møder for at overveie, hvad der skulde gøres med den ledige Lærerpost. Af Personer, som syntes qualificerede til at komme i Betragtning, vare vel Hummel og Wilkens ved den polytechniske Skole og Boeck eller Dirksen blandt Officererne de Eneste, men Ingen af dem troede man sans façon at kunne antage. Det blev derfor vedtaget, at man for dette Cursus skulde hjælpe sig med Skolens egne Lærere, og nu blev da jeg arme Synder saa at sige med Magt tvungen til at paatage mig den tekniske Mechanik og den almindelige Maskinlære, hvorimod Resten enten faldt bort for denne Gang eller fordeeltes mellem Hoffmann, Fibiger og Steenstrup.

«Jeg behøver vel ikke at fortælle, hvor haardt det maa være at skulle læse baade i yngste og ældste Afdeling uden nogen speciel Forberedelse, og saa ovenikjøbet faae en heel ny Disciplin faldende ned fra Himlen. Erklæringer om, at jeg kun meget slet vilde skille mig fra denne, har jeg naturligviis øieblikkeligt givet, og jeg troer rigtignok selv en heel Deel paa dem».

Til Anførte føier Andræ nogle Bemærkninger vedrørende Opmaalingsvæsnet og eget Tjenesteforhold ved Generalstaben, med hvis Chef [Steinmann] han «fornylig

havde havt en Krig, der truede med at blive blodig, — den angik mit Tjenesteforhold til Staben; Freden er foreløbigt sluttet paa de Vilkaar, at jeg skal møde ved Parolen, men at han forøvrigt skal lade mig i Ro».

«Hvad mig selv angaaer», slutter Andræ sit Brev, «vil Du allerede af det Foregaaende kunne danne Dig en Forestilling om det Slid og Slæb, hvori jeg daglig bevæger mig. — Det maa være Pligt for Dig at opretholde mit synkende Mod ved ugentlige Breve fra det guddommelige Paris og iøvrigt ved en hurtig Hjemkomst udfylde en Dig ventende Plads i vor lille Tokant, der saaledes kan blive til en orthodox philosophisk Triangel.

Tusinde Hilsener og hurtigt Svar til

Din

Andræ »¹⁾).

«Paris, d. 27de Januar 1843.

«Kjære Ven!

«Allerførst», svarer Læssøe tilbage, «maa jeg naturligviis bringe Dig mine hjerteligste Lykønskninger til den 23de November. Du veed nok, at jeg har Vanskelighed ved at sige smukke Ting, selv ved de bedste Anledninger, og altsaa basta.

Det var et slemt Ord, der undslap mig, thi jeg maa allerede tygge Pennen ved fjerde Linie; det kommer der ud af at blive over de Tredive. Hvor er Letheden, Snakkesalig-

---

¹⁾ Brev af 12. Decbr. 1842; Udhæv. tildels af mig.

heden og Lystigheden og hvad det Alt hedder! — Stækkede Vinger, høie Tindinger og Kulde og kloge Beregninger, det er der tilbage.

Vil Du høre Noget fra mig, saa kan Du gaae op i Staben og læse et Brev paa, Gud veed hvormange Ark, med Hjerteudgydelser over Hø, Havre og Halm, Brød, Kjød, Flæsk, Brændeviin, Øl og Viin, Alt til Styrke og Næring for østerrigske Soldater, General Steinmann og Christian den Ottende. Du seer, Logiken plager mig heller ikke. Det usle Bibliothek, *bibliothèque royale*, — Ingenting kan man faae der; de elendige Boghandlere, — Ingenting kunne de skaffe. Skal man bruge en fransk Bog, saa er den udsolgt; forskriver man en fremmed, saa bliver det glemt. Taage og Regn og Slud have vi, og det i Galleriets sidste Dage; der er næsten Intet at see deroppe. Det er ogsaa et net Barbari at hænge Døgnproducterne op foran Mesterværkerne i hele Maaneder.

Det var en prægtig Stads ved Kamrenes Aabning. Krarup og jeg fik Lov til at stikke Næsen indenfor Tuileriegaardens Gitterværk og gabe paa de Vogne, der skulde hente Kongen, og siden saae vi Nationalgardister og Municipaler, der havde spærret Veien for os, marschere hjem med Tømmermænd og Musik; og om Aftenen raabte de med *«l'éloquent discours du roi, prononcé devant tous les pairs et tous les députés du royaume au profit de tous les français; 4 sous kostede den ved Palais royal Kl. 11, og 1 sou paa Quai St. Michel Kl. 11^{1/2}. — Til Delong maa man gaae om Aftenen og være selv tredivte i den mindste af alle Saloner; hos Koss maa man spise til Middag og høre, hvorlunde han har bragt Thiers til at indrømme, at Napoleons Politik var gal. — Slud, Regn, Forkjølelse, Diarrhoe, slemme Efterretninger, kjedelige Besøg, daarlig Tobak, forgiftende Cigarer, kolde Steengulve, etc. etc. etc. etc., og hvad der er det Allerværste, den store, hjerteskjærende, søvnforjagende Ulykke: Afskedens Time nærmer sig med vold-*

somme Skridt. Mit Hjerte bløder, hver Gang jeg tænker paa at skulle forlade Paris med al dets Elendighed og Jammer, og det kommer nok til at forbløde sig, thi den rædselsfulde Tanke bliver mere og mere paatrængende.

Det skal være kjedeligt at høre tale om megen Lykke; ingen Ting er ubehageligere for en smagfuld Læser end de Sider, som en Romanforfatter skriver, efterat Giftermaalet er bragt i Stand. Jeg har stadigen hidtil underholdt Dig om min mageløse Veltilfredshed; jeg indseer nu min Feil og beder Dig tage til Takke med foranstaaende lille Samling af Ulykker; den er ikke stor eller glimrende, og min Fremstilling har været meget svag; men Du maa betænke, at jeg ikke er vant til den Stileart, og at det derfor har kostet mig utrolig Møie og megen Pennetyggen at faae det Lidet, der er, sat sammen. Jeg har tillige ventet en temmelig lang Tid med at skrive til Dig for at bevise Dig, at ogsaa jeg har Smag; det er mig nemlig aldeles klart, at Dit sidste Brev langt overgik alle mine i at omtale lykkelige Tilstande; der var udbredt en vis straalende Hvedebrødsglæde (undskyld det lidet smagfulde Udtryk) over det, der igrunnen var aldeles irriterende for en Pebersvend; og naar ikke Krigen med Steinmann, hvorved jeg mindes om, hvad jeg har i Vente, og et Par mindre behagelige Udnævnelser af Høiskolelærere havde staaet der som Skyggestreger, var jeg bleven fuldkommen opbragt.

Her burde jeg igrunnen ende mit Brev. Hidtil har jeg været ærgerlig, arrig, spids til en saadan Grad, at Du aabenbart øieblikkelig maa gribe Besvarelsens Pen og fylde mange og lange Sider; men nu kan jeg ikke mere; jeg maa, selv med Fare for at standse Din gode Gjerning, slaae om i den lykkelige Tone;

d. 5te Februar,

hvilket imidlertid ikke lykkedes førend idag.

Jeg expederer et Brev til Steinmann imorgen; det vil nok

komme til Kbhavn Tirsdag d. 14. Febr. Jeg fortæller deri den gode Mand, at jeg ønsker d. 1ste April at reise herfra til Italien for at opholde mig dér c. 3 Maaneder, nemlig 6—8 Uger i Mellemitalien og navnlig i Rom, samt en Maanedstid i Overitalien; at jeg dernæst ønsker at gaae til Wien, Dresden, Berlin, bivaane en preussisk Troppesamling i Septbr., i Octbr. besøge Rhinen og gaae over Cassel og Hannover til Kbhavn, hvor jeg da efter denne Plan vilde indtræffe d. 1ste Novbr.

Da min Permission er udløbet den 30. Juli, forlanger jeg altsaa 3 Maaneders Forlængelse. Jeg har Grund til at antage, at det vil blive tilstaaet, og jeg haaber, at Steinmann vil renoncere paa at være strengt samvittighedsfuld og altsaa vil lade mig reise i Ro til Italien. Muligt var det imidlertid, at Olsen-Caroc kunde falde paa at gjøre Knuder med Hensyn til Sommerarbejderne; det vil naturligviis være aldeles urimeligt, da jeg jo i intet Tilfælde kommer hjem førend 1ste August og jo ikke øieblikkeligt kan jages ud. Jeg vil altsaa paa det Alvorligste have mig saadanne Knuder frabedte; maaskee gjør jeg Vedkommende Uret ved at forudsætte Muligheden, men Forsigtighed er en Borgmesterdyd. Altsaa gjør mig den Tjeneste paa en eller anden snild Maade at forhindre alle Flauser fra Olsen-Carocs Side, hvis Du skulde spore det Mindste til Fare. Steinmann trænger til at være aldeles fri for gode Raad, hvis han skal renoncere paa at danne sig en superb Overbeviisning og lade fem være lige i Anledning af saadanne gudsforgaaende Projecter som at reise til Italien.

Endnu bestandigt er her ingen Schiern arriveret; derimod er for en 8 Dages Tid siden Krieger indtruffet fra Italien; det er meget behageligt, da han er et særdeles elskværdigt Menneske i alle Henseender; meget godmodig, meget naiv og oprindelig og dog meget grundig og solid; det vil fornøie Dig engang i Kjøbenhavn at blive nærmere bekjendt med ham. Samtidig med Krieger

er den lille toppede Bornemann¹⁾ dragen ind i vort Nordstjernehotel, ligesaa snakkesalig, montanisk livlig og godmodig som oppe i Athenæum, men — med den uhyre Forandring, som der ligger i det blotte Factum, at han er gaaet til Paris. Nu mistvivler jeg snart ikke mere om nogen Dansk, naar en saa indhegelet Preusser, en saadan incarneret kjøbenhavnsk Professorlatinitet kan falde paa at mene, at der er Noget at gjøre i Paris. Det har været mig en stor Fornøielse at observere de forskjellige Capitulationsacter, som den gode Mand, naturligviis *de très-mauvaise grâce*, har maattet indgaae, hver Gang noget Mægtigt og Skjönt ikke lod sig fornægte. Lykkeligviis kom han saa tidligt, at han strax kunde slaaes med Louvregalleriet; siden har Rachel, Italienerne, Concordepladsen, Michelet, etc. etc., hamret saaledes løs paa das Preussenthum, at der er det grundigste Haab om en Art af Omvendelse. — Jeg beder, ikke et Ord om dette til Professoren [Juristen Fr. Bornemann]; det flyver øieblikkeligt til Broderen og kommer varmt til Paris; det er utroligt, til hvilken Grad den Smaa er underrettet om hvert Ord, der falder i Kbhavn.

Puh!! hvilken *babil!* Jeg er aldeles forskrækket og forbauset over mig selv; men afsted igjen i Galop; Pennen render det voldsomste Fuldblodsvæddeløb; færdigt skal nu Brevet være idag. Tilbage til Kbhavn — Hop.

Det er en net Historie med Dyssel; en værdig Afsked fra hans sidste Ansættelse; jeg har ikke hørt Andet om Scenen end det, Du lod ane; men jeg længes slet ikke efter at høre mere. Det var ellers en noget drøi Skose at maatte overtage den tekniske Mechanik; imidlertid jeg tænker, at jo mere der fordres af Dig, desto mere vil Du yde. Nu har Du da Noget at bestille, som hverken Du

---

¹⁾ Theologen Johan Alfred Bornemann (Dansk biogr. Lexikon II, S. 536).

selv eller Andre kan kimse af. Lykkelige Menneske! Du er i Havn, i 2 Havne, ja i 3! Captain med mange Penge, landet ved Høiskolen og gift! Gift! Det er mig igrunder en noget egen Historie at tænke mig, at vore tête-à-tête Soireer med Thevandet og Smørrebrødet og Piberne i Toldbodgaden saaledes ganske ere afsluttede uden nogen Overgang, og at Herren faaer Lov til at blive gammel Ægtemand og slaae Streg over en heel, længe tilvant Væremaade, uden at jeg mærker det Mindste dertil. Jeg gamle Stivstikker har noget, der ligner Examensfeber, naar jeg forestiller mig, hvorlunde jeg skal til at præsentere mig i en pæn Dagligstue, hvor jeg aldeles ikke har Lov til at være uartig og skubbe Bøgerne ind i Hylden. Men jeg har jo humpet igjennem til mere end een Examen og har havt vidunderligt Held med at Folk, der egentlig skulde holde sig for gode til det, have givet sig af med mig, saa jeg slipper vel taaleligt fra det, som jeg er, ogsaa denne Gang».

— — «Lad mig vide, hvorledes det gaaer i Staben; nogle Smaadetailler. Naar Du tier, er jeg aldeles uvidende i saa Henseende. Men for Herrens Skyld, lad Caroc forskaane mig med Commissioner. Der har Steinmann, rimeligviis efter denne utrættelige Opfinder Carocs Tilskyndelse, paalagt mig at snuse op efter, hvad Farver de bruge i *dépot de la guerre*, og at tage et heelt Apothek af Flasker med draabeflydende Varer hjem med; man gjør sig ingen Idee om, til hvilken Plage saadanne Commissioner ere for en stakkels Reisende. At slæbe en halv Snees Flasker gjennem Frankrig, Italien og Tydskland til Danmark, at have Kjævelrier med den halve Verdens Toldbetjente, at uleilige Krigsministre og Generaler og Gesandter med Visiter og Skrivelser, — og det Altsammen, fordi Farverne paa nogle lumpne Reentegninger falme! O Ven! Lad mig endelig være fri for flere Ubarmhertig-

heder. Kogekjedlerne have eengang bragt mig Fortvivlelsen nær. Og naar man saa eengang troer at indlægge sig Fortjeneste, saa bliver den stjaalet. Dér havde jeg snuset op, hvorlunde man i Østerrig lavede mere velsmagende og sundere Brød for en ringere Betaling end før, og saae mig allerede i Aanden som Dannebrogssridder etc., og belæsset med alle Garnisoners Velsignelse; saa kommer der en Berlingsk Indsender og fortæller min Historie i Bladet netop den Dag, da mit Brev maa være arriveret til Kbhavn og skulde gjøre Effect. Det er kjedeligt.

Det er ikke Meget, hvad jeg har faaet fortalt om Lykken i Paris. Hvad vil Du vide? Vil Du høre om de stormende Møder i Palais Bourbon, om Guizot, der staaer med Dictatorveltalenhed og arbeider mod Alt, hvad der er Frihed og Folkelighed; om Republikanerne, der raabe til ham, at det er en engelsk Tale, han holder, og ikke nogen fransk; om det hele Kammer, der udbryder i det meest rasende, stormende Bifalds- eller Mishagsraab, der næsten bragte en dansk Captain til at skjælv paa Tribunen; om den rullende Samtale, der fulgte efter Raabet som Bølgenes Dunder efter Orkanen, og hvorunder vist ikke 10 af de 400 Deputerede i en Tid af flere Minutter havde Munden lukket et Øieblik, — Vil Du vide dette og meget Didhørende, saa tænk tilbage paa de Scener, Du selv har seet i en Forsamling af Franskmænd. Vil Du vide Noget om de divine Italienerne, hvoraf Grisi vel er lidt kortaandet, men dog altid *la divine*, og om Mozarts «Don Giovanni», hvor Lablache, Tamburini, Grisi og Persiani paa eengang skulle henrykke, — saa maa Du vente; thi det er først imorgen, at denne første af alle Operaer bliver givet til Benefice for Lablache; vil Du høre om Rachel, der altid er stor, der altid bringer Tusinder af Franskmænd til at vente i hele Timer i Palais Royals skidneste, mørkeste Gang; om Michelet med sit overfyldte Auditorium, hvor et Menneske-

bjerg lytter til de aandrige, lette, noget paradoxe Ord; om de nye Samlinger, der ere aabnede i Louvre; om Versailles, Triumphbuen, Smaatheatrene, Fæstningsværkerne, etc. etc. etc., — saa maa Du vente til næste Gang; thi der er forbistret lidt Papir tilbage.

Ganske alvorligt: Du maa naturligviis ikke troe, at det er som Hævn for Din Forsømmelighed i Brevskriften, der tilstrækkeligt eller næsten tilstrækkeligt undskyldes ved Alt, hvad Du har havt at gjøre, at jeg har ladet en usædvanlig lang Tid hengaae uden at svare. Jeg burde navnlig have ilet med at gratulere Dig, da Du underrettede mig om d. 23de November; men nogle slemme Familieskyer, der nu lykkeligviis lade til at fordele sig, satte mig i flere Uger i et saa uheldigt Humeur, at jeg ikke gad fæstne det til Papiret. —

Hils alle hjemme. Lev selv vel. Jeg længes betydeligt efter at høre nærmere fra Dig om alle de nye Forhold. Den 1ste November haaber jeg at være hjemme, men heller ikke før, hvis Alt gaaer, som det bør. Betragt dette som et Brev, der fortjener Svar; dertil hører Indbildningskraft i ikke ringe Grad; men hvad gjør man ikke for

sin hengivne Ven

F. Læssøe¹⁾.

Saa indholdsrigt, muntert Brev om allehaande Nyt fra Pariserlivet fortjente visselig snarligt Svar, og skjøndt Andræ forsikrer, at «det hører til det for ham næsten complet Umulige blot at faae 1 à 2 Timer til et eller andet privat Arbeide», lykkedes det ham da ogsaa at faae sit Brev af-

---

¹⁾ Udhæv. tildels af mig.

sendt saa betids, at Læssøe modtog det, inden han forlod Paris:

— — —

«Det har ret fornøiet mig at see, hvormeget Pariserlivet behager Dig. Derimod gjør det mig ondt at skulle undvære Dig endnu 7—8 Maaneder, da jeg ret inderligt længes efter at faae Dig hjem hos mig, for atter igjen at føre en af de gamle, herlige Passiarer. — Dog egoistiske Hensyn bør sættes tilside, og jeg gratulerer derfor af Hjertet til den forlængede Permission. Man var — in parenthesi — yderst forundret over, at Du ingen flere Penge vilde have, Noget der gjorde saa stor Effect, at jeg troer, man med Glæde havde tilstaaet Dig 10 Aar, om Du havde bedt derom. For Commissioner haaber jeg, idetmindste efter hvad jeg har Grund til at antage, at Du nu ganske er fritaget. Glæd Dig nu tilbunds og kom saa hjem med dobbelt Lyst til igjen at komme i Ro; saa skulle vi ret med Fornøielse discutere om alle himmelske og jordiske Ting».

Til de «jordiske Ting» hørte selvfølgelig Generalstaben, Høiskolen og Opmaalingsvæsenet, om hvilke Andræ strax meddeler:

«I Staben gaaer Alt piano pianissimo. Med uhyre Anstrengelse er det lykkedes i disse Dage at faae begyndt paa Stikningen af det ene Lolland-Falsterske Blad. Caroc er jo utrættelig, men som Du veed pedantisk i det Uendelige. Han havde allerstørst Lyst til complet at cassere alle de tidligere Maalinger.

«Jeg selv har iøvrigt, om jeg bør sige det, præsteret det Utrolige ved i Løbet af Vinteren at beregne saa godt som hele Projectionen af Kaartet, construere Længde- og

Breddetavlerne og endelig specielt expedere de fornødne Tegninger for Bladene, der skal stikkes, og for Detailmaalingen til Sommeren. Du vil derfor kunne begribe, hvor overlæst jeg maa være. Tre Forelæsningsrækker paa Høiskolen og Stabens Beregninger, Commissioner, Paroler og andre lignende Historier!!! Det er næsten til at blive gal over, men kommer jeg først lykkelig og vel gennem det første Cursus, saa vil ogsaa Hvilen smage saameget desto deiligere». —

Til de «jordiske Ting» fremdeles at henregne «Høiskolen, hvor man er ifærd med at redigere en heel ny Plan, der i denne Tid discutes i Underviisningsraadet. Jeg kan slet ikke sige Andet, end at man i det Hele taget viser sig vel stemt for det Bedre. — Jeg selv har faaet Programmerne i mine Fag bestemte ganske efter min Villie, og Bjerring har ligeledes gjenindført Litteraturerne i Sprogunderviisningen. Desuden have vi virkelig erholdt Gjenindførelsen af Dansk med Indbegreb af en Fremstilling af Sprogenes almindelige Grammatik og Udviklingshistorie. Dette vil vel ogsaa blive Grændsen for de Fremskridt, der denne Gang kunne gøres. At indføre nye Discipliner i Planen, naar der ikke er Mulighed for at erholde Lærere, der kunne fyldestgjøre nogenlunde rimelige Fordringer, maa jeg nemlig, fra mit nuværende mere praktiske Standpunkt, betragte som absolut fordærveligt».

— — «Iøvrigt gaaer det saa la-la ved samme Høiskole. Den yngste Afdeling lover ret godt, men den ældste, der ingenlunde er slet instrueret, huer mig just ikke meget. Det er især Tonen og, om jeg kan udtrykke mig saaledes, den kras-materielle Anskuelse, som ærgrer mig. Aldrig hører man Andet end Examens- og Anciennetethensyn.

At gjøre Noget for selve Sagen, falder Ingen ind. Naar jeg saaledes henvender mig til nogle af de Flinkeste med extraordinaire Problemer, som skulde løses paa egen Haand, blive de mig saa godt som stedse Svar skyldige og fortælle en heel Deel om Mangel paa Tid, etc. etc.»

Af litterært Nyt maa Læssøe lade sig nøie med saare Lidet, — «I Litteraturen gjør en ny Bog i to Bind stor Opsigt. Dens Forfatter holder sig hemmelig, men er ganske vist S. Kierkegaard. Værket fører Titel af «Enten—Eller» og gennemfører med en uhyre Bredde to forskjellige Opfattelser af Livet. Paa mange Steder gives der interessante, men paa endnu flere kjedelige Episoder»¹⁾.

III.

Forlængelse af Læssøes Permission — Ophold i Rom og Neapel.

Som alt berørt i Andræs Brev, erholdt Læssøe den ønskede 3 Maaneders Forlængelse af sin Permission, og imod hvad oprindeligt var sat som Maal for Reisen bestemte han sig til at benytte denne Forlængelse til et Besøg i Neapel og Rom. Fra den sidste By er hans næste Brev til Andræ dateret:

---

¹⁾ Brev fra Andræ af 20. Marts 1843; Udhæv. tildels af mig.

«Rom, d. 9de Juni 1843.

«Kjære Ven!

Hvorledes gaaer det derhjemme i det gamle Danmark? Her midt i den romerske Herlighed hører jeg netop saa Meget derfra, at jeg kan vide, at det endnu er til; men det hele Liv i Orangelandet er saa langt borte fra det nordiske, at jeg ikke ret veed, om mine Erindringer fra Norden ikke skulde være underlige Drømme. Jeg har ingen Tid eller Leilighed til at besinde mig paa, hvad der venter derhjemme, og det faaer at gaae saaledes, indtil jeg atter kommer nordenfor Alperne, og Fortryllesen hører op.

Det gaaer nu ogsaa stærkt paa Hjemveien. Med Neapel er jeg færdig, Rom skal jeg forlade om nogle Dage, og sidst i Juli er jeg i Wien.

I mine sidste Pariserdage, høilovlig Ihukommelse, var Schiern ankommen dertil; jeg maa oprigtigt tilstaae, at han saa meget var den gamle, saa lidet havde faaet mere Holdning — hans Aand dingler jo accurat som hans Krop — at jeg ikke havde megen Glæde af ham; jeg haaber en god Bedring for ham. Han, Buntzen, Lehmann, Krarup og Krieger vare iøvrigt mit daglige Selskab, og vi havde mange gode Dage, som jeg ikke ret tør tale om; thi Skilsmissen fra Paris var meget haard, og Saaret er endnu ikke lægt i den balsamiske italienske Luft.

Med al Honnør blev jeg fulgt til Diligencegraven af Vennerne og rullede til Chalons¹⁾, hvorfra det med Dampbaad gik over Lyon til Avignon i Hundekulde med Snee og Iis nedad den rivende, vilde Rhone; saa til Marseille gennem det yndige Sydfrankrig. Fra Kjøbmandsbyen over de Danskes Vei til Roes og Magt til Genua, hvor jeg saae Paladser og Fæstningsværker og italienske Fruentimmer med Slør over

---

¹⁾ Saaledes skriver Læssøe, men mener selvfølgelig den derfra forskjellige By: Châlon ved Saône-Floden.

Hovederne og mange Kirker og Malerier, men dog egentlig ikke endnu var i Italien.

Fra Livorno kjørte jeg paa en lille Gig hurtigt til Pisa og saae i et Par Timer det gamle Torv med de 4 Monumenter: Domkirken, Campanilen, Baptisteriet og Camposanto; det var prægtigt Veir, stille og Solskin; den uendelige Rolighed inde paa Kirkegaarden med sin hellige Jord, sin gothiske Buegang og de gamle, naive, dybtføjte Giotto'ske Malerier gav mig det første ægte italienske Indtryk.

Med Dampbaaden videre over Civitavecchia til Neapel. Om Morgenens tidligt seilede vi ind mellem Procida og Cap Mycene. Solen stod op lige af Vesuvs Krater; Neapels stolte Bygninger og Haver rullede sig op for os som et bevægeligt Panorama, alt som vi kom dybere ind i Bugten. Efter Spectakler med ryggesløse Toldbetjente og alle Slags Gavytve kom jeg endeligt til Ro. Lehmann var taget et Par Dage før jeg fra Paris til Rom; han kom et Par Dage efter mig fra Rom til Neapel, hvor jeg havde fundet en prægtig gemytlig Nordmand Thue¹⁾, en Philolog. Vi tre leiede os en Leilighed ved Strandbredden med den deiligste Udsigt over Neapels Havbugt; ligefor os Vesuv og Kysten ligetil Sorrent, nedenunder os en af Neapels meest levende Quaier, hvor det lystige, støierende Folk evigt er i Bevægelse. Her havde vi Tre mangan en phantastisk Aften, naar vi sad i Kreds for det aabne Vindue med sin Altan og saae Solen gaae ned og gjøre alle sine sydlige Kunststykker med at gløde og farve Havet og beskinne Vesuv med den stolte Røgsøile. I Mørkningen maatte

---

¹⁾ Henning Junghans Thue, «Lector i græsk Filologi ved Universitetet» i Christiania (Halvorsen, «Norsk Forfatter Lexikon 1814—1880» V, S. 761). Iøvrigt omtales Thue's Samvær med Læssøe og Lehmann hint Foraar i Neapel af den i et følgende Brev fra Læssøe nævnte norske Filosof M. I. Monrad, der i et Forord til «Efterladte Arbeider i Vers og Prosa» af Thue (S. VII) bemærker, at denne «i fælleds Fritimer fortolkede [for Orla Lehmann og Capitain Læssøe] udvalgte Steder af Dante, Timer, som fra begge Sider erindredes med Glæde».

Thue begynde sin Oplæsning af Dante og tyde Poeten for os, medens vi Andre strakte os i de magelige Lænestole og lode Legemet hvile og gotte sig i den ætheriske Aftenluft og Aanden sværme om i det Dante'ske Helvede.

En Dag toge Lehmann og jeg et Par Æsler i Resina, een af de venlige Smaabyer, der i en uafbrudt Linie strække sig 4 Mile vidt langs Strandbredden ligefra Neapel til Castellamare. Vi begyndte Vandringen til Vulcanen. Først gik det gennem et deiligt frugtbart Landskab med Viin, Oliven og Morbær, siden blev det temmeligt nøgent og tilsidst aldeles vildt og mørkt; vi havde naaet de store Lavamasser, der omtrent i Formen ligne Gletscherne, men mangle det deilige, blaaehvide Farvespil; de ere næsten sorte og om muligt endnu vildere formede end de evige Iismasser. Gennem disse Dødningsmarker gaaer det en halv Times Tid til Foden af den store Kegle, hvor Æslerne blive tilbage, og man begynder at klavre op med Hænder og Fødder. Det varer en Time. Naar man nærmer sig Toppen, hører man allerede en huul Dundren af Vulcanen, der snart bliver tydeligere og bestemttere; det bruser som stærke Havbrændinger; af og til hører man en fjern Torden, og saa følger der en voldsom Susen, ganske som naar Stormen tager fat i Takkelagen af et stort Skib. Undertiden tier Larmen i et Minut eller længere, men saa kommer der ogsaa en voldsom Explosion og en tung, huul Stønnen ligesom det besværligt tilbageholdte Aandedræt af en uhyre Kjæmpe i Bjergets Indre. Den tykke Svovldamp stiger langsomt op af Krateret og danner sig til tunge Klodeskyer. Det er et mægtigt høitideligt Skuespil, denne sidste for Mennesker aabenbarede Yttring af det hemmelighedsfulde Arbeide, som foregaaer derinde i vor store Klode. — Jeg gik rundt om Krateret; allevegne fra dets Sider og Kanter udgaae Svovldampe. Ofte er Jordbunden saa heed, at man mærker Varmen, hvor man træder.

Aldrig kan man i et Nu see større Kontrast, end naar man fra Vesuv's Top først vender Øiet mod det store mørke Hul, der spyer Ild og Røg og livagtig ligner Helvede, og saa mod det deilige lyseblaa Hav med sine yndige Øer og Landtunger, hvor Alt er spillende Farvepragt og Liv. Ved Solnedgang reed vi hjem igjen og glædede os ved den venlige Natur, der kom os imøde meer og meer, alt som vi stege længere ned.

Jeg har naturligviis besøgt Herculanium og Pompeii, Sorrento, Bajæ og Capri, osv. osv.; men nu skal Du være fri for meer Beskrivelse.

Lehmann reiste til Sicilien, og jeg gik til Rom. Her har jeg i en Maaned ført et meget herligt Kunstliv. Det gaaer over alle Grændser med Rigdommen af alle Slags Kunstværker, og Byen selv er saa afvexlende og rig paa Originalitet, at man godt kunde være her et Aar. Jeg maa imidlertid lade mig nøie med fem Uger.

Min Plan er for Øieblikket saaledes: Herfra til Florents, hvor jeg vel bliver til Udgangen af denne Maaned; dernæst over Bologna til Verona og efter Omstændighederne til Mailand eller Venedig, eller maaskee til begge Steder; det kommer an paa Penge og Tid. Gjennem Tyrol over Innsbruck og Salzburg til Wien, hvor jeg haaber at komme sidst i Juli eller først i August».

— — «Til min store Forskrækkelse har jeg i Augsburgeren læst, at der skal være holsteensk-hannoveransk Tropsamling ved Lüneburg i Septbr. dette Aar. Jeg skulde dog ikke haabe, at man befaler mig at gaae dertil. For det Første vilde det være næsten ufordøieligt for mig at fungere som tysk Officeer, om end kun i Uger; idetmindste indseer jeg for Øieblikket ikke, hvorledes det skulde gaae af uden slemme Conflicter; dernæst er det jo saa godt som umuligt for mig at blive equiperet i Udlandet; jeg har jo ikke Andet end det gamle Munderingstøi med Rabatter o. s. v. hos mig. Skulde

Du høre Noget om, at man fatter slemme Hensigter med mig, saa gjør den sidste Vanskelighed gjældende; det kunde dog maaskee forhindre en Befaling, der vilde være mig den ubehageligste af alle; men begynd ikke at tale om Noget, hvis der ingen Fare er.

Det har glædet mig meget, at det er gaaet godt med Redactionen af den nye Plan for Høiskolen; lad mig høre nærmere derom i Wienerbrevet. Gjenindførelsen af Dansk med tilhørende almindelig Sprogbetragtning er fortræffelig. Jeg kan ikke ret forestille mig, hvorledes Du tager Dig ud, overhængt med Forretninger som Du jo nu virkelig maa være; og jeg længes efter at see, hvorledes Dit hele Liv har gestaltet sig efter de betydelige Forandringer, der ere indtraadte efter min Afreise.

Jeg er selv med Hensyn til mit Reisevæsen kommen paa et meget behageligt Punkt. Lige indtil den italienske Reise talte jeg med Ængstelighed de Maaneder, der forløb af min Permissionstid. Jeg syntes ikke, jeg kunde faae reist nok; jeg drømte, at jeg pludselig stod hjemme paa Kongens Nytorv, meget flau over at være vendt tilbage med for utilstrækkeligt et Resultat. Nu er det ganske anderledes; jeg er nærved at tælle de Maaneder, jeg har tilbage, for at see, om jeg ikke snart kan komme hjem; og uagtet jeg glæder mig meget, navnlig til hvad jeg har tilbage af Italien, saa føler jeg dog, at jeg er bleven tilfredsstillet i alle væsentlige Retninger, idetmindste i alle dem, som vare nogenlunde tilgjængelige for mig. Det er en meget behagelig, rolig Følelse, som jeg skylder min vellykkede italienske Reise.

Jeg glæder mig til Alt, hvad jeg skal have fat paa, naar jeg kommer hjem. Det er især i ægte national Henseende, at jeg maa til at uddanne mig; det er skammeligt saa Lidet jeg, og vel de fleste Andre af mine Lige, er bekjendt med vor nordiske Litteratur, baade den ældre og den nyere. Vor Fortydskelse bliver mig meer og meer gruelig;

den maa og skal «heraus». Der staaer hjemme i min Hylde baade Schiller og Goethe i over halvhundrede Bind, og hverken Oehlschlæger eller Sagaerne eller en eneste svensk Bog.

Det store Forsvarsproblem, de tre nordiske Riger mod Rusland og maaskee en eller anden Nabo til, maa jeg strax have fat paa, naar jeg kommer hjem. Der maa først gjøres et ordentligt Studium af de tre Landes Geographie og Statistik og en Reise idetmindste til Stockholm. Det kan jo ogsaa ypperligt passe med min Stilling i Staben, og hvis det skulde lykkes, maaskee ogsaa med et Foredrag paa Høiskolen.

Du seer, jeg kan sommetider, endogsaa i Rom, besinde mig paa, hvad der venter derhjemme; men her er ogsaa speciel Anledning, idet de to brave Nordmænd, Thue og Monrad¹⁾, ere komne hertil. Ihre har faaet Tilladelse til at lade en Deel Documenter vedrørende Norges Historie copiere i det vaticanske Archiv; det er en meget interessant Sag. Jeg skaffer mig alle Underretninger om, hvad Vei der maa gaaes for at opnaae en saadan Tilladelse, thi det synes mig aldeles nødvendigt, at vi gjøre som Nordmændene. Christian d. 8de har vel, da han var her som Prinds, faaet nogle Documenter copierede, men det var kun et ringe Antal.

Det er meget glædeligt at see, hvorledes det yngre civiliserede Norge mere og mere bliver stemt for Unionssagen; alle de Nordmænd, jeg har truffet paa, have, naar man gik dem paa Klingen — «Vil I, eller vil I ikke?» — erklæret sig for Unionen. Svenskerne behøver man ikke at tale om; deres hele Historie har givet dem et saa skarpt politisk Blik, at de intet Øieblik betænke sig, men vist ere endnu solidere stemt for Sagen, end vi selv. Lykke med den.

Her i Rom har jeg dog ogsaa nogle militaire Skuespil. Jeg saae forleden Dag den hele pavelige Armee, 5 Batailloner

---

¹⁾ Omst. S. 80.

og 3 Escadroner, Borgervæbning og Linie, ialt 14—1500 Mand, ligge paa Knæ foran Laterankirken, og i disse Dage have vi havt et Felttog mod Græshopperne; Paven sendte først 100 Vogtere ud, der skulde slaae de slemme Dyr ihjel; men da det ikke rigtigt vilde gaae, sendte han Munkene og Præsterne ud af alle Porte for at exorcicere dem; det hjalp. Campagnen blev reddet».

— — «Lev nu ret vel i det Par Maaneder, der staae tilbage inden min Hjemkomst. See til, at Du kan faae rappet noget fra Dig af Høiskolearbeidet, saa at Du ikke er altfor overhængt med Forretninger, naar vi sees; thi nogle Driveraftener, baade i Athenæum og hjemme, maae vi nødvendigviis have».

— — «Jeg haaber Alt staaer vel; hils Alle fra Din velfornøiede og hengivne Ven

F. Læssøe»¹⁾.

Dennesinde kunde Læssøe ikke klage over Mangel paa Expeditthed hos Andræ som Brevskriver; ved Ankomsten til Wien i Slutningen af den paafølgende Juli Maaned laa der Svar til ham paa Posthuset, og først og fremmest glæder Andræ sig heri over sin Vens Ønske om at komme til Ro efter sine Reisefata.

«Kjøbenhavn, den 19. Juli 1843.

«Kjære Ven!

Endelig, efter en uhyre lang Venten, ankom da Dit italienske Brev og beroligede mig atter med Hensyn til Dine Reisefata. Jeg seer nu, Gud skee Lov, at Alt er gaaet paa det Allerbedste for Dig. En overvættes riig Nydelse,

¹⁾ Udhæv. af mig.

og en saadan Nydelses naturligste, men just ikke almindeligste Følge, Lyst til atter at komme i Ro, til atter og med fornyet Kraft at arbejde sig ind i de hjemlige Kredse, afpræger sig i hele Dit Brev og forsikkrer mig om, at Du ved Din Hjemkomst vil finde Dig vel tilmode og ikke vandre omkring med kjedsommelige, vidt svævende Længsler. Gid vi nu snart, glade og tilfredse, maatte sidde sammen her i min lille Stue, snakke opbyggeligt om Alt det Forbigangne og med god Fortrøstning udkaste vore Planer for Fremtiden».

Som vanligt meddeler Andræ Oplysning om hjemlige militære Forhold; om «de topographiske Sager» bl. Andet, «der gaae uhyre langsomt og nok kunne trænge til Din Hjælp, — Caroc er jo meget activ, men saa omstændelig, at det Hele truer med Stilstand»; fremdeles om «de Herrens Schumacherianere, der ere uforbederlige; de rode endnu paa Sjælland, og det er høist problematisk, om de i Sommerens Løb blive færdige her. Jo mere jeg kan kige dem i Papirerne, jo mere overbevises jeg om, at det Hele er Charlatanerie, og at der ikke er Andet for, end at vi selv maa tage Arbeidet fra dem.

«Med Hensyn til Høiskolen gaaer det ogsaa søvnigt. Den udarbejdede Plan stødte først paa de Bardenfleth'ske Skjær, fra hvilke det lykkedes Lønborg igjen at gjøre den flot. Men da vi nu troede den hellige Grav vel forvaret, og der slet ikke manglede Andet end Allerhøiestes Navn, faaer Samme pludseligt Skrupler og vil ikke beslutte Noget Høiskolen angaaende, før han har havt Tid til selv grundigt at studere den. Nu kom der Ordre til at give en motiveret (!) Fremstilling af de Forandringer i Underviis-

ningen, som Skolen siden sin Oprettelse var undergaaet, etc. etc.

«Kort sagt, endnu have vi ingen Plan approberet og lidt Frygt for Ugler i Mosen. — Noget rigtigt kan der naturligviis i intet Tilfælde gøres, før vi faae Undsætning af friske Lærere. Det glæder mig af Dit Brev at see en Yttring, der lader mig haabe Din Hjælp ogsaa til dette Værk. Bjerring har med den bedste Villie hverken Tid eller Evne til at kunne tage sig synderligt af en militair Høiskole; Jonquières er for ung og Wørishøffer = 0, saa jeg i en vis Betydning staaer ganske isoleret».

Mere opmuntrende har det vistnok været for Læssøe at læse, hvad Andræ fortæller ham om et Studentermøde i Upsala:

«I de sidste Uger er det mod Norden at Blikket har vendt sig. Studenterne fra Kbhavn og Lund aflagde nemlig i Pintseferien et Besøg hos Upsalenserne, uden at denne Tour for de Fleste var fremtraadt som Andet end en billig Forlystelsesreise til Stockholm. Men ved Ankomsten til denne By, og endnu mere i Upsala, forvandlede Charakteren aldeles ved den festlige og hjertelige Modtagelse, som Alle skjænkede dem. I de daglige og natlige Gilder, hvoraf det ene afløste det andet, baade i Stockholm og i Upsala, var Talen fra først til sidst om det i Hedenold begrundede Føstbrøderskab og om den Union, der snart skulle til evige Tider forene Brødrefolkene. Endnu bestandigt seer man alle Blade, saavel her som i Sverrig og Norge, opfyldte med Beretninger om Reisen og med Reflexioner over dens Betydning».

— — «Endnu», afslutter Andræ sit Brev, «maa jeg dog tale ogsaa lidt om mig selv. Jeg har det baade godt

og slet. Hvad min Stilling i det Hele angaaer, kan Du nok begribe, at jeg baade har og indseer at have største Grund til at være meget tilfreds. Men for Øieblikket kan jeg ikke komme til rigtigt at føle det. Det anstrengende Arbeide, jeg en stor Deel af Vinteren og Foraaret har været underkastet, og fremfor Alt den ruinerende Omstændighed uafsladeligt at skulle springe fra det Ene til det Andet, fra Forelæsninger til Selvstudium, fra Beregninger til Conferencer og Møder, har efterladt sig nu, da Arbeidet virkelig tager betydeligt af, en vis aandig Svækkelse og Slaphed og Mangel paa at kunne bevæge Tankerne frit, som i enkelte Øieblikke endogsaa i høi Grad ængster mig. Imidlertid vil jeg haabe det Bedste, naar jeg godt og vel kommer ind i Vinteren. Naar Du erindrer, hvor længe jeg alt har været gift, vil Du ogsaa nok kunne beregne, at der snart forestaaer anden huuslig Uro, som jeg fremfor Alt vilde ønske at være vel ovre.

«Som sagt», slutter Andræ sit Brev, «Give Gud, vi begge maatte sidde veltilfredse ved Kakkellovnens hyggelige Blus og med de dampende Cigarstumper, naar November Maaned arriverer; først da vil jeg rigtigt tilgavns faae det godt. Jeg stoler sikkert paa endnu en lille Epistel fra Berlin. Indtil da ønsker jeg Dig al mulig Glæde. Lad mig see, Du ikke svigter Din

Andræ»¹⁾.

---

¹⁾ Udhæv. tildels af mig.

IV.

Læssøes Hjemreise — Paatænkte Arbeider i Hjemmet.

Flittig Brevskriver som Læssøe var, sendte han faa Dage efter Modtagelsen af anførte Brev en næste Reiseberetning fra Wien, og her i «Trivialitetens Rige» længes han end mere efter at komme til Ro og Arbeide i Hjemmet.

«Wien, den 5te August 1843.

«Kjære Ven!

Tak for Dit Brev, som jeg modtog her nogle Dage efter min Ankomst. Jeg vil haabe, at Du varer Din Sundhed og derfor farer nogenlunde imag med Dine mangehaande nye Forretninger».

— — —

«Det var nok ved Enden af mit Romerophold, at jeg sidste Gang skrev til Dig. Jeg har siden den Tid været i Florents, hvor der næsten er ligesaa store Kunstskatte som i Rom. Jeg har passeret de deilige Apenniner til Bologna, gennemstrøifet den lombardiske Slette over Modena, Parma, Piacenza og Lodi til Mailand, den nymodens By; seet Verona med Østerrigernes nye Befæstninger ved Foden af Alperne ved den rivende Etsch; og er endeligen bleven jaget ud af Italien og op i de stolte Tyroleralper for atter at kunne trække frisk Luft. Sommerluften i Sletten blev mig saa usund og trykkende, at jeg tabte Lysten til at see mere og ikke vovede at gaae til Venedig. De friske Alper med den nordiske Luft var mig i høi Grad velgjørende; de ærlige Mennesker med deres brede, tydske Maal vare yderst elskværdige ovenpaa de

kjeltringeagtige Italienerne med deres evige Oprækkeri; og saa blev jeg fri for Lopper, der til Slutningen næsten bogstaveligt aad mig op. —

Her er jeg da igjen i Wien, i den gamle Kjødgrydestad; det stormer og regner uafadeligt, næsten aldrig en Solstraale; jeg er midt inde i Indkvarterings- og Kjørselsvæsenet.

Der er igrunden Intet mere for mig at gjøre i Udlandet, idetmindste kunde jeg udrette mere hjemme. Det er trist; jeg har forlangt en Maaned formeget i Permission. Nu er Reisen mig en Forviisning; ovenpaa Italien er det en Galskab at reise i Tydskland med andet Maal end snarest muligt at komme hjem. Paris staaer klart og bestemt for mig; jeg veed, hvad jeg har seet og udrettet dér; Italien er mig allerede nu en deilig Drøm, der ikke rimer sig med min øvrige Tilværelse; det var et Trylleland, som jeg halv frivilligt har forladt, thi det var deiligt, men ondt. Tydskland er Trivialitetens Rige; jeg er for mine Synders Skyld kommen til at vade i dette aandelige Dynd, og er trods Jernbaner og Dampskibe nødt til at træde dybt ned og slæbe Foden langsomt op for hvert lille Skridt: Wien, Berlin, Darmstadt, Frankfurt og maaske Cassel og Lüneborg med. Buf! Baf!

Nu har jeg ovenikjøbet gjort en bestialsk Feil ved min Reiseplan; jeg har været blind som næsten Alle derhjemme; jeg burde aabenbart have endt min Reise i Sverrig og Norge. Det havde vistnok været opnaaeligt at faae Tilladelsen for et halvt Aar siden; hvem veed, om den vil blive given ad Aare.

Da jeg var hjemme, gik jeg og famlede og vidste ikke, hvad jeg skulde tage fat paa; jeg haaber, at denne Ubestemt-
hed nu er radicalt cureret. Jeg veed nu snarere for Meget end for Lidt, der skal gjøres. Til Din velvillige Bedømmelse indstilles saaledes følgende:

1) At udkaste en Forsvarsplan for de tre nordiske Riger, grundet paa de Kræfter, der for Tiden staae til Disposition, hvorved det skal vises Folk, at der overhovedet kan gjøres Noget, og at der bør gjøres Meget,

2) At udarbeide en Befæstningsplan for Kjøbenhavn,

3) At arbeide med ved vore topographiske Arbeider,

4) At faae samlet krigshistoriske Documenter,

5) At udarbeide Forslag til Forbedring i det Staben underlagte Forpleiningsvæsen.

6) At udarbeide en Militairgeographie, for Danmark specielt, for de to andre nordiske Riger noget almindeligere, med en Udsigt over Europas Terrainforhold og strategiske Tilstand som Indledning.

Noget bliver vel sagtens liggende som raat Gods; men en Deel skulde dog udarbeides til afsættelige Varer. Jeg vilde kun ønske, at jeg nu kunde lære af Dig, naar jeg kommer hjem, at bestille Meget i kort Tid; det er jeg just ikke vant til. Nr. 3 er jo aldeles nødvendig og falder af sig selv. Med Nr. 4 seer det vel sagtens misligt ud, især da man dér faaer baade med St[einmann] og Baggesen at gjøre, saa det bliver maaskee en Fugl, man maa lade flyve. Det samme gjælder om Nr. 5, forsaavidt Steinmann ikke vil give Adgang til alle Materialier og interesserer sig selv virksomt for Sagen. Nr. 2 burde gjøres af en Ingenieur; men hvem er der? Og i Nødsfald kan man da selv gjøre noget Foreløbigt. Nr. 1 og 6 ere de Arbeider, jeg har meest Lyst til og er bedst forberedt til; men der behøves egentlig nogle Maaneders Reise i Danmark og de to andre Riger og i alle Tilfælde et meget betydeligt Studium og flittig Samlen i et Par Vintre.

Om et Par Dage reiser jeg herfra til Berlin, hvor jeg vel vil indtræffe d. 16de til 18de August. Der bliver iaar en

Troppe­samling ved denne velsignede By; jeg maa overvære en­deel af Øvelserne og vel sagtens blive i Berlin til over Midten af September. Der er megen Rimelighed for, at jeg kommer til at skaffe mig endeel ny Eqvipering under dette Ophold. Vil Du ikke gjøre mig den Tjeneste at lade mig faae detail­leret Underretning om, hvorledes jeg skal see ud, navnlig hvad Munderingskjolen angaaer: om der skal være 2 Rader Knapper, hvormange Knapper i Raden, om Opslagene ere spidse, eller ei, om der er hvide Kanter, etc. etc. Lidt Tegning eller et Reglement, hvis et saadant existerer, vil ypper­ligen kunne hjælpe mig og min tilkommende Berlinerskrædder».

Til Andræs Klage over «Schumacherianerne» kan Læssøe ganske slutte sig, — «jeg haaber snart at see Dig knække Halsen over paa et Par Schumacherianere eller paa dem Allesammen, jo før jo bedre; ellers kunde man endnu opleve at see dem indenfor Dørene, og saa er det forbi med Halsknækningen». Ogsaa deler han Andræs Betæneligheder ved Kongens pludselige Interesse for Høiskolen, — «Saa Christian VIII vil selv studere Høiskolen! Vor Herre være med os!» — og udtaler sluttelig sin Glæde over, hvad meddelt ham om Studentermødet i Upsala:

— — «Det har naturligviis været mig en sjelden Glæde at fornemme Noget om svenske Toget, især fordi der er givet Vidnesbyrd om, at Svensken heelt op til Upsala og Stockholm mener det alvorligt. Naar jeg sammenholder dette Vidnesbyrd med Alt, hvad jeg har hørt af de ikke faa Svenske, som jeg har truffet i Udlandet, saa giver det mig ingen ringe Fortrøstning for Fremtiden. Ogsaa den yngre Slægt af dannede Nordmænd er brav; jeg har seet nogle af dens dygtigste Repræsentanter, deels i Paris og deels i Neapel; de ere ængstelige for deres Selvstændighed, bange for ikke at kunne hamle op med de to andre Riger, hvis

Selvstændighed er ældgammel; men naar man gaaer dem paa Klingen — «Vil I, eller vil I ikke?» — svare de et bestemt «Ja!»

Om noget over 2 Maaneder er jeg hjemme.

Hils Alle fra

Din hengivne F. Læssøe¹⁾.

Endnu et Brev, et sidste, tilskrev Andræ sin Ven under dennes Reise og udtaler deri paany sin Glæde over at Læssøe længes efter at komme til Ro i Hjemmet:

«Det glæder mig, at Du længes efter Hjemmet, og at Du kommer tilbage med frisk Mod og fortræffelige Planer. Fremfor Alt (det Topographiske naturligviis undtaget) maa jeg holde paa Militairgeographien og det derpaa støttede Udkast til Forsvarsplanen. Allerede næste Aar maa Du op paa Høiskolen, hvad enten Du synger eller piber. Tænk Dig, vi have endnu Hr. Baggesen.

«Iøvrigt staaer Alt herhjemme complet in statu quo, en lille Skandale med en «Skandinavisk Forening» undtaget. Du har vel seet, at de hjemkomne Studenter have udstedt Indbydelser til at træde sammen for at virke til Nordens «litteraire og sociale Forening». Mange tegnede sig; men Cancelliet traadte pludselig frem med sit Magtsprog og forbød Foreningen at danne sig. En Klage til Kongen. fik det Svar, at Cancelliets Adfærd havde Allerhøistsammes Bifald. Om disse Historier dreie sig for Tiden

¹⁾ Udhæv. af mig.

alle Bladartikler, hvoraf imidlertid Hr. Reiersen beholder de fleste for sig».

Sluttelig undlader Andræ ikke at give ønsket Oplysning om det fremførte Uniformspørgsmaal, men bemærker iøvrigt herved:

«I det Hele taget troer jeg det neppe mere muligt for Nogen at sige nøiagtigt, hvorledes han skal være klædt. Deels kommer der Dag for Dag nye Bestemmelser, og deels ere Paaklædningernes Antal Legio. Du kan vel indsee, at Frakke, Skjærf, Kjole, Kaarde og Sabel samt Beenklæder med og uden Sølv, for ikke at tale om mere, maa kunne give Anledning til et anstændigt Antal Combinationer, hvoraf hver enkelt skal bruges ved sin bestemte Leilighed. Et lille Værk i Octav, der er udkommet for at hæve Tvivlene, har kun gjort Confusionen endnu større. — Summa-Summarum: Se til at lave Dig en saa økonomisk Uniform som muligt af Dine gamle Sager og lad i hvert Tilfælde Buxer og Kjole være Din eneste nye Stads. Allerbedst var det vel, om Du kunde paa en snild Maade ignorere alle Troppesamlinger. Men nok om disse fürchterlige Emner».

— — «Give nu Gud», længes Andræ paany, «at et Par Maaneder vare vel gaaede, og at vi tilfredse sad sammen i min lille Stue, — da først skulde Glæden begynde.

Lev vel! Din

Andræ »¹⁾).

---

¹⁾ Brev af 23. August 1843; Udhæv. af mig.

Nogle sidste Linier fra Læssøe i Berlin om den «Lüneburgske Troppesamling» ere for saa vidt karakteristiske, som de vise, hvorledes den militære Aand, efterhaanden som Hjemmet rykker nærmere, blusser op i ham. Skjøndt nemlig denne Troppesamling tidligere satte ham «mange Fluere i Hovedet, og han slet ikke indsaae, hvorledes han skulde faae Raad til at bivaane den», og skjøndt «Steinmann i meget net Brev ganske havde overladt det til hans egen Bestemmelse, om han vilde gaae til Lüneburg, eller ei», saa «mener jeg dog nu», bekjender Læssøe, «ikke at kunne lade det være; og det har jo ogsaa sin Interesse. Det er unægteligt, at jeg her i Berlin først er vaagnet op igjen, da jeg kom paa Hesteryg og hørte Trompeterne skralde og Kanonerne dundre; saa meget Soldat er jeg dog. Siden Italien havde jeg her i Tydskland gaaet afskyeligt i Taage; nu bedrer det sig» ¹⁾).

---

¹⁾ Brev fra Læssøe af 13. Septbr. 1843; Udhæv. af mig. — Maaske tvende Artikler i «Militært Repertorium» for 1844 (S. 72 ff. og S. 223 ff.) om «Concentreringen [ved Lyneborg] af det tydske Forbunds røde Armeecorps i Efteraaret 1843, fremstillet af en Deeltager, med specielt Hensyn til det holsteen-lauenborgske Contingent», ere netop Indberetninger af Læssøe om disse Militærmanøvrer.

V.

Læssøes Hjemkomst — Ansættelse som Lærer ved Høi- skolen og Afskedigelsen derfra.

Med Overværelsen af de omtalte Troppemanøvrer var Læssøes Reise afsluttet, og træt og mæt af Reiselivets Glæder var han efter 1½ Aars Fraværelse i Slutningen af Oktober 1843 tilbage i Kjøbenhavn.

Længselsfuldt har vi seet Andræ imødesee hans Hjemkomst, og sikkert var han da i den kommende Vinter en ikke mindre kjær og hyppig Gjest i Andræs Hjem som Nygift paa Hjørnet af Kronprindsessegade og Dronningens Tvergade, end i den tidligere Ungkarlebolig. Ogsaa Andræs Hustru syntes godt om sin Mands lidt ældre Ven, ikke at tale om de smaa Sønner, der for senere Aars Vedkommende tydelig mindes «Onkel Læssøe», vel med et noget alvorligt, næsten strengt Ydre, i Modsætning til en yngre af Andræs militære Venner, saakaldte «Onkel Blom»¹⁾, men som vandt deres Hjerter ved paa sine Formiddagsbesøg at medbringe Kræmmerhuse med kulørte Sukkermandler.

---

¹⁾ Daværende Premierlieutenant Gustav Blom, omtalt i det Følgende.

Næst Glæden ved at opfriske Rejeminder har Samtalerne selvfølgelig dreiet sig om de militærvidenskabelige Emner, hvormed Læssøe ønskede at tilfredsstille sin Virksomhedsstrang, ikke mindst om den attraaede Stilling som Lærer i Militærgeografi ved Høiskolen, — en Ansættelse, som med den oppositionelle Aand, der tillagdes ham, kunde forudsees at ville møde Vanskelighed.

Som vanlig fik det fornøielige Samvær sin Afslutning henad Sommertid, idet Læssøe blev beordret til Opmaaling paa Lolland og Falster. Uforandret forekom dette Arbejde ham saare kjedsommeligt, — «Jeg kan forsikre, at jeg ikke har havt nogen menneskelig Aften, siden jeg sidst var indenfor Din Dørtærskel; jeg beder derfor Tiden være skyndsom», skriver han fra Falster til Andræ, men med Haabet, om at «nu for sidste Gang denne ublide Skjæbne» overgik ham, kommer hans Veraab over Gjerningen dog langtfra saa stærkt til Orde som tidligere:

«Sundby Færgegaard, d. 19. Juni 1844.

«Naa, hvor gaaer det da, min stumme Ven! Examen, Censurereu op over Ørerne fra Morgen til Aften? Bah! det er ingen Ting; jeg spadserer 11 Timer om Dagen, og har endda — ikke Tid til at skrive, uden naar det er Regnveir som idag. Iøvrigt maa det jo nu snart være paa Heldningen med det hele Examensvæsen, og Du kunde nok lade mig vide Noget om Udfaldet».

— — «Jeg fik for nogen Tid siden et meget snurrit Brev fra Høiskolens Chef, ledsaget af en Afskrift af en Erklæring fra Generalstaben. Brevet var noget kunstigt Galimathias; for den Uindviende var det aldeles gaadefuldt. Jeg, der forstod at læse mellem Linierne, fik ud deraf, at de to

Chefer ikke vilde sige til Kongen, vi gjøre en Generalstabs-officeer til Lærer paa Høiskolen; thi Kongen har sagt, I skulle ikke gjøre nogen Generalstabsofficeer til Lærer ved den Skole¹⁾, og de to Chefer have selv raadet Kongen til at sige saa; jeg fik endvidere ud af Brevet, at de to Chefer nok vilde gjøre mig til Lærer paa Høiskolen, naar jeg kjønt vilde finde mig i, at det skeete ganske sagte, ganske privat, saa Ingen kunde sige, det var skeet, uden at de to Chefer kunde sige: Bevares!

Det var nu saa meget nemt at lade det gaae saaledes ganske jevnt, og jeg havde naturligviis mine Anfægtelser; men efter min gamle Regel: Gjør, hvad Du har besluttet, og efter min anden gamle Regel: Tal til Alle om Din Beslutning, saa er Du bunden, naar du bliver svag, tog jeg det dog over mig at tilskrive Høiskolens Chef og fortælle ham, at jeg ingenlunde havde isinde at liste mig ind paa Høiskolen og at staae dér som en Time-lærer i al Uendelighed. Det lykkedes mig imidlertid, hvad jeg i de første Øieblikke ikke havde troet, ogsaa at sætte mine Ord saa kunstigt, at det forekommer mig, der er fundet en Udvei. Jeg renoncerer nemlig paa kongelig Udnævnelse, saa at de to Chefer ikke behøve nogensinde at tale til Kongen, og jeg forlanger til Gjengjæld at blive saa fast Lærer, at jeg kan være Medlem af Underviisningsraadet. Tillige har jeg søgt at gjøre det indlysende for Bardenfleth eller Vedkommende, at Steinmann ikke har videre med Sagen at gjøre efter sin engang afgivne Erklæring. Om mine Ord ere talte hen i Veiret, vil Tiden lære. Jeg har Tid at vente. Du, Factotum, Fortrolige, Raad-giver; har Du ikke hørt Noget om denne Sag; saa lad mig ogsaa vide Noget derom».

---

¹⁾ De omst. S. 14—15 anførte Reskripter.

Fra Lærerstillingen paa Høiskolen vender Læssøe Tanken til Opmaalingsarbeidet:

— — «De horizontale Curver give fortræffelige Resultater, naar kun ikke den forbistrede Refraction var; men hvad skal man gjøre, naar det pludseligt behager et Kirke-taarn at løbe 5 Fod tilveirs? Jeg sigter til A. og til B. og bestemmer mit Standpunkt; begge Sigter give nøiagtigt samme Resultat; jeg aflægger en Deel omliggende Punkter, og for en Sikkerheds Skyld sigter jeg efter et Qvarteers Forløb igjen til A. og B.; nu er B. 5 Fod høiere end før!! A. staaer urokket. O Lidelse; Raderinger paa Kaartene, to—tre Dages Arbeide har jeg maattet gjøre om, fordi B. en heel Dag igjennem stadigt havde narret mig, uagtet jeg snart havde været nær derved, snart fjernt derfra. Jeg veed intet sikkert Raad; kan Din Lærdom give mig noget solidt og — praktisk Raad under forhaandenværende Omstændigheder angaaende Refractionen. Ulykken er nok den, at Refractionen ingenlunde er eens i de forskjellige Himmelretninger, idetmindste i mange Tilfælde.

«Den Lehmannske Sag», slutter Læssøe, «har voldet mig Ærgrelse. Jeg veed hverken, om han har Ret eller Uret; men det veed jeg, at han skulde have ladet være at gjøre Uro dengang¹⁾. Det er meget godt at være saa mageløs

---

1) Formentlig sigtes herved til, at Lehmann for i April 1844 at opnaae Stillingen som Høiesteretsadvokat maatte underskrive den «absolutistiske Embedseed» (Dansk biogr. Lexikon X, S. 174), — en Villighed, som det — bemærker Topsøe («Politiske Portrætstudier», S. 12) — kunde «falde noget vanskeligt at forstaae, hvorledes han kunde forene det med sin hele Optræden» (scil. imod Enevælden, bl. A. i den saakaldte «Falsterske Tale» i Januar 1841).

ærlig; men hvorfor ville være det saa meget mere end alle andre Mennesker; deri kan man vel uden Uretfærdighed see lidt Forfængelighed. Hils ham iøvrigt, naar Du seer ham.

Din hengivne Ven

F. Læssøe¹⁾.

«Tak for Dit længe forventede Brev», svarer Andræ tilbage (6te Juli 1844).

— — —
«Jeg gaaer strax til Hovedsagen, til Din Ansættelse, hvormed det for Øieblikket staaer daarligt nok. Saavidt jeg seer, er Sammenhængen følgende:

«Bardenfleth tør vel driste sig til uden Kgl. Sanction at overdrage Dig Lærerposten underhaanden. En fast Ansættelse formener han at være ligefrem imod Kongens Befaling²⁾, og directe at forsøge paa at udvirke Allerh. Tilladelse har han hverken Mod eller Lyst til, saameget mindre som han nok privat har forpligtet sig mod Steinmann. Den Eneste, der under disse Forhold muligviis kunde drive Sagen igjennem, er Lønborg. Men Samme, der meget interesserer sig for at faae Underviisningen overdraget til Dig, har en urokkelig Tro paa Dine ustyrlige Reformplaner og seer med Din Indtrædelse i Underviisningsraadet Krigen paa Liv og Død med Hoffmann³⁾, etc. etc. Han har gjentagende erklæret mig, at han for sin Samvittigheds Skyld vilde i dette

¹⁾ Udhæv. af mig.

²⁾ De omst. S. 14—15 anførte Reskripter.

³⁾ Davær, Premierlieutenant Hoffmann, Lærer i Physik og Chemi.

Punkt (Indtræd. i Underv.-Raadet) holde sig ganske neutral. Kunde det sættes igjennem, uden at han behøvede directe at anstrenge sig derfor, vilde han ikke sige Noget derimod. Det er forgjæves, at jeg har gjort ham det evident, at dette factisk er det samme som at hindre det, da det er ham alene, der har directe Indflydelse paa Bardenfleth, og det kun ved hans Hjælp er muligt at faae Underviisningsraadet til at gjøre Gavn. At handle imod sin Overbeviisning, mener han Ingen, Du selv heller ikke, vil kunne fordre af ham, og just i den Omstændighed, at Du absolut vil have Stemme dér, mener han at see Bekræftelse paa sin Frygt. — I en Samtale iforgaars yttrede han, at han gjerne selv vilde directe skrive Dig til, hvorfor han ikke kunde gjøre mere ved Sagen, da han ønskede, at Du skulde see Sammenhængen, som den var, og ikke troe, der laa Andet under.

«Eftersom jeg stedse troer det godt, at Folk staae paa en reen Fod med hinanden, har jeg understøttet ham i dette Forsæt. Igaar viste han mig Concepten til Brevet, hvori jeg tillod mig at rette tvende Punctummer, der blandt Andet omtalte hans Formening om Militairgeographiens mindre Betydning, hvilken baade var unødvendig og ubegrundet. Skulde Du stødes lidt over Tonen, da maa jeg bede bemærket, at Brevet er skreven i den allerbedste Mening og med en virkelig Iver for at faae Dig knyttet til Høiskolen. Dette maa undskylde, hvad der kan mangle Stilen».

Efter yderligere detailleret at have fortalt Læssøe om Udfaldet af Adgangs- og Afgangsexamen ved Høiskolen slutter Andræ med en lille Afhandling om Refractionen, — Bemærkninger, som skjøndt mere end to Men-

neskealdre ere forløbne, siden de blev fremsatte, mulig fremdeles kunne være af Interesse for Geodæter:

«Nu en lille Afhandling om Refraction. Paa almindelige Tider og paa almindelige Steder tør man vistnok antage Refractionen for at være temmelig nær den samme i samme Moment, uafhængig af Retningen, naar blot ingen af Sigtelinierne gaaer altfor nær Terrainets Overflade. Derimod maa man aldrig gjøre Høidebestemmelser om Morgenens eller om Aftenens, hvortil man saa let fristes, da Luften just paa den Tid pleier at være fortrinlig reen og klar. Før Kl. 10 om Formiddagen og efter Kl. 6 om Aftenen er Refractionen sædvanligviis ganske rebelsk. Selv i den disigste Middag derimod fornuftig. At tilskrive Refractionen en Forandring af 5 Fod i Kirketaarnet Herr B.'s Høide, forekommer mig neppe tilladeligt, forudsat Observationerne foretages mellem 10 og 6. Jeg gad nok vide, hvor nøiagtigt det Instrument var. Sandsynligviis ligger Hovedfeilen i det. Lad os f. Ex. antage Hrr. B. er en halv Miil borte. Den største Feil, Refractionen kan foraarsage, maa i Bue anslaaes til 6 Secunder paa denne Afstand, eller omtrent 4" i Høidediff. Refractionscoefficienten sættes nemlig almindeligt = 0,08 og vil neppe nogensinde ligge udenfor Grændserne 0,08 og 0,18, naar Forholdene ikke ere aldeles abnorme. Men $\frac{1}{2}$ Miil er 2 Minutter i Bue, og $\frac{1}{20}$ af 2 Minutter just de angivne 6 Secunder. Derimod svarer 5 Fods Høidediff. paa en halv Miil til $\frac{4}{3}$ Minut, en Feil, som Instrumentet sikkert . . .¹⁾ kan foraarsage, især naar man deler den i to Dele, og lader lidt af den falde paa den første og lidt paa

---

¹⁾ . . . skyldes en Rift i Brevet.

den anden Observation. — Ved det secondaire trigonometriske Nivellement troer jeg slet ikke Refractionen har Noget at betyde, hvorimod sikkert selve Vinkelinstrumenterne bør være tilbørligt verificerede og istand til at give 20 " med fuldstændig Sikkerhed. —

«Hvorledes jeg iøvrigt har levet, vil Du let kunne forestille Dig: 14 Dages Inspection, Gjennemsynet af circa 400 matematiske Specimina, 200 Tegninger, foruden den geodætiske Examen kan nok holde Een i Aande. Hjemme have vi det, Gud skee Lov, endnu saa godt, som Omstændighederne tillade det. Min Kone beder Dig ret meget hilset. Vi længes begge af Hjertet efter at see Dig igjen ved Aftensbordet. Naar Gud blot lykkelig og vel lader mig komme henimod Slutningen af September, haaber jeg sikkert at gaae en glædelig Vinter imøde, som jeg nu ogsaa begynder ret meget at trænge til, da jeg næsten er ganske udaset af den daglige Trædemølle. —

Skriv ret snart til Din

hengivne

Andræ »¹⁾).

Med Hensyn til de Vanskeligheder, som mødte Læssøe ved Ansættelsen som Lærer paa Høiskolen, har jeg andetsteds hidsat et Brev, som han sendte Skolens daværende Undervisningsdirektør, Oberstlieutenant Lønborg,

---

¹⁾ Udhævelser — dog ikke i Andræs Bemærkninger om Refractionen — tildels af mig.

om at han ikke kunde modtage Ansættelsen paa Vilkaar, der udelukkede ham fra Deltagelse i Skolens Bestyrelse, m. a. Ord fra at have Sæde og Stemme i Undervisningsraadet, og at han derfor for Tiden mente at burde give Afkald paa, hvad længe havde været ham et kjært Ønske: at virke for den Institution, som han skyldte sin Dannelse og som han altid havde fulgt med den mest levende Interesse¹).

Maaske Andræ forinden at blive kjendt med det berørte Brev vilde have fundet, at Læssøe stillede sig lidt ubetænsksom ved saa absolut at afvise det skeete Tilbud; «*divide et impera*» — «Deel og behersk», m. a. Ord: Først Gjærningen som Lærer ved Høiskolen, dernæst at faae Andeel i dens Bestyrelse ved at blive Medlem af Undervisningsraadet, — «det syntes mig dog nok muligt», lyder en indledende Bemærkning i Andræs nedenstaaende Brev, «at see Sagen fra en Side, der gjorde Tilbudet antageligt for Dig». Efter imidlertid at have erfaret Læssøes Beslutning, saaledes som den forelaa ham i en Afskrift af Brevet til Lønborg, kunde Andræ ikke Andet end bifalde den:

«Dit Brev til Lønborg», svarer han tilbage, «stiller Forholdet i et andet og klarere Lys. Det har i enhver Henseende min fuldkomne Billigelse, og jeg troer nu selv,

---

¹) Biografien om Andræ vol. II, Tillæg S. 131 ff., idet jeg iøvrigt benytter Leiligheden til at rette en Unøiagtighed anførte S. 131, hvor Lønborg urettelig er nævnt som Chef for den militære Høiskole i Stedet for som Undervisningsdirektør ved denne.

at det var rigtigt, Sagen blev taget paa den Maade. Naturligviis gik jeg strax til Lønborg for at tale med ham. Han beklagede meget den Iilfærdighed (sic) — om Forladelse — hvormed Du havde skrevet til Generalen [Bardenfleth], og indsaae ikke, hvad der nu kunde gøres. Efter nogen Overveielse lovede han imidlertid at faae Bardenfleth til at oversende Underviisningsraadet den hele Correspondance. Der tilbød sig da den Udvei, at Raadet kunde bede Chefen om at begynde forfra og indlede de fornødne Underhandlinger om en Kongelig Tilladelse; thi uden denne lod sig nu Intet gjøre. Ved disse Forhandlinger vilde Lønborg forholde sig passiv, men lovede mig at tage sig varmt af Sagen hos B[ardenfleth], hvis det lykkedes at faae Underviisningsraadet til at gjøre første Skridt.

«Saaledes var der da endnu lidt Haab, og Du vil let begribe, at jeg først ønskede at skrive, naar jeg kunde berette Dig Udfaldet af Bjerrings og mine Bestræbelser for at faae alle vore ærede Colleger paa vort Partie. —

«Endeligt kom da det længselsfuldt ventede Møde i Begyndelsen af denne Maaned [August 1844]. Efter lang Snak endtes med Votering paa et af mig redigeret Svar til Chefen, der gik igjennem med 5 Stemmer mod 2 (Wörishöffer og Steenstrup vare borte). Dermed var den første og maaskee største Vanskelighed overvunden, og et Par Dage efter fortalte Lønborg mig, at B[ardenfleth] nu havde erklæret sig villig til at gaae ind med en Forestilling om Sagen. Ulykkeligviis var St[einmann] i de Dage borte, og med Generalstabens Chef meente B[ardenfleth], det var hans Pligt at tale, forinden der skeete Noget. — Da Steinmann endeligt kom tilbage, var Kongen reist, og nu opstod det Spørgsmaal, hvorvidt det var tilraadeligt, at lade det

komme an paa en skriftlig Afgjørelse. Lønborg var overtydet om, at det var altfor farligt, da der derved lettere kunde risqueres et afgjørende ugunstigt Svar, end naar Vedkommende først kunde drøvtygge det nogle Dage med Ewald¹). Saaledes er det da nu besluttet, at lade det staae hen til Kongens Hjemkomst, hvilket som det Sikkreste, vel ogsaa maa ansees for at være det Rigtigste, uagtet det i og for sig Ubehagelige i en saa lang Uvished. En officiel Skrivelse fra Høiskolen vil der jo neppe være Anledning til at sende Dig forinden den endelige og, som jeg haaber, gunstige Afgjørelse. Privat har jeg paataget mig paa Lønborgs Vegne at lade Dig vide det Forefaldne. Han selv er for Øieblikket borte fra Byen (paa Bornholm) og var, som jeg troer, lidt uvis om, hvad han skulde skrive. At Du (som jeg har forsikkret) ikke vil refusere, naar Du nu ansættes paa den af Dig forlangte Maade, er jo vel en Selvfølge.

«Iøvrigt bliver det ogsaa Dag for Dag mere indlysende, at Høiskolen virkelig maa gjøre alvorlige Skridt for at sikre sig de Dygtige mellem dens forhenværende Elever. Alle Planer, Programmer etc. gjælde jo til Wandsbeck, saalænge man ikke finder Personer, der kunne indblæse dem Liv. Destoværre veed jeg i den Retning hverken ud eller ind, men troer næsten paa Nødvendigheden af at maatte vente en lang Tid endnu, idetmindste saalænge til vore nuværende Elever blive udviklede og modnede. Af alle de Ældre, fra først til sidst, veed jeg foruden Dig selv ikke en Eneste, som man kunde ønske at faae knyttet til Skolen,

---

¹) Generalmajor Carl Ewald, dengang tjenstgjørende Generaladjutant og Chef for Kongens Adjutantstab (Dansk biogr. Lexikon IV, S. 619).

ligesom Du ogsaa, ved at indtræde i Underviisningsraadet, vil blive den Eneste, med hvem jeg alvorligt kan arbeide sammen; thi Bjerrings uhyre civile Beskedenhed tillader ham jo sjældent at have nogen Mening om, hvad han kalder «militaire Sager», og Jonquières, al sin Dygtighed uagtet, staaer paa et Standpunkt, der ikke tilsteder nogen fuldstændig Udvexling af Ideer».

— — «Gid vi havde saa vel Vinteren», længes Andræ ogsaa som ung Ægtemand, «og jeg saae Dig sidde her i mit Skab med Cigaren i Munden. Lev vel og skriv snart til

Din

Andræ»¹⁾.

Som bekjendt endte alle Betænkeligheder ved Læssøes Ansættelse som fast Lærer ved Høiskolen med, at han i Oktober 1844 opnaaede den paa ønsket Maade med Sæde og Stemme i Underviisningsraadet.

Ansættelsen blev imidlertid af ringe Varighed, lidet over et halvt Aar. Saaledes som de nærmere Omstændigheder ved den pludselige Afskedigelse skildres af Læssøe i et Brev til en unævnt Ven, «opstod der først [alt een Maaned efter Ansættelsen] en Uenighed, da en yngre Lærer paastod, at enhver Lærer havde Ret til at høre de Andres Forelæsninger, og erklærede at ville gjøre Brug af denne Ret for at blive bekjendt med Underviisningen

---

¹⁾ Brev af 19. August 1844.

i dens hele Omfang. En ældre Lærer¹⁾ indgav endog i denne Anledning sit Forlangende om Afsked. Herpaa kom en Kongl. Resolution med en Uartighed mod samtlige yngre Lærere og en Fornærmelse mod den, der havde villet høre Forelæsningerne, det Hele støttet til et Referat, som var givet Kongen, om hvad der tildeels var foregaaet under fire Øine²⁾.

For Læssøes Vedkommende medførte Sagen i Øieblikket ikke Følger udover den antydede Uartighed, men bidrog selvfølgelig til at øge den Mistanke, hvormed han paa Forhaand var modtaget ved Skolen som «den, der havde Ondt i Sinde». «Men ikke ret længe efter», hedder det videre i Læssøes Brev, «fik en Deel afgaaede Elever den ulykkelige Idee, at komme med en Slags Klage over Steenstrup³⁾, og nu kom hans Tour til at forlange Afsked. Det hjalp kun lidet, at alle vi yngre Lærere vare totalt udenfor de afgaaede Elevers Beslutning, og at vi tvertimod stode i det bedste Forhold til Steenstrup, som ærligt havde understøttet os i Underviisningsraadet ved forskjellige Leiligheder; det skulde naturligviis være os, der spillede under

---

1) Den omst. S. 100 nævnte Kaptain Hoffmann, med hvem der ved Læssøes Indtrædelse i Underviisningsraadet befrygtedes at ville opstaae Krig paa Liv og Død, omtalt iøvrigt i «Livserindringer» af Kaptain Waldemar Bauditz (S. 100) som livlig og vækkende i sin Underviisning i Chemi, hvorimod «hans Forelæsninger i Physik ikke vare videre gode».

2) Abrahamson, l. c., S. 17—18.

3) Davær. Kaptain Steenstrup, Lærer i Krigsbygningskunst m. m., omtalt i ovennævnte «Livserindringer» (S. 100—101) som «ilde lidt af Eleverne paa Grund af sin Lunefuldhed og Uretfærdighed», saa at «Eleverne i ældste Afdeling indgave en begrundet Klage over ham».

Dække og nu vilde bortjage en anden gammel, velfortjent Lærer». Saaledes opfattedes Sagen af Høiskolens Chef, og da «Kongen siden sin Thronbestigelse ikke havde ophørt at formane enhver Høiskoleelev, der kom ham under Øine, til ikke at troe sig klogere end ældre Folk, var Intet derfor lettere end at overbevise høie Vedkommende om Nødvendigheden af at bibringe de unge Oprørere et føleligt Slag. Derfor udvirkede man den aldeles lovstridige og umotiverede Afskedigelse for Jonquières og mig. Før mig var man definitivt befriet, og man har sandelig ikke gjort noget Skridt for at faae mig igjen; Jonquières maatte man samme Dag, som man meddeelte ham hans Afsked, tilbyde Posten paany; han afslog den naturligviis, og det er først efter Artilleriets Anmodning, at han har lovet at fungere som Lærer i næste Cursus»¹⁾).

Alt forinden Udstedelsen af den kgl. Resolution (10de Mai 1845) havde Læssøe afbrudt sine Forelæsninger og begivet sig til Opmaalingsarbeide paa Møen. Dér modtog han Meddelelsen om den pludselige Afskedigelse og faa Dage senere et Brev fra Andræ, hvori denne udtaler sig om Resolutionens uventede Indhold:

«Kjøbenhavn, Onsdag Middag [14. Mai 1845].

«Kjære Ven.

Først igaarftes fik jeg den kgl. Resolution communiceret. Uagtet jeg formoder, at Du allerede selv har mod-

---

¹⁾ Abrahamson l. c., S. 18—19, jfr. «Høiskolens Jubilæumsprogram», S. 54.

taget den, eller idetmindste modtager den samtidigt med dette Brev, saa vil jeg dog for en Sikkerheds Skyld fortælle, at den, foruden det vi ventede [d. e. hvorledes der for Elevernes Vedkommende skulde forholdes ved Kaptain Steenstrups Afgang], endnu indeholder den forbausende Bestemmelse, at Du og Jonquières strax skulle afgaae fra Høiskolen.

«Jonquières har tilligemed Resolutionen erholdt et Brev fra Bardenfleth, hvori han opfordres til atter at overtage Posten 1846 Det Hele er altsaa møntet paa Dig, eller maaskee snarere, om endogsaa ad en Omvei, paa Skolens fuldstændige Ruin.

«Jeg er endnu altfor forbauset, altfor indigneret til at kunne skrive noget Fornuftigt. — Jonquières er i det høieste Raseri over den skammelige Behandling, Modparten har troet at kunne byde ham. Han ønsker først efter nærmere Aftale med Dig at gjøre et Skridt, og har desaaarsag i Sinde, saafremt ikke uoverstigelige Hindringer forbyde det, paa Fredagmorgen at gaae med Dampskibet til Møen for mundtligt at afhandle det Fornødne.

«Gjør altsaa i intet Tilfælde noget Skridt, før han kommer til Dig, eller før Du faaer nærmere Underretning, og skriv saa snart som muligt til

Din

Andræ».

«E. Skr. Jeg har ikke idag talt med Nogen af Coteriet. Bjerring, som jeg saae iformiddag, var uforandret og erklærede, at han længe havde vidst, at Intet var saa galt, at det jo godt kunde skee. Han meente iøvrigt, ligesom jeg, at I først og fremmest bør fordre en autentisk Fortolkning af Udtrykket «afgaae», der forstaaet som

definitiv Afskedigelse staaer i aabenbar Strid med den Kgl. Plan, hvilket man dog formodentlig neppe har underrettet Kongen om¹⁾).

Med hvilken Sindsro Læssøe formaaede at stille sig overfor den uretfærdige Medfart, der saa brat afsluttede hans militær-videnskabelige Gjerning, fremgaaer af hans Svar faa Dage senere paa omstaaende Brev fra Andræ.

«Askeby paa Møen, d. 30. Mai 1845.

«Kjære Ven!

Das war eine Haupt- und Staatsaction! At vi have tabt Slaget og for en Tid ere *hors de combat*, det er vist nok; men hvorvidt vore Modstandere kunne taale at vinde mange saadanne Slag, det er en anden Sag. Det var mig meget kjært, at Jonquières kom herover; vi endte og vendte Sagen sammen paa alle mulige Maader, og til hvilket Resultat vi kom, vil han have sagt Dig. Det kan ikke hjælpe at gjøre sig Illusioner; man maa engang beslutte sig til at tage Verden, som den er. Den Allerhøieste hører til samme Kathegori i Et og Alt som Bardenfleth-Lønborg; der skal Pokker gaae hen og lægge Øret til end et Slag, uden engang at have den Tilfredsstillelse, at Folk veed, hvorfor man faaer Prygl. Saalænge I ville holde Jer Kampens Regler efterrettelige, vel, saa lad os kjæmpe; men bruge I Vold, nei tak, saa ere I de Stærkere, saa helle min Leg. Den Sag er nu meget klar for mig, der er aldeles ude af Klørne paa de Godtfolk. At Du har en langt misligere Stilling midt imellem dem, at Du

---

¹⁾ Udhæv. af mig.

har en lang og kjedsommelig Kamp ivente, det seer jeg kun altfor vel.

Hvad der for Øieblikket er at gjøre, troer jeg, maa indskrænke sig til, at gjøre dem Frugterne af deres Gjerning saa bittere som muligt; forurolige dem, maaskee ydmyge dem og, hvem veed, om ikke ogsaa tilsidst knække dem. Det er i denne Hensigt at Jonquières og jeg bleve enige om, at han burde udenvidere afslaae al Forbindelse med dem, saafremt Afskeden skulde staae ved Magt. At de derved komme i den betydeligste Forlegenhed synes vist nok; indstille at Høiskolen skal gaae ind, fordi man nu heller ikke har Lærer i Artillerie, kunne de ikke; thi saa svares, hvorfor i al Verden da afskedige den, I havde; de maa altsaa efter al Sandsynlighed henvende sig til Artilleriecorpset. Men det er just, som det skal være, thi dér er det eneste Sted, hvorfra vi kunne vente nogen Hjælp, og det gjælder kun om at give Fibiger¹⁾ en passende Leilighed til med Ret at blande sig i Sagen. Naar det endelig skulde komme til det Yderste, og man virkelig ingen Lærer kunde faae i Artillerie, selv efter at man har ydmyget sig, ja saa er det en anden Sag, saa kan Jonquières altid træde til.

Hvad sige mine ærede forhenværende Colleger i Underviisningsraadet? Lad mig vide noget derom. Saa ganske stille kan det jo ikke være gaaet af, eller maaskee gaae af, thi det falder mig ind, at der jo rimeligviis imorgen som den sidste Lørdag er Samling. Jeg haaber, at Du og Bjerring sørge for, at vi Afdøde faae vore Mindeord.

Du ærgrer Dig sagtens, at jeg ikke er lidt rasende m. m.; men jeg kan sandt for Herren ikke. Dersom det havde

---

¹⁾ Daværende Oberstl., Stabschef ved Artilleribrigaden J. S. Fibiger, Jonquières' Forgænger som Lærer i Artilleri ved Høiskolen.

truffet mig i Kjøbenhavn, saa var det en anden Sag; herovre staaer jeg ganske som Tilskuere; det forekommer mig saa indlysende, at der ikke er nogen sund Virken tænkelig for mig under saadanne Indflydelser som dem, der nu have Magten paa Høiskolen, at jeg ikke kan beklage, at jeg er fjernet derfra. Resignere mig til de blotte Foredrag har jeg aldrig villet og vil fremdeles ikke. Dernæst seer jeg endnu bestandigt ikke, at jeg har nogen Skyld i den hele Kamp; havde jeg fremkaldt den, saa kunde det maaskee bebreides mig, at jeg ikke havde indset de Andres endelige Overmagt ved en souveræn Villiesyttring; men Kampen kom og væltede sig ind paa mig Slag efter Slag; og Enden, Resultatet er saa aldeles fornuftløst, saa reent ude af Forbindelse med alle Forudsætninger, at man maa tage det som den Storm, der nu raser udenfor mine Vinduer i 3 Dage, men ogsaa engang hører op. —

Jonquières vil have meddeelt Dig min Epistel til Bardenfleth. Som Svar har jeg modtaget en kort og god Tilkjendegivelse af, at man efter det Kgl. Rescript anseer al Tjenesteforbindelse med mig for fuldkommen hævet, og at man ikke vil bevirke autentisk Fortolkning, da man ikke kan give mine Argumenter nogetsomhelst Medhold; *bene.*

Jonquières har meddeelt mig, hvad Svar han fik; det synes noget mærkeligere; men derom venter jeg at høre fra Dig.

Iøvrigt har jeg det godt nok. Det er ganske behageligt at være Høistkommanderende paa Møens Land, der virkelig er ret smukt, og jeg finder mig som sædvanligt vel i min Ensomhed, forsynet som jeg er med al Slags medførte Bekvemmeligheder og et fortræffeligt Bibliothek».

— — «Vil Du hilse Bjerring og sige ham, at jeg ganske hylder hans Troesbekjendelse og kun vilde ønske mig lidt af hans uforlignelige Ligevægt, den jeg desværre aldrig naaer».

— — «Skriv strax til mig, som jo er meget uoplyst, og tag Dig iøvrigt Verden ikke for nær.

Din hengivne Ven

F. Læssøe¹⁾).

Lidt vanskeligt faldt det Andræ at efterkomme sin Vens Formaning om «ikke at tage sig Verden for nær».

— — —

«Din stoiske Ro», svarer Andræ tilbage, «kan jeg beundre og maaskee gjøre mig Haab om selv om føie Tid at naae, men endnu er jeg langt fra at have tilkjæmpet mig den.

«Desuden synes det mig, at Nederlaget for en stor Deel er begrundet i vor egen, ægte danske Passivitet. Det er gaaet som ved Cavalleriangreb. Den Part, der først vender Ryggen, har uigjenkaldeligt tabt. Havde man derimod sluttet Gelederne og rask ladet staae til, vilde udentvivel Modparten være bleven nødt til at smøre Haser. At stole paa Fibiger'ske Reserver, er efter min Mening kun at gjøre sig Illusioner, hvortil jeg for Øieblikket mindre end nogensinde føler mig oplagt. Tvertimod vil jeg af al Kraft forsøge paa at bortjage de sidste Phantasier og grundigt orientere mig i det reale Snavs, hvori jeg nu engang er bleven henkastet. Naar jeg kun kan philosophere mig til Ro, tænker jeg nok at skulle faae fast Bund at staae paa. —

«I det ordinaire Underviisningsraad, der ganske rigtigt afholdtes den 31. Mai, Kl. 5^{1/2} slet, dreiede Discussionen sig

¹⁾ Udhæv. tildels af mig.

først om Dit og om Dat, syv Lange og syv Brede. Endelig blev det os communiceret, at Lærerposten i Artillerie var vacant, saasom Chefen havde skrevet til Jonquières, og saasom denne havde svaret, etc. etc. Imidlertid kunde man dog gjøre sig Haab om at faae Lieuten. Reich¹⁾, naar Underviisningsraadet blot rigtigt vilde klemme paa, etc. etc. — Lang Pause — Endelig foer Tolden mig af Munden: «Jeg var overmaade forundret over de Complicationer, der vare indtrufne. Jeg kunde slet ikke forstaae, at Rescriptet afskedigede Lærerne» — Afbrydelse: «Det var en Kgl. Allerh. Bestemmelse», — «Jeg havde den dybeste Ærefrygt for Majestæten og derfor en ubegrændset Tro paa hans Viisdom, og just derfor kunde jeg ikke fatte, at Nogen havde kunnet see Andet end en temporair Afgang for Lærerne som for Eleverne i de Kongl. Ord»²⁾, etc. etc.

«Conclusionen var altsaa, at Underviisningsraadet burde udvikle for Chefen de Grunde, der syntes at gjøre en allerh. authentisk Fortolkning nødvendig — Pause — Ingen, ikke engang min gode Ven Bjerring, der, in parenthesi, lige fra Begyndelsen af har været momisk-stoisk, quækkede det Mindste. — Endelig bemærkede Commandeuren [Lønborg],

¹⁾ Den senere Artilleriøberst, Krigsminister i 1864.

²⁾ Reskriptet af 10de Mai 1845 om Læssøes og Jonquières' Afskedigelse fra Høiskolen findes hverken i Samlingen af militaire Reskripter eller i «Militairt Repertorium» for 1845; heller ikke i «Fædrelandet» for 1845 sees det omtalt, hvorimod de afgaaede Elevers Klage over Premierlieutenant Steenstrup omhandles i en Artikel af 1. Marts 1845 (Nr. 1828) og yderligere i 3de Artikler af en Unavngiven om «Den militaire Høiskole» (19—21de Mai 1845, Nr. 1890—1892) rettes et stærkt Angreb paa den «Bardenfleth—Lønborgske Styrelse af Skolen».

at han paa det Allerbestemteste maatte fraaade Raadet at gjøre noget saadant Skridt. Særdeles douce Svar fra mig, hvori jeg udtaler som min urokkelige Overbeviisning, at Høiskolens Vee og Vel staaer paa Spil, men at Alt kan blive saa overmaade rart, naar man blot vil slaae ind paa den af mig angivne concilierende Vei — Lidt Snik og lidt Snak. — Rescriptets Ord findes fuldkommen klare af Kellner og Hoffmann — Basta!» —

— «I de siden Mødet forløbne Dage er det Mærkeligste Følgende: — Høiskolen har skrevet til Artilleriet, — Artilleriet har skrevet til Jonquières, at det har faaet et saadant Brev, at det ikke kan ansee Nogen uden ham for skikket til at overtage Underviisningen i næste Cursus, og at Brigaden derfor haaber, at han paa dens Begjæring og af Hensyn til Vaabenets Tarv vil paatage sig Posten; — Jonquières har svaret, at han af dette Hensyn lod sig bevæge til endnu næste Cursus at fungere. — Saavidt ere Sagerne komne. Om Artilleriet har svaret Høiskolen, og i dette Tilfælde, hvad det har svaret, veed jeg endnu ikke. — Jonquières meente i Førstningen, at Fibiger vilde rigtigt gribe sig an. Efter den sidste Tale, jeg havde med ham, lod det imidlertid, som om dette Haab var nær ved at glippe. — Jeg for min Person er vis paa, det glipper. Iøvrigt har Jonquières i disse Dage faaet den ansøgte Permission til at foretage en Udenlandsreise paa lidt over eet Aar. — Han vil altsaa i intet Tilfælde retournere til 1ste Mai næste Aar.

«Hans Høivelbaarenhed Chefen», slutter Andræ sit Brev, «har gjort et Skridt, der synes at være i forsonende Retning mod mig. Han har nemlig opfordret mig til at ville overtage i Løbet af Efteraaret og Vinteren Underviisningen i Mathematik af Hs. høifyrstelige Durchlaucht, Prinds

Nicolai af Glücksburg, der med tilstundende Mai Maaned af Hs. Majestæt er bestemt til at gennemgaae Høiskolens Studier. — Jeg har ærbødigst excuseret mig og henledet Opmærksomheden paa min Ven Hrr. Berg¹⁾ ved Academiet. — Blot dette nu ikke ogsaa bliver for mig en *crimen læsæ majestatis*.

— — «Lad mig saa snart som muligt høre fra Dig — Jeg har en ganske uendelig Trang til at modtage nogle stoiske Draaber, hvoraf Du, i Din paradisiske Landro, jo har Herrens Velsignelse. Lev vel!

«Mange Hilsener fra min Kone og fra Mome Bjerring.

Din

Andræ²⁾).

---

¹⁾ Omtalt i Biografien om Andræ vol. III. S. 3.

²⁾ Brev af 14. Juni 1845; Udhæv. af mig.

VI.

Fra Læssøes Krigsaar: Hans Redegjørelse til Krieger for Afskedigelsen fra Overkommandoen efter Ulykken 5. April 1849 i Eckernförde Fjord — Læssøe omtalt som Bataillonskommandør paa Als.

Hint Brev fra Læssøe af 30. Mai 1845 er det sidste, der foreligger mig af hans mange Breve til Andræ, og jeg er saaledes ikke i Stand til paa Grundlag af saadanne at meddele yderligere om Læssøes Tilværelse i de følgende Aar. Umiddelbart efter Afskedigelsen fra Høiskolen var han beskjæftiget med Opmaalingsarbeide paa Møen, i paafølgende Somre, 1846—47, i Jylland; og at der ogsaa under disse Fraværelser er vexlet Breve mellem begge Venner fremgaaer bl. A. af et lille Brev fra Juni 1847, hvori Andræ udtaler sig om Beregningen af forskjellige geodætiske Punkter i Jylland og derhos fortæller om en «Prøvefart paa vor nationale Jernbane»:

«Udveien gik meget langsomt, da vi (samtlige Ingenieurer og Sagkyndige) vare af paa hvert Sted, hvor der

var Noget at see. Paa Tilbageveien blev derimod Stykket fra Roeskilde Banegaard til Overskjæringen med Kjøge-Landvei tilbagelagt i 16 Minutter; Resten derimod, hvor Banen var mindre at stole paa, i en forholdsviis langt større Tid, nemlig 27 Minutter. Bestemmelsen er at gjøre hele Veien (Opholdene underveis fraregnede) med jevn Hastighed i 40 Minutter. Vogne etc. etc. synes at være i fortrinlig Stand; Penge er smidt bort som Snavs, især ved Valby».

— — «Tusinde Hilsener fra min Kone, mine Søner og mig.

Din hengivne

Andræ»¹⁾.

Af særlig Interesse havde det selvfølgelig været at kunne meddele, hvad Andræ og Læssøe mulig have tilskrevet hverandre i de trende Krigsaar, der gav Læssøe Leilighed til paa saa glimrende Maader at lægge sit strategiske Talent for Dagen. For begges Vedkommende fattes imidlertid enhver Antydning af en Brevvexling i hine Aar. Kunde jo tænkes, at Andræ har tilbageleveret Læssøe, hvad denne har tilskrevet ham under Krigen, idet Læssøe siges «i Vinteren 1848 til 49 at have samlet et rigt Materiale for i en kommende Tid at skrive Felttogets Historie»²⁾. Maaske dog snarere en yngre Broder af Læssøe,

---

¹⁾ Brev af 12. Juni 1847. En spøgefuld Udhævelse i Andræs Brev, idet Sønerne dengang kun vare henholdsvis 3 og 2 Aar gamle.

²⁾ Vaupell, «Krigen i 1848», Forord S. VI, jvfr. samme Forf.s «Krigen i 1850», Forord S. VI, hvorefter Vaupell i sin

Pastor Læssøe, har Ret, naar han besvarer en Forespørgsel af mig i den omhandlede Retning derhen: «Jeg troer ikke, at Deres Fader og min Broder have korresponderet under Krigen. Deres Fader misbilligede Krigen; han fandt, at det var Daarskab, at Danmark vilde føre Krig med Preussen; det vilde jo ogsaa være gaaet os galt, dersom Rusland ikke var kommet os til Hjælp. Deres Fader udtalte sig aabent om sin Misbilligelse. Min Broder var enthousiastisk for Krigen, idet han stolede paa det gamle Ord, at Lykken hjælper den Kjække¹⁾).

«Mulig har denne forskjellige Opfattelse af Krigen standset Korrespondancen. Det er kun en Formodning fra min Side, men jeg troer, at den er rigtig»²⁾).

Men om end Læssøes Broder kan have Ret i sin Formening — dens Begrundelse tør jeg hverken bestride eller

Fremstilling har benyttet Læssøes Dagbøger fra Krigen. Iøvrigt fandt Læssøe selv Anledning til at udgive noget af sine Optegnelser fra Krigstiden i en lille Brochure, dateret Fredericia den 18. Marts 1849: «Anmærkninger til «Den slesvigske Krig i 1848 ved en Officeer af Armeen» af F. Læssøe, Oberstlieutenant i Generalstaben».

¹⁾ I saa Henseende skriver daværende Premierlieutenant Gustav Blom til Andræ (1. Oktbr. 1849): — — «Læssøe mener, at vi ved en dygtig og kjæk Benyttelse af vor Stridsmagt ikke blot kunne kue Holstenerne, men ogsaa slaae de øvrige Tydskere saaledes, at de tabe Smagen for at blande sig i vore Sager», — en sangvinsk Tro, der visselig ingensinde er bleven delt af Andræ.

²⁾ Brev af 17. Juni 1895; Udhæv. af mig.

bekræfte — er Andræs Efterladenskab dog ingenlunde blottet for Meddelelser fra Læssøe i de omhandlede Krigsaar, ihvorvel de ikke ere stiledede til ham selv. Saaledes foreligger et interessant Aktstykke, hvori Læssøe gjør Rede for den sande Sammenhæng af de Omstændigheder, som efter Ulykken i Eckernförde Fjord bragte den daværende Krigsminister Hansen til at fjerne ham og General Krogh fra Overkommandoen under Paaskud af, at de ved Forsømmelse i at efterkomme givne Ordre vare Medskyldige i det ulykkelige Udfald af hin Expedition (5. April 1849). Forsvaret for Overkommandoens Færd, der er dateret «Odense, den 19. April 1849» og stilet til Læssøes Ven fra Reiseaarene, daværende Professor Krieger, foreligger hos Andræ in originali, og da det ikke findes optaget hverken i Generalstabens store Værk «Den dansk-tydske Krig 1848—50» eller i Vaupells «Krigen i 1849» og kun med væsentlige Unøiagtigheder og Udeladelser i Sidstnævntes Skrift «Læssøes Levned»¹⁾, hidsættes det her efter Læssøes Manuskript i sin Helhed saalydende:

---

1) Til Ex. lader Vaupell (l. c., S. 128) Redegjørelsen være skrevet fra «Middelfart d. 18. April 1849» [Udhæv. af mig], medens rette Sted og Dag er «Odense, d. 19de April 1849», som der jo overhovedet i nævnte Skrift af Vaupell er ikke faa Unøiagtigheder i Retning af Steds- og Tidsangivelser.

«Odense, d. 19de April 1849.

«Min høistærede Ven!

De vil vistnok med flere andre ikke uden nogen Forundring have hørt, at Armeens hidtilværende Overcommando er bleven rappelleret kort efter Fjendtlighedernes Begyndelse, og De vil spørge om, hvad der kan være Aarsagen dertil. Svaret herpaa vil i Kjøbenhavn blive givet af mine Uvenner med mere eller mindre Aabenhed. Da jeg imidlertid ikke kan ønske at overlade Marken alene til disse, saa skal jeg tillade mig i nedenstaaende Linier at fremstille den sande Sammenhæng, dog naturligviis med den Discretion, som baade den Stilling, jeg har beklædt og de bestaaende Krigsforhold kunne gjøre Krav paa. Der kan uden Skade siges saa meget, at Sagen bliver klar.

De vil vide, at mit Forhold til den nuværende Krigsminister [General Hansen] allerede fra Begyndelsen af det forrige Felttog var misligt, og De vil som Politiker let fatte, at det havde været ganske i sin Orden, om Krigsministeren ikke havde betroet mig i nærværende Felttog den Tillidspost, som jeg beklædte i det forrige. Han gjorde det imidlertid uden nogen Tilskyndelse fra min Side, idet jeg indskrænkede mig til at virke for, at den Overcommando, der valgtes, hvad enten den sammensattes paa den ene eller den anden Maade, fik fuld Myndighed over hele Armeen og Frihed til at handle efter egen Beslutning i Alt, hvad der angik Krigsoperationerne.

General Krogh fik først kort førend Fjendtlighedernes Udbrud Overcommandoen over Armeen. Krigsministeren havde selv Vinteren igjennem havt Ledelsen af alle Forberedelserne til det kommende Felttog; han bestemte selv,

hvorledes Tropperne skulde samles førend Felttogets Aabning, og endelig mødte han personlig i Armeens Hovedkvarter i Assens d. 29de Marts. Han medbragte ikke nogen Operationsplan; derimod var der tidligere paa en indirecte Maade, nemlig i en Afskrift af Marineministerens Ordre til Escadrechefen, meddelt Overcommandoen en aldeles udførlig Plan, der nu strax blev frafalden; det samme var Tilfældet med et farligt og ikke tilbørligt forberedt *coup-de-main*, som Krigsministeren med særdeles Varme foreslog, men maatte opgive. Derimod forlangte han haardnakket, at General Rye d. 3die April skulde rykke ind i Nordslesvig, medens Hovedarmeen fra Als gik ind i Sundeved. Ordren om Gen. Ryes Indrykning meddeltes paa den Maade, at Krigsministeren i Assens sendte sin Adjutant til Gen. Krogh med Befaling til uopholdelig at give Rye Ordre. Denne Krigsministerens Befaling blev den Dag ikke exequeret, fordi det var urigtigt at lade det jydsk Corps avancere, førend man nærmere havde undersøgt Fjendens Styrke og Planer i det Sundevedske. Krigsministeren gjentog imidlertid sit Forlangende den næste Dag, og Ordren maatte gives.

Hovedarmeen rykkede ind i Sundeved d. 3die April for at handle efter den Plan, som Overcommandoen havde fattet og allerede for lang Tid siden meddelt Ministeren. Krigsministeren blev hjemme i Sønderborg, men allerede om Middagen Kl. 12, d. 3die, tilskrev han Gen. Krogh, at Intet maatte avantureres, og at den yderste Forsigtighed var nødvendig; denne Skrivelse modtog Gen. Krogh under Affairen d. 3die. Samme Dags Aften forlangte Krigsministeren, at Gen. Rye øieblikkelig skulde meddeles Befaling til at gaae tilbage, hvorfor en Dampbaad endnu om Natten maatte afgaae fra Sønderborg for at bringe Gen. Rye Ordre til Retirade. Samme Dag befalede Krigsministeren endvidere,

at en Stilling vestenfor Dyppelbjerg skulde befæstes. Det var altsaa allerede paa den første Dag af Krigsoperationerne kommet saa vidt, at Indrykningen nordfra, som var skeet imod Overcommandoens Villie, maatte forvandles til en Retirade, hvorimod man dog endnu vilde holde Sundeved og ikke formente Armeen at staae slagfærdig i Sundeved foran Dyppelbjerg.

Den 5te April forlangte Krigsministeren, at Dyppelbjerg skulde befæstes med Tilsidesættelse af alle andre mere offensive Arbejder i Sundeved, og at Armeen ved et muligt Angreb skulde trække sig tilbage til Dyppelbjerg selv og ikke levere noget Slag foran Bjerget. Vi maatte nu altsaa ikke mere holde os i Sundeved, men vi havde dog Lov til at levere en Bataille paa Bjerget, og Udsigten til at vinde en Seir var altsaa endnu ikke tilintetgjort.

Den 7de om Aftenen befalede Krigsministeren, at Armeen ufortøvet, altsaa endnu om Natten, skulde trække sig tilbage til Als, men at der dog skulde efterlades en stærk Arrieregarde paa Bjerget. Muligheden af at seire i en Bataille var altsaa nu forbi; derimod var det os dog endnu tilladt at forsvare Bjerget, af hvis Besiddelse saavel Sønderborgs Sikkerhed som enhver offensiv Bevægelse fra Als er betinget. Da denne Ordre ikke blev exequeret af Overcommandoen, fordi den aabenbar var ulykkelig, udstedte Krigsministeren d. 8de om Formiddagen sin Armeebefaling, hvori det tilkjendegives, at Armeen først skal slaaes, naar det kan skee Mand mod Mand, og at Armeen skulde rømme Sundeved. Herved nødtes Overcommandoen til at udføre Rømningen. — Den 8de om Formiddagen befalede Krigsministeren dernæst endvidere, at Besætningen paa Dyppelbjerg ikke maatte indvikles i nogen Fægtning, hvis Udfald kunde være tvivlsomt, det vil sige, Bjerget skulde forlades, saasart Fjenden alvorligt an-

greb det; Fjenden kunde nu altsaa tage Bjerget, naar han vilde, og ved at sætte sig fast derpaa berøve os Muligheden af en Offensiv fra Als og gjøre denne Øs Besiddelse næsten unyttig for os i militair Henseende.

Endelig d. 9de befalede Krigsministeren, at Hovedquarteret skulde forlægges til Middelfart, og Tropper overføres til Fyen.

De seer, hvilken Scala Krigsministeren gennemløb fra d. 3die til d. 9de April; naar jeg tilføier, at Fjenden ikke i nogen Maade har foranlediget os til at opgive vor oprindelige Plan om at sætte os fast i Sundeved, at den gradvise Opgivelse af Sundeved lige indtil selve Dyppelbjerg, Alspositionens nødvendige Udenværk, altsaa ene og alene er bevirket ved Krigsministerens stigende Ængstlighed, saa begriber De, i hvilket Forhold Armeecommandoen maatte komme til ham. Hans Befalinger udgik skriftligt fra Sygesengen, som han næsten hele Tiden vogtede, og bleve ikkun udførte efter megen Modstand og under Forestilling om, at en fornuftig Ledelse af Armeen var umulig under en saadan Indblanding fra Ministerens Side. Han gjentog idelig, at han ikke vilde blande sig i Operationerne, men De seer, hvad han gjorde. Det var naturligviis nødvendigt for Overcommandoen at gjøre ham opmærksom paa Conseqventserne af hans Befalinger, og at betyde ham, at Ansvarret maatte falde paa ham for Operationernes uheldige Gang.

Der har De den sande Grund til Overcommandoens Rappellering, forsaavidt den ikke, hvad mig angaaer, er besluttet for lang Tid siden og kun opsat, fordi man vilde oppebie en beqvem Leilighed. Krigsministeren har angivet en anden Grund, der kan give Anledning til en Anklage imod Overcommandoen, som efter min Overbeviisning er ligesaa odiøs som den er uret-

færdig. Han har rappelleret Overcommandoen paa Grund af Affairen ved Eckernförde. At anklage Overcommandoen for hiin Ulykke er odiøst, fordi Mængden, irriteret over Ulykken og bevæget af Medlidenhed med Marinen, med Begjærlighed vil kaste sig over det Offer, der bydes den af en tilsyneladende Upartisk, ja af den, som snarere maatte antages at være tilbøielig til at forsvare for ivrigt, end til at angribe for haardt; det er uretfærdigt¹⁾, fordi Armeens Overcommando har handlet efter Overveielse og i fuldeste Overensstemmelse med Escadrechefen, der ikke har gjort fjerneste Indvending imod, hvad der ønskedes fra Armeens Side, uagtet det var ham fuldt vel bekjendt, at man aldrig kunde have isinde at sætte vore Skibe paa Spil for at opnaae det, som man vilde ved Eckernförde, hvilket kun var en Allarmering, i hvis Natur det ligger, at

---

¹⁾ Man bemærke exempelvis den besynderlige Maade, paa hvilken Sætninger og Ord ere omskrevne eller udeladte i Gjengivelsen hos Vaupell af Læssøes Manuskript. De af Manuskriptet sidst anførte 15 Linier lyde nemlig hos Vaupell (l. c., S: 131—132) — med Udhæv. af mig for at pointere Afvigelserne — saaledes:

«Der har De den sande Grund til Overkommandoens Afgang; . . . [udeladt 22 Ord]. Krigsministeren har fremskudt en anden, der . . . [udeladt 10 Ord] efter min Overbevisning er lige saa uretfærdig, som den er afskyelig. Han har rappelleret Overkommandoens paa Grund af Ulykken ved Eckernförde . . . [udeladt 6 Ord]. Det er stygt, fordi den tankeløse Masse, oprørt over Ulykken og bevæget af Medlidenhed med Marinen; let ledes til at kaste sig over dette Offer, der bydes dem af en tilsyneladende upartisk Minister, uden at undersøge Skyld eller Uskyld. Den er uretfærdig» osv.

de Kræfter, der anvendes til at allarmere, ikke skulle udsættes for Tilintetgjørelse. Det var tydeligt og bestemt udtalt af Overcommandoen, at Foretagendet kun skulde være en Allarmering. De sande Grunde til Ulykken ved Eckernförde ere dels et uforudseeligt Sammenstød af Uheld, dels vor Marines, ogsaa af mange Andre delte Tro paa, at et Linieskibs mægtige Batterie af 40¹⁾ svære Kanoner med Lethed vilde tilintetgjøre Landbatterier, besatte med nogle faa Kanoner. Det vilde være let at oplyse, at Marineministeren ikke har antaget Opgaver af uendelig vanskeligere Art for udførlige. — Der kan ikke findes noget kraftigere Beviis for, at Armeens Overcommando er uskyldig i Ulykken ved Eckernförde, end at Escadrechefen²⁾ staaer urørt paa sin Post, thi han har som sagt handlet i fuld Enighed med Overcommandoen, og det er ham og ikke denne, der skulde forudsee de Ulykker, der muligviis kunde følge af et maritimt Foretagende, ligesom det var ham, der skulde give Dispositionen til Foretagendets Udførelse. Det være langt fra mig herved at ville kaste nogen Skyld paa Escadrechefen; men jeg anfører det kun for at vise, at den sande Grund til Rappelleringen af Armeens Overcommando ikke kan være den af Krigsministeren angivne, thi det er klart, at det er en Absurditet at rappellere³⁾ Armeens Overcommando paa Grund af Ulykken og at lade Escadrechefen blive staaende.

Efter at jeg nu har oplyst Dem om den, saa at sige, personlige Side af Sagen, skal jeg tilføie et Par Ord om den almindelige, for at De kan see, hvorvidt der er

---

¹⁾ Hos Vaupell (l. c., S. 132) hedder det: «80 svære Kanoner».

²⁾ Kommandør Hans Georg Garde (Dansk biogr. Lexikon V, S. 566).

³⁾ «Forrykthed at hjemsende», hedder det hos Vaupell (l. c., S. 133).

skeet Skade eller Gavn ved Personalforandringen. Allerede siden Mai Maaned i forrige Aar [1848] har jeg anseet General Bülow for den Mand, der var meest skikket til at træde i Spidsen for Armeen; han har Mod, Villie og megen Tro paa, at hvad han foretager sig, vil lykkes; det er den halve Seir. Hans Stabschef er vant til Forretninger og derfor vel skikket til at holde Commandocontoiret i Orden, og hans Souschef, Captain Kauffmann¹⁾ er en dannet Militair og en dygtig Personlighed. Jeg troer ikke, at Armeen tidligere har havt nogen Overcommando, der var saa vel skikket til at føre den til Held. Det er altsaa min Mening, at den skeete Fordreining kan blive til sand Lykke for Landet, dog kun under een Betingelse: at den nye Overcommando faaer frie Hænder, forsaa vidt som ikke politiske Forhold binde dem. Vedbliver derimod Krigsministerens directe Indblanding i Armeens Operationer, saa vil den nye som enhver anden Overcommando ikkun udrette saare Lidet.

En umaadelig stor Feil er efter min Mening begaaet ved at forlade Sundeved og Dyppelbjerg saagodt som uden Sværds slag, thi vi have derved tabt Chansen for at vinde en Bataille paa den for os gunstigste Kamplads, og den militaire Betydning af Als som offensiv Flankestilling er forbi, eftersom Fjenden nu kan sætte sig fast paa Bjerget og gjøre os det ligesaa vanskeligt at komme fra Als til Sundeved, som det Omvendte er det for Fjenden. Lignende Feil ville fremdeles blive begaaede, naar Operationerne ledes fra Ministerens Cabinet eller Sygeseng. En Armees kan kun commanderes vel af dens General. Jeg

---

¹⁾ Heinrich A. Th. Kauffmann, senere bl. A. Amtmand i Holsten og i 1864 Stabschef ved Overkommandoen (Dansk biogr. Lexikon IX, S. 105.

haaber, at den nye Overcommandos Selvstændighed vil styrkes ved, at dens Forgjænger har kæmpet for sin. Man kan dog ikke godt skifte General ugeviis.

De veed rimeligviis, at Ministeren har ansat mig ved Generalcommandoen i Odense paa en Retraite- og Invalidpost. Det er en Feil af ham, thi han veed, at jeg kan slaaes, og vi have ingen Overflødighed paa Kræfter. Han burde have givet mig en Commando i Armeen. Derimod er det rigtigt, at jeg er gaaet af som Stabschef, thi en ny General skal have frie Hænder, og Strid imellem Ministerium og Overcommando bør der ikke være.

De vil nu omtrent kunne oversee Sagens Sammenhæng; en Deel af den vil interessere Dem, fordi den er vigtig for Landet, en anden Deel vil De læse med Deeltagelse, fordi De bærer mig med Deres Venskab.

Lev vell

Deres

hengivne

F. Læssøe.

P. S.

Netop som jeg har sluttet dette Brev, modtager jeg et Par Breve fra Kjøbenhavn, hvori man underretter mig om, at der ganske rigtigt er bidt paa den udkastede Madding, og at Don Basile er i fuld Virksomhed. Den Version, som er mig berettet, lyder paa, at jeg skal have glemt eller siddet overhørig en Ordre fra Krigsministeren, der indeholdt en Tilbagekaldelse af Expeditionen til Eckernförde, at jeg derved skal have foraarsaget Ulykken og derfor være afsat. Jeg kommer altsaa til at føie et Par Ord til endnu og bede Dem om et Par Øieblikkes Taalmodighed.

En Ordre om Tilbagekaldelse er aldrig givet. Krigsministeren har derimod i sin Afsættelsesskrivelse til Over-

commandoen bebreidet denne, at den ikke contramanderede Expeditionen til Eckernförde, efter at han havde skrevet, at Intet maatte avantureres, og efterat General Rye havde faaet Ordre til Retirade. Jeg svarer derpaa, først at Overcommandoen ingen Anelse havde om, at der avantureredes Noget ved Expeditionen, og dernæst, at det var af Vigtighed, at Expeditionen skeete ogsaa efterat Gen. Rye var givet Ordre til Retirade; thi vi ventede en Bataille den 5te — hele Armeen stod om Morgenens paa Allarmpladsen — og Angrebet ved Eckernförde var betænkt til den 4de om Aftenen, for at Efterretningen om det kunde indtræffe under Bataillen d. 5te, og Fjendens Bevægelser derved hæmmes. Det vil desuden til enhver Tid være os af Vigtighed ved Allarmeringer og virkelige Angreb at tvinge Fjenden til at beholde en Deel af sin Troppstyrke i den sydlige Deel af Slesvig og i Holsteen. Ligesaa lidt som Overcommandoen saaledes har undladt at udføre en Ordre fra Krigsministeren om at tilbagekalde Expeditionen, ligesaa lidt har den selv haft Grund til at ophøre at ansee den for nyttig. Der var fuldt saa gyldige Grunde for Expeditionen d. 4de April, da den skulde udføres, som den 2den April, da den besluttedes¹⁾.

Til

Hr. Professor Krieger».

---

¹⁾ Alle Udhævelser ere af mig til Anskueliggjørelse for mindre krigsinteresserede Læsere af Hovedpunkter i Redegjørelsen. Ligeledes har jeg paa tvende Steder, hvor der i Manuskriptet foreligger en vid Adskillelse mellem tvende Sætninger for ligesom at antyde et Hvilepunkt ved Læsningen, foretrukket at gjengive denne Adskillelse ved Hidsættelse af en ny Linie.

Hvorledes Andræ har dømt om denne Redegjørelse for de sande Grunde til Fjernelsen af Overkommandoen efter Ulykken ved Eckernförde, er mig ikke bekjendt. Jeg mindes ingensinde at have hørt ham omtale den og skulde nærmest tro, at den — som saa meget Andet af, hvad der er efterladt af ham, — har henligget urørt i hans Gjemmer uden at blive foreviist eller blot omtalt til Nogen, end ikke til en saa nærstaaende militærvidenskabelig Ven som afdøde General Zachariae, der i nogle Linier til mig kort efter Andræs Død udtaler sin Glæde over at «maatte gjøre sig bekjendt med nogle af de efterladte Papirer, deriblandt et Brev fra Læssøe vedrørende Eckernförde-Affæren». Næppe kan der imidlertid tvivles om, at Andræ, der fuldtud var kjendt med den stærke Uvillie, der næredes af Krigsministeren, General Hansen, mod Læssøe personlig¹⁾, og som vi andetsteds har seet beundrede Læssøes strategiske Egenskaber i Ledelsen af Slaget ved Slesvig²⁾, i alt Væsentligt har samstemmet med denne Redegjørelse og delt den Indignation, som vakt hos Læssøes militære Kammerater ved General Hansens uretfærdige Adfærd mod Overkommandoen, skydende Eckernfördeulykken frem som et Paaskud, medens den sande Grund var Overkommandoens Fasthed og Tilretteviisninger over hans utilbørlige Indblanden³⁾.

---

¹⁾ — «Imidlertid var Læssøe nu engang hadet [Udhæv. af mig] af Krigsministeren», hedder det S. 152 i «Krigserindringer fra 1848—50» af Oberst Jacob Ræder.

²⁾ Biografien om Andræ vol. III, Tillæg, S. 234.

³⁾ I et lille Brev 20 Aar senere (2ode Januar 1869) fra Læssøes militære Samtidige, daværende Ingeniørkaptain

Lad mig til Charakteristik af Læssøe i hine Krigs-
aar føie nogle Bemærkninger, hvormed en af ham og
Andræ skattet yngre Ven, daværende Premierlieutenant i
Generalstaben, Gustav Blom¹⁾, omtaler sit Tjenesteforhold
under Læssøe, da denne fra September 1849 til midt
i Juli 1850 laa i Kantonnement paa Als som Chef for 12te
Infanteribataillon. Kun med Besvær havde Blom opnaaet
at erholde sin Uddannelse som Infanteriofficer ved en Ba-
taillon, for hvilken Læssøe var Chef. «Da jeg yttrede
Ønsket til vor Stabschef, Wørishøffer, om at komme til
12te Bataillon», skriver han fra Sønderborg til Andræ,
«fik jeg en lang Alen Væv til Svar; da nu Meza er
saa indsvøbt i sin Storheds Kappe, at han er aldeles
utilgjængelig, henvendte jeg mig til Bruun²⁾ for gjen-

Schovelin, skriver denne — unægtelig med Tanken ogsaa
paa den Uret, der overgik Læssøe ved Afskedigelsen fra
Høiskolen — fra Nizza til Andræ:

— — «Uagtet jeg nu har erhvervet mig en ikke ringe
Færdighed i at faae Tiden til at gaae uden at bestille Noget,
er det dog nødvendigt undertiden at tage en Bog i Haanden,
og jeg har da fundet, at det Bedste, jeg kan gjøre, er at op-
friske mine Kundskaber i Differential- og Integralregning. Det
er et Arbeide, som ikke er anstrengende og som heller ikke
sætter Lidenskaberne i Bevægelse, saaledes som f. Ex. Læs-
ningen af Abrahamsons Biografi af Læssøe. Ved at gjen-
læse denne, vaagnede hos mig saa mange oprørende Erin-
dringer, at jeg flere Gange maatte lægge den tilside».

¹⁾ Dansk biogr. Lexikon II, S. 417.

²⁾ Ifølge godhedsfuld Oplysning: «Oberstlieutenant Eusebius v. Bruun,
som 1849 var høstkommanderende Artilleriofficer ved Flankecorpset».

nem ham at opnaae mit Ønske, naar Forsættelsen engang skal skee, men fik til Svar, at han vilde sætte sig derimod, fordi Læssøe, trods sine øvrige gode Egenskaber, var «Republikaner», og jeg, der især i politisk Henseende var en svag Charakter, let kunde lade mig forlede til at gaae ind paa samme Galskab, hvilket Bruun, som min forstandige, velsindede Beskytter, skyldte mig at hindre mig i, selv mod min Villie»¹⁾).

Trods Faren for Smitte af republikansk Galskab opnaaede dog Blom i Efteraaret 1849 at blive ansat ved 12te Bataillon paa Als. «Med Læssøe har jeg talt et Par Gange», skriver han faa Dage efter Ankomsten til Andræ, «og saavidt jeg har kunnet skjønne, finder han sig ret vel i sin Stilling, hvormeget den end er underordnet den, han beklædte indtil for et halvt Aar siden. Han lever meget indgetogent i sit Qvarteer, Hagenbjerg Præstegaard; han tager saa at sige aldrig ud i Besøg, og der kommer heller Ingen til ham; men desto ivrigere er han i Tjenesten. Der hersker fleersidig Virksomhed ved Bataillonens; foruden den daglige Vagttjeneste, de befalede Eftersyn og Istandsættelser af Vaaben, Klæder, Vogne osv., have vi desuden i fuld Gang en Skriveskole for Undercorporaler og Hornblæsere, en Musikskole til Uddannelse af et Musikcorps, Skiveskydning i temmelig stor Udstrækning, desuden daglig Øvelse i Exercits, Evolering og spredt Fægtning.

«Ved alt dette er Læssøe stadig paa Færde, deels som Tilsynsmand, deels som Leder for Øvelserne. Ved Evoleringerne commanderer han selv, rimeligviis ligesaameget for selv

---

¹⁾ Brev af 23. August 1849; Udhæv. af mig.

at komme ind i Kunsten som for at indvie sine talrige *officiers de fortune* i den. Disse holde i det Hele ikke synderlig af at staae ved 12te Bataillon paa Grund af den strenge Tjeneste ved samme og søge derfor flittig om Forsættelse; Læssøe er nemlig vel respecteret og næsten frygtet, men ingenlunde afholdt af sine Undergivne. At han i politisk Henseende har bevaret sin Kjærlighed til Friheden og Folkeligheden, behøver jeg næppe at bemærke.

«Han er ogsaa en Fjende af «Slesvigs Selvstændighed», hvis hele Urimelighed og Galskab det forekommer mig, at Etatsraad Spandet tydelig har paaviist i Berlingeren¹⁾; men hvad Delingen angaaer, da vil Læssøe kun godvillig afstaae Landet til Slien og Dannevirke, idet han anseer Resten for væsentlig dansk og mener, at vi ved en dygtig og kjæk Benyttelse af vor Stridsmagt ikke blot kunne kue Holstenerne, men ogsaa slaae de øvrige Tydskere saaledes, at de tabe Smagen for at blande sig i vore Sager»²⁾).

Af et følgende Brev fremgaaer, at Forholdet mellem Blom og Læssøe efterhaanden blev meget kordialt og uanseet Subordinationen saare ligefremt:

«Mit Opholdssted her», skriver han til Andræ fra Brandsbøl paa Als, «er ikke det allerhyggeligste: Lavt til Loftet, snevert mellem Væggene, tarveligt Lys fra Vin-

---

¹⁾ Der sigtes til en Artikel af Etatsraad Spandet (Dansk biogr. Lexikon XVI, S. 189) i «Berlingske Tidende» d. 26. Septbr. 1849, overskrevet «Ville Fredspræliminairerne af 10de Juli 1849 kunne tjene til Grundlag for en endelig Fred?»

²⁾ Brev fra Himmark paa Als den 1. Oktbr. 1849; Udhæv. af mig.

duerne, Snavs paa Gulvet og i Maden, eneste Indgang gennem Soldaternes Stue, saa jeg er stadig deelagtig i deres «Blaamands» Tobaksrøg, i deres Snak og deres Viser. Men ligemeget! jeg har det dog godt. Jeg har Tjeneste nok til at kunne more mig i min Fritid, og jeg kommer godt ud af det med mine Omgivelser, og har navnlig megen Fornøielse af Læssøe. Til ham kommer jeg et Par Aftener hver Uge, og han gennemgaaer da med mig Revolutionskrigenes Slag efter Jomini's Værk med tilhørende Planer, hvilket i og for sig jo er meget godt, men bliver det endmere ved de Bemærkninger angaaende vore egne Forhold, hvortil Læssøe foranlediges.

«Forresten er han meget bidsk og stridig og morer sig ypperligt ved at disputere. En af hans Yndlingsmanoeuvrer, for at komme i Kast med mig, er at proclamere mig som Partigjænger for Deres Meninger og dernæst drage tilfelts mod «de Lærde», med hvilket Navn han betegner dem, Napoleon kaldte *les idéologues*. Da der forresten Intet er iveien for at besvare hans Spot med Grovhed, hans Fanatisme med Spydighed, kan jeg endda tilnød bjerge mig, selv naar han svinger sit Slagsværd drabeligst, og disse Skjærmydsler indflettes ret lystigt i den alvorligere Sysselsættelse»¹⁾.

Som man seer, er den 23-aarige Lieutenant Blom ikke fri for at være meget uforbeholden i sin Omtale af nærmeste Militærforesatte paa Als, — næsten fjendsk om Høistkommanderende paa Øen, Oberst de Meza, om hvem det hedder: «Meza er maaskee netop en Typus for vore

¹⁾ Brev af 12. Jan. 1850; Udhæv. af mig.

Dannede, instrueret (især æsthetisk), indbildsk,anfængelig, angst for Trækvind og ufordøielige Spiser, exalteret (forskruet), om det saa er i at vise Rolighed i Ilden»¹⁾.

Sikkert har Andræ dog ikke taget Anstød af sin unge Elevs frimodige Udtalelser; til de kjære Erindringer, som Blom efter et Besøg ved Juletid i Kjøbenhavn bragte tilbage til Als, hørte «hans hjertelige Paaskjønnelse af den uforandrede Godhed, hvormed Andræ paany modtog ham efter saa langvarig en Fraværelse»²⁾.

Som bekjendt «afsluttedes brat den glimrende Fremtid, der syntes at staae Blom aaben, da han paa Isted-Dagen (25. Juli) ramtes af en dødbringende Riffelkugle, just som han førte sine Skytter frem til Storm paa Passet mellem Isted Sø og Langsø, hvor ogsaa hans berømmelige Chef fandt Heltedøden»³⁾.

«Lykkelig og den, hvis Livstraad brister
Længe før hans Teen er spunden fuld,
Naar, i det han Heltedøden frister,
Æren spirer paa hans Gravhøis Muld», —

lyder nogle Verslinier under et Portræt af Blom, og visse-
lig tilkommer denne Hyldest den unge Helt, — langt

---

1) Brev til Andræ af 1ste Oktobr. 1849, jfr. iøvrigt «Krigs-
erindringer fra 1848—50 af Oberst Jacob Ræder» (S. 152),
med et stærkt Udbrud om Meza som Kommanderende.

2) Brev af 12. Januar 1850.

3) Dansk biogr. Lexikon II, S. 417—18.

større, mere uforgjængelig dog Æren, der spirer frem af Muld paa Læssøes Gravhøi, — den geniale Strateg, om hvem den Udtalelse deles af Mange: «Læssøes Død er det største Tab, vor Armee nogensinde har lidt»¹⁾.

---

¹⁾ Brev til Andræ af 2. August 1850 fra daværende Ingeniørkaptajn, senere Statsgjældsdirektør Schovelin (Udhæv. af mig), jfr. en Udtalelse af Tscherning i et Brev til Generalkonsul Delong af 5te Mai 1851: «Oberst Læssøe, som dog unægtelig er den Officeer, som har viist størst militairt Genie» («Af Anthon Frederik Tschernings efterladte Papirer» III, S. 113).

TILLÆG.

Side 109 ff.

Den kgl. Resolution af 10de Mai 1845, med hvilken jeg godhedsfuldt er bleven bekjendt i Krigsministeriets Arkiv, lyder for saa vidt angaaer Læssøes og Jonquières' Afskedigelse fra Høiskolen saaledes:

«Efterat have ladet Os referere Vor militaire Høiskoles allerunderdanigste Forestilling af 5te ds., ledsaget af et Ud-
drag af Høiskolens Forhandlinger, betræffende den afbrudte
Undervisning i Fortification og Bygningsfagene for dens
ældste Afdeling, resolvare Vi herved som følger:»

— — —
— — —
— — —

«4, De af Vor militaire Høiskoles Chef ansatte Lærere:
Capitain v. Læssøe af Generalstaben og Premierlieutenant
de Jonquières af Artilleriebrigaden afgaae fra deres Lærer-
post ved bemeldte Høiskole, og tilstaaes dem ved denne
deres Afgang en Gratification til Beløb af et halvt Aar af
deres hidtil havde Lærergage, nemlig v. Læssøe 75 Rbd.
og de Jonquières 350 Rbd.

Hvilket saaledes tjener til allerunderdanigst Efterret-
ning og videre Foranstaltning.

Kjøbenhavn, 10. Mai 1845.

Christian R.

Til
Vor militaire Høiskole».

Som det sees, er Resolutionen foranlediget ved en Forestilling af 5te s. Md. fra Høiskolen, og man kunde i denne have ventet en Udtalelse af Chefen, Generalmajor Bardenfleth, til Forklaring af den definitive Afgang af Læssøe og Jonquières fra Skolen. Dette er dog saa langt fra Tilfældet, at Forestillingen i saa Henseende blot lyder:

«4 — at Deres Majestæt nærmere allernaadigst vil bestemme, hvorledes der skal forholdes med de af Afdelingens Lærere, der ere fast ansatte af Deres Majestæt Selv (Capitain v. Steenstrup) og af Høiskolens Chef (Capitain v. Læssøe og Premierlieutenant de Jonquières)».

Heller ikke i «Høiskolens Forhandlinger», af hvilke et Uddrag medfulgte Forestillingen, findes noget til Forklaring af den definitive Afgang af Læssøe og Jonquières, idet Forhandlingen i de tre, Resolutionen af 10de Mai nærmest forudgaaende Møder, d. 14de, 21de og 28de April, væsentlig kun dreier sig om Kaptain Steenstrups Afskedsbegjæring, om Forsøg paa at finde Afløsere til at fortsætte hans Lærerfag og særlig om hvilke Forholdsregler, der blive nødvendige med Hensyn til Eleverne i ældste Afdeling paa Grund af den stedfindende Mangel af Lærere i Bygningsfagene.

ANDET AFSNIT.

AF ANDRÆS EFTERLADTE PAPIRER VED-
RØRENDE HANS STILLING SOM LÆRER
PAA DEN MILITÆRE HØISKOLE OG
TJENESTE UNDER TREAAARSKRIGEN.

---

*Af Andræs efterladte Papirer vedrørende hans Stilling
som Lærer paa den militære Høiskole og Tjeneste under
Treaarskrigen.*

I.

Om Andræs Betydning og Gjerning som Lærer i de matematiske Fag paa den militære Høiskole er jeg selvfølgelig ikke i Stand til at udtale nogen selvstændig Mening. Hvad der i saa Henseende for de Kyndige kunde være af Interesse, særlig i Retning af Foredrag paa Matematikens og Geodæsiens Omraade, er af mig afgivet til «Den danske Gradmaaling», og jeg nøies da her med at henvise til, hvad der paa Grundlag af Andres Udtalelser andetsteds er anført om hans fremragende Evner som Docent¹⁾ og sjeldne Gave til at tydeliggjøre selv de vanskeligste Problemer²⁾.

---

¹⁾ Biografien om Andræ vol. III, Tillæg S. 156, jfr. «Program ved Høiskolens 25-aarige Jubilæum den 1ste November 1855», S. 67—68.

²⁾ Ja, om det saa var en «noget forstyrret», men visselig i Matematikens «Differentialer og Integraler» bevandret Præst, formaaede Andræ, i Modsætning til Celebriteter paa Videnskabens Omraade som Berzelius og Hansteen, at virke over-

Til Andræs Stilling paa Høiskolen knytter sig derimod nogle smaa Episoder, som jeg er i Stand til at gjøre Rede for og ikke finder Anledning til at tilbageholde.

Omstaaende har jeg hidsat en Udtalelse i et Brev fra Læssøe om, at en yngre Lærer havde erklæret at ville gjøre Brug af sin Ret til at høre de Andres Forelæsninger, og at en ældre Lærer i den Anledning indgav sit Forlangende om Afsked, hvornæst fulgte «en Kongl. Resolution med en Uartighed mod samtlige yngre Lærere og en Fornærmelse imod den, der havde villet høre Forelæsningerne». Den «yngre Lærer», hvortil der sigtes, var Andræ, og den ældre Kollega, som i den Anledning begjærede sin Afsked, Læreren i Physik og Chemi, Kaptain

bevisende paa ham ved sin Klarlæggelse af et matematisk Problem. Som den lille Episode fra det skandinaviske Naturforskersmøde i Kjøbenhavn 1847 omtales af en af Andræs Høiskoleelever (Kaptain Waldemar Bauditz) tillader jeg mig en Digression ved at hidsætte den saalydende:

«En Dag optraadte i vor Afdeling en noget forstyrret Præst fra Jylland, en Pastor von Haven, og beviste i et med Differentialer og Integraler spækket Foredrag, at Tycho Brahe havde Ret og Copernicus Uret, c : at Solen bevæger sig om Jorden og ikke omvendt. Vi vidste jo Alle, at Præsten (og Tycho Brahe) havde Uret og ventede ved Foredragets Slutning i Taushed paa, at en eller anden Autoritet skulde taget Ordet imod ham —; dette skete ogsaa, idet først Berzelius og dernæst Hansteen i de høfligste Udtryk prøvede paa at faae Landsbypræsten til at indrømme det Urimelige i, at hele den videnskabelige Verden i henved 300 Aar skulde have været paa Vildspor i denne Henseende; men de gik ikke ind paa at modbevise Foredragets Enkeltheder. Den velærværdige Herre svarede, ligesom Pius den 9de i en sildigere Periode,

Hoffmann. Sikkert udelukkende af Interesse for Høiskolen, uden i mindste Maade at ville fortrædige Kaptain Hoffmann, har Andræ i sin Egenskab af Medlem af Skolens Undervisningsraad ønsket at blive bekendt med Undervisningen i dens hele Omfang, og til en Begyndelse da i en Disciplin, der stod Mathematiken saa nær, og over hvilken han med saa stor Glæde havde hørt Foredrag af den berømte Chemiker Dumas i Paris¹⁾. Saavidt jeg veed, blev det slet ikke til Gjærning med at overvære Forelæsninger af Kaptain Hoffmann, om hvilke det iøvrigt af en af hans Elever bemærkes, at de «i Physik vare ikke videre gode, da han navnlig ikke magtede denne Videnskabs matematiske Deel, som han vist kun ved Udenadslæren havde

---

«non possumus!» Det gjorde ham ondt at maatte være af en anden Mening end de to saa høit ansete Lærde, men Alt, hvad de havde sagt, kunde ikke rokke hans Overbeviisning. Capitain Andræ var den Dag mellem Tilhørerne. Han reiste sig nu op, gennemgik den geistlige Herres Foredrag Stykke for Stykke, paaviste til Punct og Prikke, hvori Feilslutningen laa, og endte med, til Støtte for sin Fremstilling, at citere La Granges og La Places Værker, i et Par Tilfælde med Angivelse af Capitel og Sidetal, Alt extempore. Den stakkels Præst blev heelt betuttet, og det Utrolige skete: han indrømmede, at der maatte have været noget Urigtigt i hans Slutningsrække, og lovede at gjennemtænke Sagen nærmere. Svenske og Norske flokkedes nu om os, hos hvem Andræ havde siddet, med Spørgsmaal om, hvem «den eminenta mannen», «den ualmindeligt begavede, lærde og med en saadan Hukommelse udstyrede Mand» var, og vi svarede stolt: Høiskolens Lærer i Matematik, Capitain Andræ (Waldemar Bauditz, «Krigserindringer», S. 124; Udhæv. af mig).

¹⁾ Biografien om Andræ vol. II, S. 82.

tilegnet sig»¹⁾), end sige da at udtale nogen Mening om disse, men blot det, at en Lærer, hvis Anciennitet ved Skolen unægtelig var 12 Aar mindre end Kaptain Hoffmanns, ønskede at gjøre sig bekjendt med dennes Forelæsninger, vakte efter den urette Maade, hvorpaa Sagen blev refereret for Kongen, allerhøieste Misbilligelse. Denne Misbilligelse foreligger dog ikke, saaledes som mindre rigtigt bemærket af Læssøe, i selve den kgl. Resolution, idet denne kun udtaler sig om Kaptain Hoffmanns Afskedsbegjæring, saalydende:

«Af Capitain v. Hoffmanns allerunderdanigste Ansøgning og den samme ledsagende allerunderdanigste Forestilling fra Vor militaire Høiskole af 2den ds. see Vi, at Capitainen paa Grund af sin Helbredstilstand og andre ei nærmere betegnede Aarsager attraaer at afgaae fra Høiskolen.

Erkjendende denne brave Mands Duelighed og hans utrættelige, saa gode Frugter bærende Virksomhed som Lærer i en vigtig og tillige anstrengende Disciplin ved Høiskolen lige fra dens Stiftelse af, ansee Vi hans Afgang som et stort Tab for samme, og kunne ei ønske Andet end at see den udsat saa længe som muligt. Ialtfald haabe Vi, at hans Helbredstilstand vil tillade ham at fortsætte sit Foredrag indtil det nuværende Cursus er tilendebragt, og kunne ei indvillige i hans Afgang førend denne Tid, med mindre saadant, imod Vor Forhaabning, skulde blive absolut nødvendigt for ham.

Dette vil Du tilkjendegive Capitain v. Hoffmann med Tilføiende, at han, ifald hans Helbred efter endt Cursus ei tilsteder ham længere at forblive i sin Lærerpost, kan være forvisset om, at Vi ved Bestemmelsen af hans fremtidige Kaar og Stilling, ville tage saavel de Fortienester, han har erhvervet

---

¹⁾ Waldemar Bauditz l. c., S. 100.

sig, som de Kundskaber, hvoraf han er i Besiddelse, i aller-naadigst Betragtning.

Idet Vi allernaadigst tilkjendegive Dig saadant til aller-underdanigst Efterretning og Iagttagelse, holde Vi Os tillige overbeviist om, at Du vil vide at sørge for, at Capitainen kan udføre sin Tjeneste med Tilfredshed.

Kjøbenhavn, 7. December 1844.

Christian R.

Til

Vor Generalmajor von Bardenfleth,
 Chef for Vor militaire Høiskole og Vort Landcadetcorps,
 Kammerherre, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd.

Derimod kommer baade «Uartigheden» og «Fornærmelsen» til Orde i nedenstaaende Skrivelse, hvormed Høiskolens Chef meddeler Kommandøren for Skolen den anførte Resolution:

«I Anledning af Capitain v. Hoffmanns allerunderdanigste Ansøgning om Afsked, som jeg, da Capitainen ikke har været til at bevæge til at tage den tilbage, eller til at udsætte dens Indgivelse, personligt har overleveret Hans Majestæt Kongen, har jeg modtaget medfølgende allerhøieste Resolution, som Hr. Oberstlieutenanten vilde behage at meddele Capitainen i verificeret Afskrift. —

Uagtet Capitain v. Hoffmann i sin allerunderdanigste Ansøgning kun berører sin svækkede Helbredstilstand som Motiv for sit Ønske, saa træder det dog klart frem, at andre Omstændigheder har fremskyndet dette Ønske. —

Ogsaa var det Hans Majestæt bekjendt, at den udelicate Maade, paa hvilken Capitain v. Andræ har tilkjendegivet Capitain v. Hoffmann, at han, paa en Slags censurerende Maade, vilde overvære dennes Forelæsninger, havde frembragt en Mis-

stemning hos Capitain v. Hoffmann, som griber forstyrrende ind i hans Foredrag og har fremskyndet hans Ansøgning. —

Hans Majestæt Kongen erkjender altfor meget Capitain v. Hoffmanns Dygtighed som Lærer i de Fag, han foredrager paa Høiskolen, saavel som den utrættelige Iver og Kjærlighed, hvormed han har behandlet disse Fag og stræbt at tilegne dem sine Elever, til at Allerhøistsamme skulde billige den af Capitain v. Andræ brugte Fremgangsmaade, ved hvilken der udbredes Misstemning og Uenighed imellem Lærerne ved Høiskolen, som kun kan skade Underviisningens gode Fremgang og den beskedne og disciplinariske Aand, der bør være fremherskende i enhver militair, videnskabelig Institution.

Kjøbenhavn, den 9. December 1844.

Bardenfleth.

Til

Commandeuren
for den kongelige militaire Høiskole».

Ovenanførte Skrivelse blev en følgende Dag communiceret Andræ¹⁾, og visselig kunde dens Tilrettevisning ikke Andet end høilig afficere ham og hørte ei til dem, der lod sig modtage i Taushed. Dagen efter at have erholdt en forlangt Gjenpart af Skrivelsen indløb da ogsaa Andræs Gjensvar, tilbagevisende den bebreidede Mangel paa Delikatesse og paavisende den urette Maade, paa hvilken Sagen var refereret for Kongen.

---

¹⁾ En lille Paategning paa Andræs Gjenpart af Skrivelsen lyder: «Chefens Skrivelse af 9de December communiceredes mig den 10de, men først den 11te erholdt jeg den forlangte Afskrift».

«I Deres Høivelbaarenheds Skrivelse af 9de ds. siges det», udtaler Andræ, «at jeg paa en udelicat Maade skulde have tilkjendegivet Capitain v. Hoffmann, at ville paa en Slags censurerende Maade overvære hans Forelæsninger, ligesom det anføres, at min Fremgangsmaade udbreder en Misstemning og Uenighed mellem Høiskolens Lærere, der kun kan skade Underviisningens gode Fremgang.

Den haarde Tilretteviisning, som heri indeholdes, har ikke blot krænket mig dybt, men den har tillige forbausset mig i høieste Grad. Jeg maa nemlig paa det Bestemtteste benægte det forudsatte Factum, og maa paa det Bestemtteste benægte at have, hverken paa en delicat eller en udelicat Maade, tilkjendegivet Capitain v. Hoffmann at ville paa en Slags censurerende Maade overvære hans Foredrag. Sagens simple factiske Sammenhæng, som jeg først nu faaer Leilighed til at fremstille, er derimod Følgende:

Bestyrelsen af Høiskolens Underviisning er henlagt under Underviisningsraadet, af hvilket jeg har den Ære at være Medlem. Blandt flere væsentlige Brøst, hvoraf Underviisningen lider, er der ingen mere fremtrædende og ingen mere almindelig erkjendt, end Mangelen paa Eenhed og indbyrdes Forbindelse mellem de forskjellige Fag. Denne Mangel kan kun afhjælpes paa een Maade, derved at idetmindste endeel af Lærerne paatage sig det anstrengende Arbeide at gjøre sig bekjendt med Høiskoleunderviisningen i dens Heelhed. Jeg har antaget og antager uforandret, at dette kun kan skee ved at frequentere Foredragene i de forskjellige Discipliner, og jeg har ikke ladet mig skræmme tilbage ved Beregningen

af den Tid, der hertil maatte medgaae. Det var derfor mit Forsæt paa denne Vei at ville forhverve mig det Kjendskab til Høiskoleunderviisningen, som det var min Pligt at besidde, og som jeg maatte beklage at savne. Dette Forsæt udtalte jeg i Underviisningsraadet, naturligviis uden at møde nogensomhelst Indvending, og det var kun dette Forsæt, som jeg ligeledes udtalte i en forøvrigt fuldkommen privat Samtale med Capitain v. Hoffmann. Hvorvidt Capitainen i denne Samtale viste sig istand til at forstaae min Hensigt, eller hvorvidt hans svækkede nerveuse Tilstand bibragte ham de meest ugrundede Forestillinger om denne, finder jeg det ligesaa udelicat som overflødigt nærmere at udvikle. Dette er en aldeles privat Sag, og hvormeget jeg end personlig kan beklage, at den har fremskyndet Capitainens Ansøgning, skal jeg dog tilføie, at jeg har den beroligende Overbeviisning, at selv her er baade Retten og Delicassen paa min Side.

Ligesaalidt som jeg derfor efter denne Fremstilling af Sagen troer det muligt, at man vil kunne tillægge mig dadelværdige Motiver eller Hensigter, ligesaalidt troer jeg, at min mere end toaarige Virksomhed ved Høiskolen i nogen Henseende kan være Gjenstand for Misbilligelse. Der gives Omstændigheder, under hvilke Beskedenheden er ilde anvendt, og hvor Sandheden bør lade sig høre. Jeg udtaler det derfor frit og uforbeholdent: Jeg er mig bevidst at have anvendt en Iver og Udholdenhed i Opfyldelsen af mine Embedspligter, der ikke blot fyldestgjør, men gaer ud over de Fordringer, man med Ret kan gjøre, og er min Dygtighed end ikke saa stor, som jeg kunde ønske, saa er den dog tilstrækkelig for at anvise mig Plads mellem Høi-

skolens dygtigste Lærere, ligesom jeg i Varme og Nidkjerhed for Institutionens Udvikling ikke viger Pladsen for Nogen. Skulde maaskee min Interesse for det Gode føre mig for vidt, skulde min Iver gjøre mig eensidig og ufredsommelig mod Andre. Ingenlunde! Det er saa langt fra Tilfældet, at jeg tvertimod uafbrudt, jeg siger det med Glæde, har staaet i de venskabeligste Forhold med enhver ved Høiskolen Ansat, det være sig Overordnet, Sideordnet eller Underordnet.

Jeg er derfor tryk, naar jeg henvender mig til Deres Høivelbaarenheds Retfærdigheds Følelse, naar jeg, efterat Hr. Generalen nærmere er bleven bekjendt med Forholdene, venter en anden og skaansommere Dom over min Færd. Men, destoværre, herved er Sagen ikke forbi. Uden at være bleven hørt er min Handlemaade bleven fremstillet for Hans Majestæt paa en Maade, der har paadraget mig min Konges Misbilligelse. Hvad jeg herved maa føle, behøver jeg næppe at udtale. For mig er Veien til Tronen lang, for min Chef er den kort. Jeg tør derfor tilføie den ærbødige og indstændige Bøn, at Hr. Generalen vil finde sig foranlediget til at fremføre mit Forsvar, til at bekræfte for Hans Majestæt, at jeg er en dygtig og nidkjer Lærer, og at mit Forhold ved Høiskolen aldrig har givet Anledning til at ansee mig for fremfusende eller trættekjer.

Ærbødigst

Andræ.

Kjøbenhavn, d. 12. Decbr. 1844¹⁾.

Som Svar paa denne Skrivelse, der under Udsigten til ved et kongeligt Magtsprog at kunne blive fjernet fra en Stilling, der fremfor nogen bød Glæde, forekommer mig

¹⁾ Udhæv. af mig.

smuk og værdig, havde Andræ, efter hvad han i saa Henseende strax nedskrev, den Tilfredsstillelse, at Høiskolens Chef i Samtale med ham en paafølgende Dag (14. Decbr.) erklærede:

1. «At han var overbeviist om, at jeg ikke har villet fornærme Capt. Hoffmann,
2. At han vilde bekræfte dette for Hans Majestæt og bevidne, at han maatte være meget tilfreds med min Dygtighed og Iver, ligesom med mit gode Forhold i andre Henseender»,

og at han yderligere tilskrev Kommandøren ved Skolen saaledes:

«Da jeg har erfaret, at enkelte af Høiskolens Lærere staae i den Formening, at min Skrivelse af 9. ds. indeholdt en Bebreidelse over Maaden, paa hvilken de hidtil havde røgtet deres Kald paa Høiskolen, saa anmodes Herr Oberstlieutenanten behageligen om at tilkjendegive disse Herrer Lærere, at denne deres Anskuelse er urigtig.

Jeg seer tvertimod med Glæde og Tilfredshed den Iver og den samvittighedsfulde samt ufortrødne Bestræbelse, med hvilken samtlige Herrer Lærere arbeide, hver i sit Fag. Jeg erkjender og takker enhver af de Herrer for disse deres Bestræbelser, som det altid er mig en kjær Pligt at gjøre Hans Majestæt opmærksom paa.

Hvad derimod hiin Skrivelse angaaer, da gaaer den kun ud paa, at opmuntre Enhver til i sin Iver for Høiskolens Vel at tage Hensyn til den Enighed og gode Forstaaelse, som er saa nødvendig for denne Institutions Vel og gode Fremgang.

Den 16. December 1844.

Bardenfleth».

Forsaavidt forløb da Kaptain Hoffmanns Afskedsbegjæring uden at medføre yderligere Ubehageligheder for

Andræ, og ei heller beredte den kort efter opstaaede Klage fra afgaaede Elever over Kaptain Steenstrup og dennes derved foranledigede Afskedsbegjæring Ulemper for Andræs Vedkommende. Derimod truede Tjenesten i Generalstaben stundom at kunne medføre Ulemper i Retning af Afbrydelse af Forelæsninger ved at beordre Andræ til at tage Deel i Manøvrer og desl., og ikke altid hjalp det, at Høiskolen af Hensyn til Undervisningens uforstyrrede Gang søgte at lægge sig imellem ved at indstille ham til Fritagelse for denne Generalstabstjeneste. «I Svar», hedder det i Skrivelse fra Bureauet for Armeens Commandosager, «paa den kongelige militaire Høiskoles allerunderdanigste Indstilling af Gaars Dato betræffende den Capitain i Generalstaben v. Andræ ved Maneuvrene den 2den og 3die næste Maa-
ned paalagte Tjeneste, skulde jeg, ifølge allerhøieste Befaling, herved have velbemeldte Høiskole tilkjendegivet, at det er Hans Majestæt Kongens Villie, at det skal have sit Forblivende ved de eengang i saa Henseende givne Befalinger»¹⁾).

«Der er altsaa Intet videre ved Sagen at gjøre for Øieblikket», skriver Høiskolens Kommandør til Andræ ved en næste Dag at meddele ham den allerhøieste Villies-tilkjendegivelse, føiende dog til: «Men Bardenfleth har lovet at ville sætte sig til Modværge hvergang, man forlanger Dem.

Vær forvisset om min Deeltagelse i Deres billige Sorg.

Deres hengivne

Lønborg».

1) Skrivelse af 30. Septbr. 1843; Udhæv. af mig.

En Afbrydelse af anderledes indgribende Art stillede selvfølgelig Krigsaarene i Udsigt. Ikke netop i Begyndelsen af Krigen saa længe Tscherning beklædte Krigsministeriet, idet denne, bortsét fra en enkelt Sendelse til Als, begrænsede Andræs aktive Tjeneste som Stabsofficer til hvad der lod sig forene med Gjerningen ved Høiskolen, men derimod senere, efter at Hansen i November (1848) havde afløst Tscherning som Krigsminister. Daglig imødesaae da Andræ Ordre om øieblikkelig at begive sig til Tjeneste paa Krigsskuepladsen, og «hver Dag», skriver hans Hustru, «bliver jeg mindet om at have hans militære Uniform i Orden». Trods Hansens Uvillie mod Høiskolen indløb Ordren i saa Henseende dog først i Begyndelsen af 1850, da Krigen ved Fredsunderhandlingerne med Preussen syntes at nærme sig en Afslutning:

«Da Major C. C. G. v. Andræ», hedder det i Krigsministeriets Ordre af 6. Januar 1850, «nu i en Række af Aar har været ansat ved Høiskolen som Lærer, og han i denne Tid i Henhold til allerhøieste Resolution af 15de November 1843 er avanceret til Major i Generalstaben¹⁾, men Ministeriet ikke, forinden han i denne Charge har gjort activ Tjeneste i Staben eller ved Armeen i Felten, kan indgaae med allerunderdanigst Forslag til hans videre Forfremmelse, saa skulde Ministeriet herved have Høiskolen paalagt, at affordre Majoren Erklæring, om han maatte ønske nu at afgaae til activ Tjeneste, eller om han maatte foretrække fremdeles at forblive i sin Stilling som Lærer ved Høiskolen, i hvilket Tilfælde han da

---

¹⁾ Ovennævnte Resolution findes ikke blandt «Officielle Meddelelser» i Militairt Repertorium for 1843 og 1844, ei heller i Samlingen af Rescr., Resol. etc. den danske Krigsmagt til Lands angaaende; Andræs Forfremmelse til Major i Generalstaben fandt først Sted ved kgl. Resol. af 24. Mai 1848.

ikke kan forvente videre Avancement, men vil blive indstillet til at sættes *à la suite* i Armeen uden at henhøre til sammes Detail.

Hansen.

Til

Den kongelige militaire Høiskole».

Som man seer, en lidt ondsindet Skrivelse, der bød Andræ Valget mellem enten, til Bevarelse af sit militære Avancement, strax at afgaae til aktiv Tjeneste, og da paa ubestemt Tid, ogsaa i kommende Fredsaar, at renoncere paa Stillingen som Lærer ved Høiskolen, eller — om han foretrak fremdeles at forblive i denne — til Gjengjæld finde sig i at blive udelukket fra videre Forfremmelse i Hæren ved «at sættes *à la suite* i Armeen uden at henhøre til sammes Detail». Med denne Forstaaelse af Krigsministeriets Skrivelse bød Valget Andræ ingen Tvivl. Hvor gerne han end midlertidig, saa længe Krigen varede, afgik til aktiv Tjeneste, kunde han dog umulig paa Grund af slig midlertidig Tjeneste for bestandig give Afkald paa en Gjerning, der var ham kjær fremfor nogen, om han end derved nok saa meget afskar sig fra Avancement i Hæren.

«I Anledning af en af Krigsministeriet under 6te ds. udfærdiget Skrivelse», lyder Andræs Svar faa Dage senere, «som den Kgl. militaire Høiskole har tilstillet mig til Besvarelse, undlader jeg ikke herved ærbødigst at erklære:

At jeg, forsaavidt Krigsministeriet maatte ansee min Tjeneste andetsteds nyttigere end her ved Høiskolen, med særdeles Beredvillighed modtager enhver til min Charge og Stilling som Generalstabsofficeer svarende Post saalænge som Krigsforholdene vedvare, eller idetmindste saalænge der er Udsigt til en Fornyelse af Kri-

gen, idet jeg kun meget maa beklage at erholde en saadan Ansættelse paa en Tid, da det ikke er usandsynligt, at Krigen ganske kan være forbi. Derimod kan jeg i intet Tilfælde ønske at opgive min nuværende Lærerstilling, men maa bede mig bestemt forbeholdt, at min Ansættelse i den active Tjeneste kun betragtes som temporair, saaledes at jeg atter ved Fredens Afslutning vender umiddelbart tilbage i min bibeholdte Embedsstilling ved Høiskolen.

Skulde det være Ministeriets bestemte Hensigt at stille mig det Alternativ, om jeg ønsker definitivt at opgive min Lærerpost, eller min Udsigt til i Fremtiden at blive brugt i den almindelige Statstjeneste, saa har jeg intet Valg, idet jeg umuligt kan give Slip paa Lærerposten. Jeg har offret en lang Række Aar paa at uddanne mig for denne Post, som jeg troer at have viist, at jeg ret vel formaaer at udfylde. Jeg vil derfor ingensinde kunne ønske at ombytte den med en sædvanlig Fredstjeneste i Generalstaben, og allermindst kan det være mit Ønske, naar jeg i 1848 og 1849 har været brugt ved Høiskolen, da at blive fjernet fra Skolen og anvendt i Staben under kommende Fredsaar.

Imidlertid formaaer jeg ikke at erkjende, at man, støttende sig herpaa, med Billighed skulde kunne nægte mig ethvert Avancement saavel nu som i Fremtiden. Hvad det mig for Øieblikket efter min Anciennitet tilkommende Avancement til Oberstlieutenantchargen angaaer, saa indseer jeg tilfulde, at i Krig maa Krigsbedrifter tillægges overordentlig Indflydelse paa Forfremmelsen, men jeg troer dog ikke, at al anden Tjeneste absolut bør udelukke fra Avancement, og jeg kan ikke undlade at bemærke, at denne Anskuelse ogsaa

deles af Ministeriet, da en Mængde andre Officerer, og deriblandt ogsaa Lærere ved Høiskolen, uafbrudt have nydt godt af Anciennetets Avancement, uagtet de ikke have havt nogen mere krigerisk Virksomhed end min egen, dels paa Høiskolen, dels udenfor samme i de flere Hverv, hvori jeg som Stabsofficeer efter specielle kgl. Befalinger er bleven brugt, og af hvilke til Exempel min Virksomhed paa Rigsdagen [d. e. som kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, Oktober 1848 til Mai 1849] omfattede et ikke ubetydeligt Tidsrum.

Ministeriet fremhæver den Række af Aar, jeg har tilbragt i min nuværende Stilling, men denne beløber sig dog kun til lidt over 6 Aar, medens tvende af mine Collegaer udelukkende have forrettet Tjeneste ved Høiskolen i 20 Aar, og i hele dette Tidsrum, ogsaa under Krigen, have erholdt ethvert dem efter Tour i deres respective Vaaben tilkommende Avancement, ligesom ogsaa den kgl. Resolution af 1. M[arts]¹⁾ 1840 angiver 10—12 eller i enkelte Tilfælde endog 16 Aar som den Tid en Officeer kan tilbringe ved Høiskolen uden at tabe Ret til at gjenindtræde i sit Vaaben.

Med Hensyn til min Lærerpост turde det dog ogsaa komme i Betragtning, at den, forsaavidt den omfatter Geodæsen, just ifølge Høiskolens Plan er een af de tre, i hvilke Lærervirksomheden formentlig betragtes som Tjeneste i Vaabnet. Rigtignok er jeg tillige Lærer i Mathematik og har som saadan givet Afkald paa at staae i Nummer og Gage ved Staben, men denne Omstændighed forandrer jo dog ikke i og for sig min geodætiske Tjene-

¹⁾ Militairt Repertorium 1840, Officielle Meddelelser, S. 14—15.

stes Natur. Derimod har den i hvert Fald for mig den Indflydelse, at mit eventuelle Avancement, ligesom mit tidligere Major Avancement, blot reduceres til en militair Forfremmelse, idet jeg slet ikke derved kommer til at erholde nogen forøget Indtægt, men dette synes kun at være en Grund mere til ikke at berøve mig det.

Hvad endelig angaaer mit fremtidige Avancement, da troer jeg, i Sagens Vigtighed for mig, at turde søge en Undskyldning for en aldeles uforbeholden Udtalelse. Jeg tillader mig da saaledes at bemærke, at der er tvende Poster, ved hvis fremtidige Besættelse jeg nærer det Haab, man i sin Tid vil erkjende, at just jeg ved min specielle Dannelse og Virksomhed maa have Ret til at komme i Betragtning. Den første af disse er selve Commandeurposten paa Høiskolen, især naar denne ved en fremtidig Reorganisation af Skolen i det Væsentlige kommer til at omfatte den tidligere Underviisningsdirecteurpost. Den anden er Directeurposten for de geodætiske Arbejder ved Kaartet over Danmark, forudsat, hvad jeg føler mig overbeviist om, at man skulde komme til den Erkjendelse, at disse Arbejder burde have en egen, af Staben uafhængig Bestyrelse. Forsaavidt man maatte være villig til at indrømme, at dette Haab om i Tiden at kunne erholde en af disse Poster ikke er ganske ubeskedent, saa troer jeg ogsaa, man vil finde det naturligt at tilstaae mig endnu indtil videre at blive ført à la suite i Staben, istedetfor at hensætte mig i en Classe, hvor man i en Række af Aar kun er vant til at see Officerer, der ganske have trukket sig bort fra enhver i Forbindelse med Armeen staaende Virksomhed, hvilket dog i intet Tilfælde kan siges at finde Sted med den, der er Lærer ved Høiskolen i Generalstabens specielle

Fag, og som desuden, hvad jeg maaskee dog endnu til Slutning tør tilføie, lige siden den topographiske Sections Oprettelse og til Dato, rigtignok ifølge et noget besynderligt Arrangement, har den specielle Ledelse og for den allerstørste Deel Udførelsen af Sectionens reent-geodætiske Arbeider.

Ærbødigst

Andræ »¹⁾.

Hvorledes Andræs freidige Tagen til Gjenmæle er bleven optaget, er mig ikke bekjendt, men formentlig har Krigsministeriet ei havt Brug for ham til aktiv Tjeneste, idet der ei indtraadte Forandring i hans Stilling, hverken ved Høiskolen eller i Generalstaben. Derimod fandt Hansen faa Dage senere Anledning til at minde Andræ om den Kollision med Gjærningen ved Høiskolen, som kunde opstaae ved at han i December 1849 havde modtaget Valg til Rigsdagen:

«Med Hensyn til det Spørgsmaal», lyder Krigsministeriets Skrivelse til Andræ af 15de Januar 1850, «hvorvidt det er den til Rigsdagsmand valgte Embedsmands, eller det Offentliges Sag, at træffe fornøden Foranstaltning til og afholde Omkostningerne ved den midlertidige Besørgelse af Embedets Forretninger, har Statsraadet antaget, at Grundlovens § 60 ikke giver Anledning til at statuere, at den Embedsmand, der modtager et Rigsdagsvalg, kan gjøre Krav paa, at Embedet i

---

¹⁾ Ovenstaaende Skrivelse er gjengivet efter Andræs i de enkelte Udtryk stærkt forkortede Gjenpart af den (til Ex. «staae i N. og G. ved Staben», «mit tidl. M. Av.», etc.), og der er saaledes Mulighed for, at der i Gjengivelsen kan foreligge en eller anden Afvigelse fra Originalen.

hans Fraværelse skal besørgeres paa det Offentliges Bekostning, at det derfor maa være Vedkommendes Sag betimeligen at indberette til sine Foresatte, hvilken Foranstaltning han har truffet til Embedets Besørgelse under Rigsdagen og derpaa erholde Approbation, og at der, saafremt Embedsmanden forsummer dette, eller det af ham truffne Arrangement ikke egner sig til at bifaldes, vil være at træffe Foranstaltning til, at Embedets Gjerning bliver forsvarlig udført paa den fraværende Embedsmands Bekostning.

Hvilket saaledes meddeles Høiskolen til videre fornøden Bekjendtgjørelse for Sammes Vedkommende.

Hansen.

Til

Den kongelige militaire Høiskole».

Formentlig har Andræ kunnet svare tilbage, at der ligesaa lidt ved dette Valg som ved hans Udnævnelse i Oktober 1848 til kongevalgt Medlem af Rigsforsamlingen vilde opstaae nogen Kollision med hans Forelæsninger ved Høiskolen.

Efter Slaget ved Isted, «da der», som Andræ skriver til sin Moder, «var stort Røre i Byen, og man talte om, at alle Mennesker skulde til Armeen, — fra Høiskolen ere de sidste af vore Elever sendte afsted»¹⁾ — blev der imidlertid grundet Anledning for Andræ til selv at begjære sig ansat til aktiv Tjeneste.

«Foranlediget», lød Krigsministeriets Svar af 11. August 1850, «ved det af de ved den kongelige militaire Høiskole ansatte Lærere, Majorerne v. Andræ af Generalstaben og v. Kellner af det kongelige Ingenieurcorps, udtalte Ønske

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 1ode August 1850.

at ansættes til activ Tjeneste, har Krigsministeriet resolveret, at de stilles respective til Generalstabens og Ingenieurcorpsets Disposition.

Hvilket Directionen [for Armeens Personel] herved tjenstligst skulde meddele Høiskolen til Efterretning og videre Bekjendtgjørelse for Majorerne».

Hvori Andræs aktive Tjeneste har bestaaet, er mig ikke bekjendt; til Krigsskuepladsen kom han imidlertid ikke. Faa Maaneder senere blev den anførte Resolution tilbagekaldt, og det paalagdes Andræ at melde sig til Tjeneste ved Høiskolen den 1ste Februar¹⁾.

Fraseet en mindre kjærkommen Sendelse som Delegeret for Kongeriget til Notabelforsamlingen i Flensborg (Mai—Juni 1851)²⁾, forløb Gjerningen ved Høiskolen uforstyrret indtil Foraaret 1854.

---

¹⁾ Skrivelse af 21. Jan. 1851 fra Krigsministeriet til Generalstaben, meddelt Andræ den paafølgende Dag.

²⁾ Til Begrundelse af det mindre Kjærkomne ved Sendelsen hidsættes den daværende Kultusminister Madvigs Skrivelse til Andræ om ikke at unddrage sig Opfordringen til at deltage i Notabelforsamlingen i Flensborg og Andræs korte Svar herpaa:

«Velbaarne Hr. Major!

«Da jeg ikke uden Vanskelighed vil kunne besøge Dem i Eftermiddag eller imorgen Formiddag til nogen af de mig idag paa Deres Bopæl opgivne Tider, tillader jeg mig skriftligt at udføre et mig af Premierministeren overdraget Hverv. Skjøndt Statsraadet gaaer ud fra, at Ingen i dette Øieblik bør eller vil unddrage sig en fra Kongen udgaaende Opfordring til at deeltage i Notabelforsamlingen i Flensborg, vedtoges det dog, efterat samtlige Lister endelig vare afsluttede og bifaldte

Som andetsteds omtalt¹⁾, bød imidlertid de politiske Forhold i hint Aar Leilighed til at fjerne Andræ fra Høiskolen, idet han under en Forhandling i Landstinget stemte til Gunst for en Adresse, der udtalte Rigsdagens Bekymring over Ministeriets Optræden i Forfatningssagen, og derhos

---

af Hs. Majestæt, at man underhaanden og fortroligt vilde sikre sig enhver af de Designeredes Erklæring om hans Beredvillighed til at efterkomme Ordren. Det er denne Erklæring, jeg beder Dem give mig paa Statsraadets Vegne. Jeg begriber, at saare vægtige Grunde kunne bevæge Dem til at ønske Dem fritagen, men der er i denne Sag ikke Plads for Tvivl og Afveining. Ikke at tale om, hvormegen Priis vi (og jeg kan gjerne sige, jeg særdeles af specielle Hensyn) sætte paa, at just De deeltager, og dernæst derpaa, at begge Thing ved deres Formænd have Andeel i Forhandlingerne, vilde ethvert Nei i dette Øieblik sprænge en tilfredsstillende og med stor Møie tilveiebragt Combination og atter kaste os ind i Uvished og Intriguer. Jeg venter altsaa Deres Ja imorgen før Statsraadstid, Kl. 12. Deres danske Colleger ville blive Hall, Krieger, Bruun, Scheel, Stiftamtmand Sponneck; om de øvrige Bestanddele er det bedre at give Oplysning, forsaavidt den behøves, mundtlig; til at sige Ja behøves den ikke.

Om den Indflydelse, Deres Reise til Flensborg kan have paa en anden vort Ministerium stærkt berørende Forhandling, haaber jeg at faae Leilighed til at tale mundtligt om ikke mange Dage.

Mødet vil rimeligviis begynde imellem 7de og 15de Mai.

Kbhvn., 3. April 1851.

Deres ærbødigste

Madvig²⁾).

¹⁾ Andræ og Fællesforfatningen af 2. Oktbr. 1855, Tillæg S. 381 ff.

²⁾ Udhæv. tildels af mig.

vægrede sig ved at afgive en af Krigsministeren Hansen forlangt Erklæring om at «træde ud af Rigsdagen og aldrig mere træde derind». Med hvor stor Kjærlighed Andræ end omfattede Gjærningen ved Høiskolen, kunde han dog umulig bringe det over sig at afgive en Erklæring, der gjorde Brud paa hans Frihed og Selvstændighed.

Svaret lød en paafølgende Dag (5te April):

«Uagtet det ikke er usandsynligt, at Forholdene kunde udvikle sig saaledes, at jeg selv om føie Tid vil finde mig

---

«For det mulige Tilfælde», lyder Andræs Svar en paafølgende Dag, «at jeg skulde friste det dobbelte Uheld, ikke blot igaar at være ude, da Ministeren søgte mig, men ogsaa idag at maatte gaae glip af en personlig Sammenkomst ved forgjæves at søge Dem i Deres Bopæl, tillader jeg mig skriftligt og uden alle Omsvøb at meddele det af Pligtfølelsen dicterede Ja! Det vilde naturligviis være mig særdeles kjært ved Leilighed at kunne erholde mundtlige Oplysninger, især naar disse tillige maatte angaae den anden omtalte Sag, som ligger mig personligt meget paa Hjerte, og ved hvis Forhandling jeg dog turde gjøre mig lidt større Haab om at kunne udøve en gavnlig Indflydelse. Naar De engang maatte finde Anledning til en saadan Meddelelse, vilde det være mig meget behageligt ved to Ord at erfare den for Dem beleilige Tid til en Sammenkomst. Da jeg hver Morgen vandrer til Høiskolen, befinder jeg mig om Formiddagen i den fornemmere Deel af Byen og vil saaledes stedse med Lethed kunne indfinde mig hos Dem til den opgivne Tid.

Med Høiagtelse og Hengivenhed

Deres ærbødigste

Andræ.

Den 4. April 1851¹⁾.

¹⁾ Udhæv. af mig.

foranlediget til at nedlægge mit Mandat som Rigsdagsmand, saa seer jeg mig dog ikke istand til at afgive den bestemte og forpligtende skriftlige Erklæring, som Deres Excellence igaar begjærede.

Allerærbødigst

Andræ».

Følgen af denne Vægning blev da, at Andræ faa Dage senere (15de April) erholdt sin Afsked baade som Lærer ved den militære Høiskole og som Oberstlieutenant i Generalstabten.

Med hvilken Sorg Elever i begge Høiskolens Afdelinger modtog Budskabet om hans Afsked, fremgaaer noksom af de smukke Ord, der i den Anledning rettedes til ham:

«Hr. Oberstlieutenant Andræ!

Høiskolens Elever henvende sig til Dem for at sige Dem et Ord til Afsked.

Vi vide, med hvilken Kjærlighed De har omfattet Høiskolen, og med hvilken Varme De har virket i dens Kald; vi vide dernæst, af hvilken Betydning for os denne Deres Virksomhed har været. Og vi skulle gjemme det i vor Erindring, at De fra Høiskolens Lærerstol har ført os til videnskabelig Erkjendelse, at De igjennem et Sprog, der fængslede saa tidt det hørtes, har opdraget vor Tænkning og givet den Klarhed og Skarphed og Styrke.

Derfor bringe Høiskolens Elever Dem deres Tak, — en varm og inderlig Tak for den Tid, de have havt den Ære at staae Dem nær; og naar vort Ønske for Deres Fremtids Held og Hæder gaaer i Opfyldelse, da bede vi, at De endnu vil mindes de Dage, da det var vor Glæde og vor Stolthed at kunne knytte Deres Navn til Høiskolens.

Den Kongelige militaire Høiskole den 22de April 1854».

Med denne Afsked fra Militæretaten er Andræs Gjering ved Høiskolen afsluttet. Sikkert mindskede den ingenlunde hans Hengivenhed for Skolen saa lidt som den Interesse, han nærrede for sine Elever.

Et lille Vidnesbyrd i sidste Henseende foreligger i Andræs matematiske Notitsbøger, hvor han, paa faa Maaneder nær de 80 Aar, berører et Besøg af en Elev, afgaaet 1848 fra Høiskolen (til Ing. Korpset), der raadspurgte ham om nedenstaaende Problem:

«Forleden modtog jeg Besøg af min gamle Elev, Pastor emeritus Aschlund. Han havde endnu stedse bevaret sin Interesse for Mathematik og speculerede for Øieblikket paa Løsningen af Ligningen:

$$F = \sqrt[5]{5125 - x} + \sqrt[5]{x - 976} - 9 = 0,$$

som han formentede fyldestgjort ved $x = \pm \infty$. (I Uendelighedens Nat ere jo alle Katte graae), men da Ligningen formeentlig kun tilstedede een reel Løsning, vilde han gjerne vide, om denne var $+\infty$ eller $-\infty$.

I denne Anledning skal jeg bemærke, at

$$S = \sqrt[5]{5125 - x} + \sqrt[5]{x - 976}$$

ved $x = \pm \infty$ reduceres til Nul og ved alle Værdier for x stedse bevæger sig mellem 0 og Maximalværdien, som bestemmes ved

$$\frac{\delta S}{\delta x} = -\frac{1}{5} (5125 - x)^{-\frac{4}{5}} + \frac{1}{5} (x - 976)^{-\frac{4}{5}} = 0,$$

altsaa ved $x = 5125 + x = 976 = 0$, eller $x = 3050,5$, som giver $S = 2 \sqrt[5]{2074,5}$, eller $S = 9,2133\dots$ Selve S skrives

naturligviis simpleere ved at sætte $x = y + 3050,5$, som giver $S = \sqrt[5]{2074,5 - y} + \sqrt[5]{y + 2074,5}$, der umiddelbart viser, at S bliver uforandret, naar $+y$ ombyttes med $-y$.

Forøvrigt opdager man let, at $y = -1050,5$, altsaa $x = 2000$, giver $S = \sqrt[5]{3125} + \sqrt[5]{1024} = 5 + 4 = 9$.

$16/5$ 92.

Selvfølgelig giver ogsaa

$$y = 1050,5, \text{ eller } x = 4101$$

$$S = \sqrt[5]{1024} + \sqrt[5]{3125} = 4 + 5 = 9.$$

F har saaledes ikke een, men 2 reelle Løsninger.

$18/5$ 92».

Ogsaa Lysten til at delagtiggjøre i Matematikens uomstødelige Sandheder bevarede Andræ til det Sidste, — ikke just at han i saa Henseende kunde glæde sig ved villige Øren hos sine Nærmeste, begge Sønner, hvem han tvertimod maatte yde et passende Vederlag for at faae dem til at høre, hvad han gjerne vilde meddele dem om bl. A. Begyndelsesgrundene i Astronomien; derimod fandt han i Geheimelegationsraad Vedels Datter, Annette Vedel¹⁾, en paaskjønnende Tilhører, hvis matematiske Dygtighed han satte høit, og hvem det flere Vintre ugentlig morede ham at stille og forklare Opgaver til Løsning²⁾.

1) «Kraks blaa Bog», 1912, S. 491.

2) Et lille Vidnesbyrd herom hidsat i Biografien om Andræ, vol. I, Tillæg, S. 317—319.

II.

Skjønndt, som vi have seet, Andræ ikke under Tre-aarskrigen kom til at gjøre Tjeneste paa selve Krigsskuepladsen, stod han i Egenskab af Major i Generalstaben selvfølgelig ingenlunde uden Virksomhed med Hensyn til den. I saa Henseende fremgaaer af Tschernings «Efterladte Papirer», at han strax ved Krigens Udbrud kaldtes til at deltage i Arbeidet i Krigsministeriet, og «snart overtog det vigtige Hverv at holde Control med Troppernes Styrke og Fordeling»¹⁾ — et Hverv, hvorom der i Andræs omfattende Efterladenskab foreligger en Række detaillerede Op-gjørelser over Arméens Styrke ved de forskjellige Korpser. Yderligere sees Tscherning at have beordret Andræ til mindre Sendelser til Arméens Befalingshavende, saaledes i September 1848 under Vaabenstilstanden i Malmø, da der indløb nedenstaaende Skrivelse til ham om en Sendelse til Generalmajor Hansen, den senere Krigsminister, der da gjorde Tjeneste som Kommandant paa Als:

«Krigsministeriet.

Kjøbenhavn, d. 11te September 1848.

Hr. Major!

De har at begive Dem til Sønderborg med den til Deres Raadighed stillede Dampbaad. Foruden de Meddelelser, som gives Dem fra Grev Knuth, har De at overbringe en Skrivelse herfra til General Hansen. Da jeg antager Dem fuldstændigt bekendt med de Aarsager, som have fremkaldt Skrivelsen, og saaledes istand til at tolke den nærmere i fornødent Tilfælde, saa troer jeg ikke at behøve herom at udtale mig nærmere;

¹⁾ «Af Anthon Frederik Tschernings efterladte Papirer» II, S. 305, jfr. «Af Eleonore Christine Tschernings efterladte Papirer», S. 135.

dog beder jeg Dem at erindre i Deres Samtale med General Hansen at henlede hans Opmærksomhed paa, hvorlunde man ikke bør troe selv sin Ven for vel, men stedse være paa sin Post.

I fjendtligsindede Byer bør man saaledes ikke tage imod adspredte Kvarterer eller fjernt liggende Allarmpladser, holde stærke Vagter, især om Natten, jævnligt om Dagen samle Mandskabet, og undgaae Sviir og Trætte. De maa sørge for, at der betimeligt erholdes igjennem Kherre Reedtz Opfordring fra den preussiske General til at beholde Troppestykken samlet paa Als efter den 17de. Dette er for General Hansen en Sag af største Vigtighed.

Kommer De ikke til at gaae længer frem, end til Als, og Deres Sendelse did maa ansees opfyldt, saa var det mit Ønske, at De begav Dem ufortøvet til General Krogh for at bringe ham de samme Meddelelser som General Hansen. Jeg skriver naturligviis idag til Generalen; men ogsaa han kan muligviis behøve nærmere Oplysning. Det kan ikke undslippe Deres Opmærksomhed, at vore Tropper paa et saadant Polititog i en Landsdeel, der ved en Overeenskomst foreløbigt er unddraget Hans Majestæts direkte Souverainitet, maa undgaae enhver Sigtelse for Tydskhed, enhver Strid herom, enhver overdreven og ufrenkaldet Yttring af Danskhed. Det maa ikke glemmes, at vi ikke rykke frem som Seirherrer, og at enhver Demonstration i denne Retning vilde være baade uklædelig og skadelig.

Kan De uden for stor Ulempe tage Landeveien Nordpaa igjennem Slesvig, da vilde dette være ønskeligt, for saaledes at komme til at see Forholdene med egne Øine.

A. F. Tscherning.

Til

Hr. Major von Andræ
af Generalstaben»¹⁾).

¹⁾ Udhæv. af mig. Skrivelsen, der er uden Paraphe,

Som det fremgaaer af Skrivelsen, var der med Sendelsen til General Hansen forbundet en Mission af diplomatisk Art fra den daværende Udenrigsminister, Grev Knuth, og saavidt skjønnes af Instruxioner, der medgaves Andræ, gik denne ud paa at afslutte en Tillægskonvention til Vaabenstilstandskonventionen i Malmø, idet Kongen i *Pleinpouvoirs* for Andræ erklærer «*en foi et parole de Roi d'avoir pour agréable tout ce que Notre Plénipotentiaire aura conclu en Notre nom et d'en faire expédier la ratification au terme dont il sera convenu*».

Om Resultatet af begge Sendelser indgav Andræ strax efter Ankomsten til Als Indberetning til de paagjældende Ministerier. Mod Sædvane foreligger hans Udkast til disse Indberetninger dog ei saaledes tydeligt affattede, at de tør hidsættes, og bemærkes da blot med Hensyn til den diplomatiske Sendelse, at Andræ i denne saae nærmest den Opgave at bidrage mest muligt til at «hæve de Vanskeligheder, som ere fremstaaede ved Iværksættelsen af den afsluttede Konvention, holdende sig i saa Henseende mere til Aanden i de fastsatte Betingelser end at ville urgere disses strenge, bogstavelige Efterlevelse». Som bekjendt gav Konventionen om Vaabenstilstanden i Malmø Anledning til adskillige Forviklinger med Hensyn til Gjenindførelsen af ordnede Forhold i Hertugdømmerne.

---

fremtræder iøvrigt for saa vidt mindre tjenstlig affattet, som der er adskillige Rettelser og Overstregninger i den; ogsaa synes den at ville have vundet i Tydelighed ved, at der ei var afbrudt med ny Linie foran Ordene «I fjendtligsindede Byer», medens sliig Adskillelse formentlig havde været paa sin Plads, hvor der gaaes over til «igjennem Kherre Reedtz at erholde Opfordring fra den preussiske General til», osv.

Efter at Tscherning i November 1848 var bleven afløst af General Hansen som Krigsminister blev der næppe tildelt Andræ nogen mere fremtrædende Gjerning under Treaarskrigen. Men lad mig tilføie, at om end der saaledes ikke blev Leilighed for Andræ til at lægge strategiske Egenskaber for Dagen, nød han dog stedse blandt militære Kolleger ikke ringe Ry for militær Indsigt, forenet med hurtigt og uhildet Blik og stor Forretningsdygtighed. «De har, Hr. Geheimeraad, et mægtigt Navn i Armeen, — bliv vor Krigsminister, og vi skulle tiljuble Dem», lyder en andetsteds hidsat Udtalelse af Oberst Reich under Krigen i 1864¹⁾, ligesom Andræ ogsaa under alle Forhold

¹⁾ Brevet fra Oberst Reich, der dengang var Stabschef hos General Lunding i Fredericia, er ogsaa i politisk Retning oplysende om Andræ og hidsættes derfor i sin Helhed saalydende:

«Fredericia, d. 1ste April 1864.

Hr. Geheimeraad.

Først naar Fæstningen for Alvor var angreben, var det min Agt at sende Dem nogle Linier med slet Skrift og paa slet Papiir, thi først da antog jeg, at noget Brev fra mig kunde frembyde en Smule Interesse. Rigtignok er Forudsætningen endnu ikke indtraadt, og dog skriver jeg i denne sene Aftenstund for at sige Dem, hvor uendelig glad jeg blev, da min General iformiddags sendte mig et «Dagblad» op, hvori meddeltes, at De er valgt til Landstinget — valgt og det næsten med fuld Quotient, skjøndt intet af de (Prædicatet in blanco) kjøbenhavnske Blade have havt en Anbefaling tilovers for en Mand, som, naar han i Rigsraadet løftede sin Stemme, talte under en saa ærefrygtsfuld Taushed, som var det i en Kirke. Som jeg sagde, Commandanten sendte mig i Henrykkelse Bladet herop; det var altsaa ikke blot mig, som Efterretningen

i Livet bevarede en levende Interesse for vore militære Forhold ikke mindre end for vore finansielle. Ham tilkommer bl. Andet Fortjenesten af «saa tidlig som Nogen og med saa stor Interesse som Nogen at have bidraget Sit til, at Kjøbenhavn blev efter fattig Evne, efter et for os passende

---

glædede, men jeg kan med Sandhed sige, at den har vakt almindelig Glæde. Den har dog viist, at hvor stor, ja op-rørende stor, de kjøbenhavnske «Organers» Magt er, er [der] dog Noget, hvor denne Magt ikke strækker til. De har, Hr. Geheimeraad, et mægtigt Navn i Armeen — bliv vor Krigsminister, og vi skulle tiljuble Dem.

Naar jeg nu har sagt Dem, at Deres Valg saa omtrent er den eneste Lysstraale, der har tittet ind i vort Ragnarokr, og dertil føiet, at jeg saa omtrent hver Løverdagaften har tænkt paa det hyggelige Theebord og Cigaren efter dette, Østerbro Nr. 7, — saa er jeg igrunden færdig; thi den Smule Tilskikkelse, vi her have havt, kjender De jo tilstrækkeligt, ja endog i meget forbedrede Udgaver, fra de velsignede Correspondenter til Bladene. Vistnok kunde jeg berette en heel Deel om den Tilstand, hvori vor soi-disant Fæstning befandt sig, da jeg kom hertil, og hvilke Fremskridt der siden den Tid for en stor Deel ved vor Commandants unegtelig store Energie er gjort; men jeg troer dog, at alt Sligt bedre passer for en Løverdagsssammenkomst, hvis det maatte blive mig for- undt at opleve en saadan.

Hvad min personlige Stilling angaaer, da er den saa som saa. Vist er det, at General Lunding neppe har været saa opmærksom og saa forekommende mod nogen Undergiven som mod mig; men dette forhindrer dog ikke, at jeg befinder mig som under et umaadeligt Høitryk. Her er dertil uhyre meget at bestille fra den tidlige Morgen til den sildige Aften, og med Nattero er det kun daarligt bevendt. I al den Tid, jeg har været her, har jeg kun to Nætter været uforstyrret — ellers vækket to, tre, fire Gange, og ofte maa jeg ud af

Forhold, gjort sikker mod Angreb fra Søsiden»¹⁾). Bekjendt er formentlig ogsaa, hvorledes Andræ under Behandlingen i Landstinget af «Lovudkast om Hærens Ordning» med Styrke udtalte sig imod hvad Udkastet tilstræbte: «En stor, udspilet Armee, en Hær paa henved 50,000 Mand, der har et saa svagt Cadresystem, at man kunde være fristet at kalde den en Militshær», i Stedet for at sende i Marken en omhyggelig uddannet og tidssvarende udrustet mindre Hær, «der sikkrer sig stedse med Ære og Hæder at kunne optage Kampen, hvor den maa føres», — «Jeg siger ikke», lyder nogle betegnende Ord af ham, «at Dvær-gen altid mistrøstigt skal gaae til Striden; det er jo bekjendt,

---

Køien. Først om Aftenen, træt, jeg havde nær sagt baade paa Sjæl og Legeme, levnes der Tid til at skrive private Breve, og dette maa være min Undskyldning for, at Nær-værende baade af Indhold og Form er end tarveligere, end det ellers vilde have været.

Tør jeg nu bede Deres ærede Frue formeldt min Compliment og Tak for al udviist Forekommenhed — min Hilsen til Deres Sønner og til Dem selv fra Deres — De veed det, Hr. Geheimeraad — beundrende og

stedse forbundne

Reich».

¹⁾ Forhandl. paa Landsth. 1881—82, Sp. 576 og 1875—76, Sp. 767—68. Iøvrigt henvises til Andræs Tale i Rigsraadet under Behandlingen af «Udkast til Lov om Kjøbenhavns Befæstning mod Søsiden», etc. (Rigsraadstid. 1858, Sp. 706 ff.) — «I denne sidste Uge», lyder yderligere en Optegnelse af Andræs Hustru (Marts 1858), «varme Debatter i Rigsraadet om Søbefæstningsloven, som var gjort til Cabinetsspørgsmaal af Lundbye og Andræ, og som saa trak de Andre [Ministre] med. Den gik igjennem med stor Majoritet».

at den lille David fældede Goliath, men det er ogsaa bekjendt, at David ikke benyttede Goliaths Sværd»¹⁾).

Yderligere maaske endnu i Minde, hvorledes Andræ til det Sidste var en Modstander af en Befæstning af Kjøbenhavn fra Landsiden, ikke blot i og for sig som overstigende vore finansielle Kræfter, men varende mod «den moralske, den politiske Virkning af en Forsvarsplan, der forud designerede kun en enkelt lille Deel af Riget som den, der egentlig ihærdig skulde forsvares, men overlod alt det Øvrige til Fjendens Vold»²⁾).

Dog, jeg skal ikke nærmere opholde mig herved, men henvise til de paagjældende Foredrag. Ved at gjøre sig bekjendt med dem vil maaske en kommende Tid erkjende, at i Retning ikke mindre af vore militære Forhold end med Hensyn til de indre politiske, være sig den gjældende Grundlov³⁾ eller Valgloven, staaer Andræ som den, der saae rig-

¹⁾ Forhandl. paa Landsth. 1866—67, Sp. 4211—12 (Udhæv. af mig).

²⁾ Ibid. 1875—76, Sp. 731

³⁾ «Med denne Forfatning, hvis den skulde blive vedtagen», . . . «er for Fremtiden ingen fornuftig Regjering mulig. Jeg taler kun her om den legale Fremtid, jeg vil ikke tale om den Fremtid, som kan forestaa, hvis man skulde gribe til Fortvivlelsens Selvhjælp; den beraaber jeg mig ikke paa, jeg er kun henvist til den Fremtid, som, begrundet paa Loven og paa den alene, vil blive os tildeel, og da, siger jeg, kan ingen Regjering i Tidens Længde bestaa. Der er ingen Regjering, som selvstændig og fra et besindigt Standpunkt kan lede Statens Anliggender; thi den første Betingelse for enhver Regjering vil da være at udføre de Hverv, som gives den af den altfor-maaende, af den eneherkende Majoritet». Og Andræ tilføier: Ja, «hvis det var saaledes, at hvad der fremmedes

tigt, hvor Samtidens Blik, sløret af Døgnets Vildfarelser, kun skimtede i Taage.

---

paa denne Maade, var det sande Vel for denne mest omfattende af alle Klasser i Samfundet, at denne Klasses Vel var det Maal, hvortil der stræbtes, maaske med Tilside-sættelse af andre ligeberettigede Formaal, saa vilde Ulykken endda ikke være saa stor; men det er aldeles ikke det, der er Tale om. Der er ikke Tale om, at denne Klasse vil vide at ramme sit eget Tarv, der er kun Tale om dette, hvo der bedst skal kunne formaa at tilrane sig Herredømmet over denne Klasse, hvo der bedst vil kunne vide at sætte den i Bevægelse og faae den til at tro paa, at det er gode og fædrelandssindede Bestræbelser, der fremmes; det vil stedse være dette Formaal, som fremføres, men Spørgsmaalet bliver dog, hvo der paa denne Maade bedst vil kunne bemægtige sig Klassen, og det vil paa ingen Maade være sammenfaldende med at ramme dens Vel» (Forhandl. paa Landsth., Rigsraadstid. 3die o. S. 1865, Sp. 684—85, Udhæv. af mig; jfr. Sammesteds, Rigsraadstid. 1864—65, 2den o. S., Sp. 1233—1240).

TREDIE AFSNIT.

PERSON-REGISTER
TIL
**BIOGRAFIEN OM ANDRÆ OG DE TIL
DENNE KNYTTEDE MONOGRAFIER.**

I det omstaaende Person-Register, der væsentlig skyldes cand. phil. Schleisners omhyggelige Udarbeidelse, ere de forskjellige Dele af Biografien om Andræ og de til denne knyttede politiske Monogrfier betegnede med Romertal saaledes:

- «GEHEIMEKONFERENTSRAAD CARL GEORG ANDRÆ — en biografisk Fremstilling med Bidrag til Belysning af hans Samtidige» — Første Bind (1897) . . . . . I.
- Do. do. do. Andet Bind (1909) . . . . . II.
- Do. do. do. Tredie Bind (1911) . . . . . III.
- «EN BREVVEXLING MELLEM ANDRÆ OG KRIEGER UNDER LONDONER KONFERENCEN 1864, udgivet med orienterende Bemærkninger» (Særtryk af «Historisk Tidskrift» 6. R. V, 1894) . . . . . IV.
- «ANDRÆ—HALL OVERFOR DEN POLITISKE SITUATION I EFTERAARET 1863, en dokumenteret Fremstilling» (1902) . . . . . V.
- «ANDRÆ—HALL OVERFOR DEN POLITISKE SITUATION I EFTERAARET 1863, et Svar til Hr. Folkethingsmand N. Neergaard m. Fl.» (1902) . . . . . VI.
- «ANDRÆ OG FÆLLESFORFATNINGEN AF 2. OKTOBER 1855, en politisk Monografi med Bidrag til Belysning af Andræs Samtidige» (1903) . . . . . VII.

- «ANDRÆ OG HANS OPFINDELSE, FORHOLDSTALSVALG-
MAADEN», — Anden forøgede Udgave (1907) . . . . VIII.
- «GEHEIMEKONFERENTSRAAD CARL GEORG ANDRÆ — en
biografisk Fremstilling med Bidrag til Belysning af
hans Samtidige, — Supplement og Person-Register»
(Oktober 1912) . . . . . IX.
-

Efter Cand. Schleisners Ønske er den af ham benyttede ældre Ret-skrivning bibeholdt.

- Aarestrup, Emil, Digter, III. 86.
- Abrahamson, F., Oberst, II. 139; IX. 58.
- Abrahamson, J., Oberst, I. 89; II. 31, 110, 112, 121, 122, 127, 128, 195, 196; IX. 57.
- Adelswård, svensk Diplomat, V. 120; VI. 13.
- Adler, Cabinetssecretair, III. 106, 168.
- Albert, Prinds (Dronning Victorias Ægtefælle), IV. 51.
- Alexander III, Keiser af Rusland, VII. 511.
- Aminoff, svensk Legationssecretair, V. 154.
- Ampère, fransk Literaturhistoriker, III. 186.
- Andersen, Vilh., Literaturhistoriker, I. 167.
- Andriæ (d. e. Andræ, Carl Georg), VIII. 165.
- Andræ, Carl Friederich (Andræs Farfader), Toldcontrolleur. I. 6, 8, 16, 17.
- Andræ, Carl Friederich, Premierlieutenant, I. 6.
- Andræ, Cecilie, gift med Capitain Cornelius, I. 6, 7.
- Andræ, Georg Christian, I. 6.
- Andræ, Hansine Poulina, født Schack (Andræs Hustru), I. 4, 5, 38, 146, 210, 211, 215, 234, 240, 245, 246, 251, 265, 269, 270, 295—299; II. 142; III. 121, 198, 199, 219, 226, 250, 258; V. 35; VII. 17, 43, 68, 81, 82, 84; VIII. 152.
- Andræ, Johann Georg (Andræs Fader), Capitain, I. 4 ff.
- Andræ, Nicoline Christine, født Holm (Andræs Moder), gift med Capitain Johann Georg Andræ, I. 3, 4, 12, 13, 18, 25, 40 ff., 55, 56, 106, 178; III. 219 ff.
- Andræ, Poul, I. 4, 5, 31, 163, 228, 229, 234, 261—265, 298, 299, 314; II. 182; III. 62, 115—117, 125, 139—143, 151, 152, 157, 196—199, 203—208, 213, 218—233, 251, 257—263; IV. 12; VI. 3—27 passim; VII. 16, 17, 102, 374, 485—490, 507, 518, 520; VIII. 13, 33, 34, 54, 55, 71, 168, 179, 212; IX. 168.
- Andræ, Victor, I. 4, 5, 228, 229, 234, 261, 265, 298, 299; III. 139—143, 196—198, 203, 208, 213—218, 229, 230, 233, 251,

- 257—262; IV. 12; VII. 507; IX. 168.
- Andræ, født Keil (Andræs Farmer), gift med Toldcontroleur C. F. Andræ, I. 6, 8.
- Ankjær, Generallieutenant, IV. 61, 62.
- Apponyi, østerrigsk Diplomat, IV. 10, 17, 39.
- Arago, fransk Physiker, III. 123; VIII. 36.
- Armfelt, svensk og russisk General, III. 113.
- Aschlund, Præst, IX. 167.
- Aumont, Portraitmaler, I. 158.
- d'Avenel, fransk Forfatter, III. 194.
- Baggesen, Jens**, Digter, II. 122, 123. III. 196.
- Baggesen, A. H., Generalmajor, IX. 6, 7, 66.
- Bajer, Fr., Forfatter, VII. 113; VIII. 11, 61, 70, 82—84, 139, 148, 149.
- Bang, O. L., Geheimeconferentsraad, Læge, II. 167.
- Bang, P. G., Conseilspræsident, I. 33, 51, 52, 54, 224, 311; II. 15, 17, 148—166 passim; VII. 7, 8, 17—21, 25, 68—89 passim, 98, 102, 109, 117, 122, 132—137, 149—152, 175, 389, 411—431 passim; VIII. 15, 193, 194, 200, 205.
- Bardenfleth, C. E., Justitsminister, II. 160, 162, 167, 168; VII. 74, 418—431 passim.
- Bardenfleth, F. L., General, Chef for den militaire Høiskole, I. 72; IX. 31, 39, 40, 57, 100, 101, 105, 109, 110, 142, 150, 154, 155.
- Barfod, Fr., Forfatter, VII. 71.
- Bargum, holstensk Advocat, VIII. 234.
- Bassot, fransk General, VIII. 35.
- Baudissin, Joseph, Kammerherre, III. 244.
- Bauditz, Waldemar, Capitain, IX. 108, 146—148.
- Beaconsfield, Lord, engelsk Statsmand, IV. 29.
- Beausset, Palaispræfect hos Napoleon I., III. 110.
- Beernaert, belgisk Conseilspræsident, VIII. 253.
- Bellini, italiensk Componist, II. 42—44; III. 14, 15.
- Bembo, Cardinal, I. 88.
- Bendz, C. L., Capitain, Mathematiker, I. 84. IX. 58, 63.
- Bérard, fransk Mathematiker, II. 185.
- Berg, P. C., Præst, III. 3 ff., 19, 53, 54; IX. 117.
- Berling, Kammerherre, VII. 79, 80.
- Bernstorff, A., preussisk Diplomat, IV. 10, 17.
- Bessel, tysk Astronom, VIII. 34.
- Besson, fransk Publicist, VIII. 43, 81, 136, 149, 173.
- Bille, C. St. A., Redacteur, I. 24, 80, 119, 123, 125, 126, 129, 241; III. 79, 123, 124, 156—158, 161, 180, 210; IV. 3, 4, 11, 12; V. 10, 11, 17, 18, 30, 39, 44, 46, 61, 63, 64, 83, 91—106 passim, 117—128 passim, 134, 139, 143, 145, 153—155, 157, 170. VI. 5, 16, 19, 24; VII. 2, 5, 9, 15, 40, 46, 52, 90—97 passim, 114, 137, 138, 154, 158, 167, 168, 173,

- 185, 186, 351, 412, 489, 510, 516, 517; VIII. 32, 33, 170, 227—229, 239, 271, 273, 275; IX. 56.
- Bille, F., Geheimeconferentsraad, Gesandt, III. 47, 230, 260.
- Bille, St. A., Viceadmiral, I. 73; II. 21; III. 172; V. 80, 96.
- Bille, Torben, Gesandt, V. 27—30, 32.
- Bille-Brahe, H., Gesandt, III. 245.
- Biot, fransk Physiker, II. 76, 77; III. 38.
- Birkedal, Godsinspecteur, I. 16.
- Birkedal, Uffe, Præst, I. 117.
- Birkedal, Vilhelm, Præst, I. 16, 19 ff., 26—29, 44, 45, 62, 98—134 passim.
- Bismarck, tysk Rigskantsler, III. 189; IV. 11; V. 9, 20, 35, 49—52, 54, 72, 78, 159, 161, 164—170; VII. 112.
- Bjerring, Vilh., Professor, I. 184, 191, 192; II. 63, 65, 122; IX. 37, 40, 60, 63, 77, 107, 110, 112.
- Blicher, Steen, Digter, III. 199.
- Blixen-Finecke, Baron, Udenrigsminister, IV. 15; V. 8, 13, 117, 118, 133, 153, 166, 167; VI. 15; VII. 432, 433, 488.
- Blom, Gustav, Premierlieutenant, IX. 96, 120, 132—136.
- Blom, Otto, Oberst, VIII. 45.
- Blome, Adolf (til Heiligenstedten), Politiker, V. 25, 28.
- Blome, Otto (til Salzau), Greve, V. 21.
- Bloomfield, Lord, engelsk Diplomat, V. 20, 22, 41.
- Bluhme, Conseilspræsident, I. 217; II. 147—167 passim; III. 249; V. 91; VII. 7, 74, 107, 108, 300—302, 333, 414—416.
- Bluntschli, tysk Statsretslærer, VIII. 74, 75, 163, 253.
- Boisen, Frits, Præst, I. 117.
- de Borda, fransk Mathematiker, VIII. 162.
- Bornemann, Fr., Jurist, I. 181, 182, 184, 190, 191, 201, 203—205; II. 63, 65, 66. III. 80, 82, 86, 87.
- Bornemann, I. A., Theolog, IX. 46, 72.
- Bournonville, Aug., kgl. Balletmester, I. 205.
- Bourson, belgisk Publicist, VIII. 65, 70, 78, 105.
- von Brenner-Felsach, østerrigsk Diplomat, V. 149.
- Broberg, Etatsraad, Grosserer, VII. 135, 136.
- Brockdorff, Gesandt, III. 115.
- Brogie, Hertug af, fransk Udenrigsminister, II. 54; III. 185.
- Brorson, Prof., Præst, I. 61, 62.
- Brunialti, italiensk Publicist, VIII. 8, 65, 70, 78, 106, 108, 109, 115, 208, 254.
- Brunnow, russisk Diplomat, IV. 8, 9, 14, 17, 27, 28, 39, 43.
- Bruun, Eusebius, Oberst, IX. 132, 133.
- Bruun, M. P., Landstingsformand, VIII. 122, 123, 127, 128.
- Bruun, P. D. Høiesteretsassessor, IV. 48.
- Bryndum, Overlærer, III. 208.
- Buchanan, engelsk Diplomat, III. 162; V. 50, 164, 169.

- Buchheister, Redacteur, V. 127.
- Bugge, Thomas, Astronom, IX. 24.
- Buntzen, Andr., Etatsraad, Chirurg, IX. 54, 62, 79.
- Burmans, tysk Mathematiker, III. 41.
- Burnitz, tysk Statsretslærer, VIII. 162.
- Bülöw, Bernhard, Gesandt, II. 145, 149; V. 155, 156.
- Bülöw, Christopher, Stiftamtmand, I. 21.
- Bülöw, Frantz, General, I. 95, 139, 192, 206; II. 32, 71 ff., 80—97 passim, 104, 121; III. 42 ff., 91, 106, 167, 168.
- Bülöw, F. R. H., Generallieutenant, IX. 128.
- Bülöw, Isabella, I. 22.
- Bülöw, Johan, Gesandt, General, I. 94, 96; II. 101—103, 159, 162; V. 28, 29, 34, 118.
- Bærentzen, Portraitmaler, I. 158.
- Cadore**, Hertug af, fransk Udenrigsminister, I. 198.
- Cadore**, Hertug af, fransk Diplomat, IV. 4, 11; V. 10; VII. 509 ff.
- Campagnole**, fransk Advocat, VIII. 171, 254.
- Carl XV**, IV. 23, 24, 34; V. 12, 13, 48, 112, 116, 118, 122, 139, 140, 142, 152; VI. 4, 10, 20, 22.
- Carlsen**, Georg (Forfatterpseudonym for P. Andræ), II. 182.
- Carlsen**, Indenrigsminister, VII. 66.
- Carnot**, fransk Krigsminister, II. 87.
- Caroc**, Generalmajor, I. 58; III. 72; IX. 63, 76, 86.
- Caroline**, Prindsesse af Danmark, I. 70.
- Caroline Amalie**, Dronning, I. 312.
- Casse**, Justitsminister, V. 96.
- Cassel**, svensk Nationaloeconom, VIII. 84.
- Castenschiöld**, H. G., Generalmajor, II. 9.
- Challandes**, Forfatter, VIII. 109.
- Chamfort**, fransk Forfatter, III. 191.
- Charlotte**, Landgrevinde af Hessen, V. 158.
- Charles**, Philarète, fransk Forfatter, III. 241.
- Choron**, Elev i Ecole polytechnique i Paris, II. 169, 170.
- Christensen**, Balthazar, Politiker, VII. 51, 66, 67, 169; VIII. 229.
- Christensen**, H., Theaterdirecteur, I. 235—237, 316, 317.
- Christian VIII**, I. 210; III. 106, 107, 167—171; VII. 18; IX. 14, 31, 41, 92, 109, 111, 141, 148, 153, 155.
- Christian IX**, I. 229—231; III. 148, 157; IV. 15, 27, 28, 31, 37, 40, 61—63; V. 40—59 passim, 67, 75—102 passim, 143, 144, 157, 158, 165, 168; VI. 25; VII. 373, 418, 511, 514.
- Christophle**, fransk Advocat, VIII. 110, 174.
- Clarendon**, Lord, engelsk Statsmand, IV. 9, 15, 18, 43.
- Clausen**, H. N., Theolog, V. 39.

- Clausen, Julius, Bibliothekar, V. 129.
- Collin, Theodor, Læge, IX. 61, 62.
- Condorcet, fransk Forfatter, VIII. 145.
- de Coninck, Justitssecretair, VII. 15, 517, 518; VIII. 229.
- Considérant, Victor, fransk Politiker, VIII. 47—51, 222.
- Cornelius, Capitain, I. 6.
- Cramer, schweizisk Matematiker, II. 79.
- Cridge, amerikansk Politiker, VIII. 80.
- Cæsar, Julius, III. 112.
- D**ahlerup, Conferentsraad, Læge, III. 57.
- Dannemand, Greve (Søn af Frederik VI), I. 58, 63; II. 53; III. 10.
- Danner, Grevinde, I. 315; II. 158—160; III. 210 ff.; VII. 79—82, 419, 431; VIII. 193, 236.
- Danneskjold-Samsøe, Greve, Overskænk, II. 167, 168.
- Dante, italiensk Digter, IX. 80, 81.
- Dareste, fransk Forfatter, VIII. 64, 100, 102, 108, 109, 133, 149, 173.
- David, Finantsminister, II. 59; III. 213; V. 91; VII. 42, 47, 300, 301, 311, 356, 415; VIII. 208.
- Davids, Amtmand, III. 244.
- Davout, fransk Marechal, III. 115.
- Debenesse, Mélanie, III. 88—90.
- Decamps, Matematiker, II. 181.
- Degen, Matematiker, II. 195.
- Déjazet, fransk Skuespillerinde, II. 48.
- Delavigne, Casimir, fransk dramatisk Forfatter, I. 176; III. 13.
- Derby, Lord, engelsk Statsmand, IV. 29; V. 102.
- Desor, schweizisk Geolog, VIII. 228, 271—274.
- d'Hondt, belgisk Jurist, VIII. 82—84.
- Dirckinck-Holmfeld, Baron, Gesandt, III. 205.
- Djörup, Stabslæge, I. 66.
- Donizetti, italiensk Componist, III. 15.
- Dotézac, fransk Diplomat, II. 21; III. 114; VII. 516.
- Dreyer, Generallieutenant, I. 58.
- Dreyer, Frøken, III. 150; VII. 431.
- Droop, engelsk Forfatter, VIII. 65, 73; 84, 127, 165, 166, 168.
- Drouyn de Lhuys, fransk Udenrigsminister, III. 189, 190; IV. 17, 37, 38, 40, 41.
- Dubs, schweizisk Forbundspræsident, VIII. 273, 274.
- Dumas, fransk Chemiker, II. 82; III. 38.
- Dupin, (den Ældre), fransk Politiker, III. 240.
- Duveyrier, fransk Embedsmand, I. 153, 154, 275.
- Dyssel, Lærer ved den militaire Høiskole, I. 57, 85, 211; IX. 66, 67, 72.
- E**dvard VII, Konge af England, VII. 511.
- Egede, C. T., Søofficer, Grønlandsforsker, III. 174.
- Egede, Hans, Missionair, I. 3, 4; III. 171—173, 178.

- Egede, Poul, Missionair, III. 171, 174.
 von Eggers, Etatsraad, Geograph, III. 174.
- Elszler, Fanny, østerrigsk Dandsereinde, I. 183, 184, 190; III. 17, 75.
- Erasmi, Edle, født Saabye, gift med Embedsmand paa Guinea, Tage Erasmi, I. 4.
- Erasmi, Tage, I. 4.
- Ernst II, Hertug af Sachsen-Coburg, IV. 17; V. 33.
- Estrup, Conseilspræsident, I. 25, 120, 121, 305; V. 6; VII. 320, 362—364, 375.
- Euler, Matematiker, I. 318; III. 40.
- Ewers, russisk Diplomat, I. 226, 227; V. 48, 51, 53, 54, 62, 87, 89, 159, 161.
- Fenger, Finantsminister, I. 231, 235, 236; III. 23, 26 ff., 51, 52, 89, 90, 153—155, 163—166, 254; IV. 58; V. 86, 91; VII. 146, 155—158, 166, 167, 193, 339—343, 373; VIII. 124.
- Ferdinand, Prinds af Danmark, I. 70; II. 166, 167; III. 169; VII. 423, 430, 431.
- Fibiger, Adolf, Capitain, I. 141; III. 102; IX. 19, 20.
- Fibiger, I. A., Oberstlieutenant, I. 70, 73.
- Fibiger, I. S., Generalmajor, IX. 112, 116.
- Fibiger, Mathilde (Clara Raphael), Forfatterinde, I. 156.
- Fibiger, O., Rector, III. 207, 208.
- Fichte, I. H., tysk Philosoph, III. 63, 64, 67—69, 78
- Fieschi, II. 118.
- Fischer, Cultusminister, VIII. 17.
- Flensborg, Generalmajor, I. 92, 94, 96, 97, 173; IX. 5, 128.
- Fleury, fransk General, V. 49, 51, 54, 57, 77.
- Flodstrøm, svensk Statistiker, VIII. 84, 156.
- Fonnesbech, Conseilspræsident, I. 244; IV. 58; V. 91.
- Forchhammer, Geolog, I. 80, 81.
- Fossum, Fru (Fru Gerlach), Kammerangerinde, III. 211.
- Fourier, fransk Physiker, II. 89.
- Francoeur, fransk Astronom, I. 222; II. 76; III. 37.
- Frederik VI., I. 15, 16, 63, 68, 203, 209, 210; II. 26, 27, 33—35, 114, 128; III. 44—46, 61, 72—74, 91, 106—108, 167, 168.
- Frederik VII., I. 19, 33, 77, 128, 314—316; II. 147, 149, 160, 162, 165—168; III. 124, 168—171, 187, 188, 205—218 passim; IV. 14, 51; V. 16, 40, 41, 46—48, 52, 108, 117, 137, 143, 146, 155, 158, 167; VI. 12; VII. 6, 8, 16, 24, 25, 49, 50, 74, 79, 80, 82, 86, 87, 383, 386, 387, 410—433 passim; VIII. 205, 206, 213; IX. 171.
- Frederik VIII., IV. 15.
- Frederik, Prinds af Augustenborg, (Prindsen af Noer), III. 169, 170.
- Frederik, Prinds af Augustenborg, V. 20, 21, 47, 89, 169.
- Frieboe, General, III. 61.
- Frijs-Frijsenborg, Greve, Conseilspræsident, IV. 11; V. 10; VII. 373, 510—516; VIII. 241.

- Frølund, Skoleinspecteur, VII. 66.
Fürst, Lieutenant, II. 140.
- G**ageur, badensk Advocat, VIII. 300, 305.
- Garde, H. G., Commandeur, IX. 126, 127.
- Garlieb, Departementschef, I. 113.
- Gauss, tysk Mathematiker, I. 42, 66; II. 188, 190; VIII. 34.
- Gay-Lussac, fransk Naturforsker, II. 82.
- de Geer, svensk Statsmand, V. 11, 12, 14, 111—127 passim, 134, 139, 145, 154; VI. 4, 5.
- Genala, italiensk Deputeret, VIII. 77.
- Georg I, Hellenernes Konge, III. 157.
- George, Hertug af Cambridge, IV. 14.
- Gergonne, fransk Mathematiker, II. 126, 185, 187; VIII. 37, 38.
- Gerlach, Generallieutenant, IV. 20, 24, 48.
- Gersdorff, Capitain, I. 10, 14.
- Gersdorff, russisk Gardeofficer, I. 11.
- Gilpin, Thomas, amerikansk Fabrikant, VIII. 40—43, 46.
- de Girardin, Emile, fransk Journalist, III. 241; VIII. 144, 145.
- Giødwad, Redacteur, III. 70.
- Goblet d'Alviella, belgisk Forfatter, Politiker, VIII. 79, 81, 256.
- Goethe, tysk Digter, I. 164, 194, 310.
- Goltz, preussisk Diplomat, V. 47.
- Goncourt, Edmond og Jules, franske Forfattere, III. 116.
- Goos, Justitsminister, VII. 130; VIII. 254, 289, 290, 292—296, 304.
- Gorm den Gamle, III. 187, 188.
- Gortschakoff, russisk Rigskantsler, IV. 28; V. 42, 44.
- Gottwaldt, Præst, I. 3.
- Gottwaldt, Poulina, født Holm, I. 3.
- Graah, Marinecapitain, Grønlandsforsker, III. 174, 183.
- Grahn, Lucile, Dandserinde, III. 75.
- Gramont, Hertug af, fransk Udenrigsminister, VII. 509.
- Grey, George, engelsk Indenrigsminister, IV. 26.
- Gripenstedt, svensk Statsmand V. 12, 112, 116—119, 126; VII. 487, 488.
- Grisi, Giulia, italiensk Sangerinde, I. 158, 175, 176, 185; II. 42, 43, 55, 68, 95, 122; III. 13 ff., 21, 22.
- Grouvelle, fransk Diplomat, Digter, I. 160.
- Grundtvig, N. F. S., Biskop, VIII. 179, 217.
- Guizot, fransk Statsmand, II. 54; III. 79; IX. 74.
- Guldberg, Oberst, I. 164.
- Gyllembourg, C. F., I. 270—287 passim.
- Gyllembourg, Fru, I. 139—287 passim, 314; III. 75.
- H**achette, fransk Mathematiker, II. 79, 125.
- Hack, tysk Statsretslærer, VIII. 171, 289.
- Haffner, Krigsminister, IV. 58.
- Hage, Alfred, Politiker, VII. 54.
- Hage, Hother, Politiker, VII. 138;

- VIII. 17, 142, 161—165, 181, 231, 232, 275—278.
- Hagemann, M., Etatsraad, Politiker, III. 244.
- Hall, Conseilspræsident, I. 32, 33, 53, 107, 108, 163, 224—237 passim, 241, 242, 251, 260, 297, 314—316; II. 14 ff., 144—168 passim; III. 124—143 passim; 157, 161, 162, 203—218, 233 246, 248, 249, 254, 255; IV. 18, 28, 41, 48, 56, 58; V. 5—170 passim; VI. 3—25 passim; VII. 5—25 passim; 46, 47, 50, 64—68, 74—85 passim; 90, 91, 98, 101—104, 132—134, 137, 151, 155—158, 163, 167, 171, 178, 193, 310, 373, 382—387, 411, 413—430, 485—490, 507, 514, 515; VIII. 15, 16, 188, 189, 193, 196, 197, 227, 236.
- Hall, Marie, Geheimeraadinde, II. 162.
- Hall, Oluf, Secretair, V. 101.
- Hamilton, svensk Gesandt, III. 204; IV. 15; V. 14—17, 106—139 passim, 153, 154; VI. 10, 15—22; VII. 485—488.
- Hammerich, Martin, Skolebestyrer, II. 162; III. 32, 164; VII. 104.
- Hansen, Krigsminister, I. 295; III. 123, 124; VII. 3, 4, 7, 381—387; IX. 122—131, 156, 161, 162, 164, 169—172.
- Hansen, H. P., Bankdirecteur, VII. 334.
- Hansen, I. A., Politiker, VII. 373, VIII. 216.
- Hansen, J. J. (Jules), fransk Ambassaderaad, III. 189; IV. 11.
- Hare, Thomas, engelsk Advocat, VIII. 6, 33, 39, 63—81, 89, 92, 93, 100, 107, 111, 112, 118—138 passim, 149, 154—174 passim, 259, 287—297 passim.
- Hartmann, I. P. E., Componist, I. 192; II. 68, 69, 122.
- Hauch, Adam, Rector, I. 273—287 passim.
- Hauch, I. C., Digter, I. 235, 236, 317.
- Hauff, tysk Mathematiker, II. 99.
- von Haven, F. C., Præst, IX. 146, 147.
- Hegel, tysk Philosoph, I. 139, 189, 203, 214; III. 63.
- Hegermann, D. W., Oberstlieutenant, I. 10.
- Hegermann-Lindencrone, C. D. Generallieutenant, I. 229, 231; III. 148; V. 84, 85.
- Heiberg, Johan Ludvig, I. 107, 137—289 passim, 309—314; III. 81, 85, 86; VII. 101.
- Heiberg, Johanne Luise, I. 31, 43, 91, 107, 138—292 passim, 309, 311, 314, 316; IV. 59; VII. 101, 518—520.
- Heiberg, Peter Andreas, I. 145—287 passim, 309, 313, 314; III. 32—34.
- Heine, Heinrich, tysk Digter, II. 57.
- Heinzelmann, Overpræsident, II. 145, 154, 162.
- Herschel, John, engelsk Astro- nom, II. 176.
- Hertel, Krigsraad, III. 92.
- Hertz, Henrik, Digter, I. 145, 147, 155, 161—163, 233, 314.

- Hertzberg, Ebbe, norsk Retshistoriker, V. 142; VI. 17; VII. 488.
- Hill, Rowland, engelsk Postembedsmand, VIII. 52, 56, 61, 62.
- Hindenburg, tysk Matematiker, III. 41.
- Hjelte, Lieutenant, I. 73.
- Hoffmann, schweizisk Cantonalraad, VIII. 50, 51.
- Hoffmann, Oberst, IX. 100, 108, 147 ff.
- Holberg, Ludvig, I. 202.
- Holck, Prof., Statsretslærer, VIII. 242, 255.
- Holm, Christopher (Andræs Morfader), Sognepræst, I. 3—5, 12, 14, 18, 41.
- Holin, Johanne, I. 3, 19; III. 221, 225.
- Holm, G., Commandeur, Grønlandsforsker, III. 184.
- Holm, Mette, født Saabye (Andræs Mormoder), gift med Sognepræst Christopher Holm, I. 3—5.
- Holm, Nicoline Christine (Andræs Moder) see Andræ.
- Holst, Niels Møller, Præst, I. 19, 23.
- Holstein-Holsteinborg, Greve, Conseilspræsident, IV. 58; VII. 373.
- Holten, Generalmajor, III. 211.
- Howard, engelsk Diplomat, V. 28.
- Hugo, Victor, fransk Digter, II. 47; III. 12.
- Høedt, kgl. Skuespiller, I. 316, 317.
- Høegh-Guldberg, Generallieutenant, II. 14.
- Høyen, Kunsthistoriker, II. 67, 68.
- Irminger, Viceadmiral, III. 171.
- Jacottet, schweizisk Cantonalraad, VIII. 228, 229, 271.
- James, E. G., amerikansk Statsøconom, VIII. 41.
- Jensen, H. C., Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg, III. 244.
- Jensen, N. P., Oberst, V. 96, 130, 139.
- Jess, C. F. W., Captain, I. 92.
- von Jepsen, Indenrigsminister, VIII. 246.
- Johansen, J. C., Præst, III. 248.
- de Jonquières, General, IX. 107, 109—112, 141, 142.
- Juel, Jens, Portraitmaler, I. 238.
- Jullien (de Paris), fransk Politiker, II. 56.
- Jung, fransk General, III. 112.
- Jørgensen, A. D., Rigsarchivar, I. 156, 272, 274, 291; VII. 518, 519.
- Kampmann, Etatsraad, Politiker, III. 138.
- Karolyi, østerrigsk Diplomat, V. 49, 50.
- Kauffmann, Heinrich, Generallieutenant, II. 139; VIII. 231; IX. 128.
- Kauffmann, Herman, Captain, II. 140.
- Kauffmann, Wilhelm, Generallieutenant, IV. 45, 47, 48.
- Kayser, C. J., Nationaløconom, III. 26 ff., 163.
- Kellner, Oberst, Chef for den militaire Høiskole, I. 73, 83, 90; II. 79, 125.

- Kielmannsegge, hannoveransk Diplomat, V. 28.
- Kierkegaard, Søren, IX. 78.
- Kirstein, Generaldecisor, II. 154.
- Knuth, Udenrigsminister, IX. 169, 171.
- Koss, Gesandt, II. 53, 55; IX. 69.
- Kranold, Generaldecisor, V. 91.
- Krarup, Justitsraad, Udskrivningschef, IX. 53, 62, 79.
- Krieger, Indenrigsminister, I. 33, 35, 46, 65, 70, 71, 105, 106, 108, 123, 129, 144—146, 152, 187, 188, 216, 231, 234, 235, 237, 240 ff., 286—289, 291, 297, 298; II. 65, 147, 148, 153, 159, 160, 162; III. 142, 161, 162, 203—206, 213—215, 217, 218, 248, 249, 253, 254; IV. 3—64 passim; V. 6, 10, 23, 40, 60, 66, 69—71, 79, 85, 86, 91—93, 97, 140, 142, 167; VI. 11, 19, 20, 22, 27; VII. 3, 11, 78, 157, 158, 166, 167, 178, 188, 193, 194, 197—199, 299, 302, 310, 312, 318, 362 ff., 373, 384, 385, 387, 418—430 passim, 485—489, 506—516 passim; VIII. 11, 17, 29, 64, 69, 81, 89—99 passim, 120, 121, 129, 130, 145, 148, 173, 174, 204, 242, 304; IX. 46, 52, 54, 62, 71, 79, 121, 122, 130.
- Krogh, Generallieutenant, III. 127; VII. 9; IX. 122, 123, 170.
- Kröger, Hans, slesvigske Politiker, III. 243.
- La-Chesnais, fransk Forfatter, VIII. 84, 176.
- Lacroix, fransk Mathematiker, II. 76, 78.
- Lagrange, fransk Mathematiker, I. 318; II. 77, 179.
- Laplace, fransk Mathematiker, II. 173—175; III. 154.
- Larsen, A. C., Bibliothekar, VIII. 20, 81.
- Larsen, J. E., Jurist, VII. 66, 310.
- La Tour d'Auvergne, fransk Diplomat, IV. 14, 17, 26, 41—43.
- Laussen, Ritmester, I. 3, 19.
- Laussen, Frederikke, født Holm, I. 3.
- Ledru-Rollin, fransk Politiker, I. 77.
- Lefebvre, fransk Marechal, III. 225, 226.
- Legendre, fransk Mathematiker II. 184.
- Legouvé, fransk Digter, III. 195, 197.
- Lehmann, Orla, Indenrigsminister, I. 290; V. 8, 22, 43, 44, 60, 66, 73, 81, 96, 99, 120; VI. 17; VII. 67, 68, 110, 120—134 passim, 147, 154, 156, 158, 166—168, 177, 178, 193, 196, 300, 318, 322, 348—359; VIII. 124, 141, 146, 152, 220, 221, 224, 225, 304; IX. 56, 63, 79—82, 99.
- Lenau, Nicolaus, tysk Digter, III. 85.
- Leopold, Prinds af Hohenzollern, VII. 508.
- Leroy-Beaulieu, fransk Nationaloekonom, III. 191.

- Lessing, tysk Digter, VII. 356.
 Levetzau, Overhofmarskal, III. 214—216; VII. 82.
 Levy, Overaccoucheur, II. 61—63.
 Libri, fransk Mathematiker, II. 76, 77.
 Liebe, Høiesteretsadvocat, I. 129, 132; VII. 373; VIII. 33, 81.
 Liebe, Statssecretair, I. 315; III. 209, 210.
 Liebenberg, Cabinetssecretair, II. 15, 166; VII. 415, 424, 430.
 Lind, Lieutenant, I. 80.
 Lindberg, Jacob, Theolog, VIII. 217.
 Linnemann, J. H., Præst, IX. 43, 46, 52.
 Liszt, Franz, ungarsk Pianist, IX. 25.
 Lornsen, Uwe Jens, politisk Forfatter, II. 113.
 Louis Philippe, Konge af Frankrig, I. 108, 312; II. 55; III. 10.
 Louise, Dronning af Danmark (form. med Frederik VIII). IV. 15.
 Lubbock, John, engelsk Naturforsker, VIII. 24, 176, 265.
 Ludvig XVIII, Konge af Frankrig, VII. 182.
 Lundbye, Krigsminister, II. 160, 162, 168; IV. 61; V. 80, 96, 167; VII. 346, 347, 423; IX. 174.
 Lundng, Generallieutenant, IX. 172, 173.
 Lütken, André, Forfatter, III. 207, 208.
 Lüttichau, Krigsminister, I. 60; II. 148; VII. 17, 19, 20, 81—84, 86, 98—100, 132, 134, 152; VIII. 193, 236.
 Lytton, Robert Bulwer-, engelsk Diplomat, Forfatter, VII. 10, 52, 53, 72, 73, 85, 89, 98—116, 120, 135—137, 154—158, 296, 297.
 Læssøe, Præst, IX. 120.
 Læssøe, Fr., Oberst, I. 58, 80, 168, 172, 173, 179—181, 201—203, 206; II. 5 ff., 22 ff., 107—124 passim, 131 ff.; III. 6, 7, 35, 36, 45, 59—80, 90—105, 155; IV. 51; IX. 3—142 passim, 146, 148.
 Lønborg, Oberst, Chef for den militaire Høiskole, II. 131 ff.; VII. 388; IX. 58, 63, 100, 101, 103—106, 115, 116, 155.
Machiavelli, italiensk Forfatter, VIII. 101.
 Madsen, V. H. O., Generalmajor, II. Forord, 187; VIII. 278; IX. 4de Afsnit.
 Madvig, Philolog, I. 87, 259; II. 151; III. 221, 255; V. 37, 67, 91, 93—98; VII. 4, 16, 102, 103, 130, 304, 383, 387; VIII. 174, 182, 183, 209, 237, 240; IX. 163—165.
 Madvig, Retsformand, V. 98.
 Magendie, fransk Physiolog, II. 62.
 Maison, fransk Marechal, II. 53.
 Malet, engelsk Diplomat, V. 165.
 Malmesbury, engelsk Statsmand, IV. 29.
 Manderstrøm, svensk-norsk Udenrigsminister, IV. 15, 24; V. 12—16, 45—47, 105, 108, 110—154 passim; VI. 3, 4, 7—14, 18—20, 22; VII. 487—489.

- Manley, engelsk Legationssecretair, V. 27, 31.
- Manteuffel, preussisk Udenrigsminister, VII. 107.
- Mantzius, Kr., kgl. Skuespiller, I. 235.
- Marat, fransk Revolutionsmand, I. 104.
- Marbot, fransk General, III. 116.
- Maria Theresia, Keiserinde, III. 186.
- Marie Frederikke, Dronning af Danmark, I. 68.
- Marivaux, fransk Skuespildigter, I. 181.
- Marmier, Xavier, fransk Forfatter, II. 57.
- Marquardsen, tysk Retslærd, VIII. 254, 290, 296.
- Mars, Melle, fransk Skuespillerinde, II. 47.
- Martensen, Biskop, I. 86, 87, 114, 115, 157, 162, 168, 181, 182, 189—204 passim, 213, 214, 219, 232, 253, 254, 309, 310, 312; II. 63 ff.; III. 80 ff., 233; IX. 8.
- Mathiesen, Chr., Capitain, III. 73, 74.
- Matzen, Politiker, Jurist, VIII. 245, 254, 286—289.
- Mérimée, Prosper, fransk Digter, I. 261.
- Metternich, østerrigsk Statsmand, III. 113, 114.
- Meyerbeer, tysk Componist, II. 44.
- de Meza, General, I. 312, 313; II. 111; III. 18, 32, 147—152; V. 158; IX. 132, 135, 136.
- Michaelsen, Joseph, Postmester, V. 13, 117, 118, 153.
- Michelet, Jules, fransk Historiker, IX. 22.
- Michelsen, Marineminister, II. 152; III. 249; V. 167; VII. 17, 20, 81, 134, 416, 417; VIII. 193, 201.
- Mill, Stuart, engelsk Philosoph, VII. 129; VIII. 5, 6, 11, 14, 52, 69, 70, 72, 73, 77, 81, 88—102 passim, 112, 118, 120, 125, 127, 134, 135, 154, 156, 250, 260, 293, 294, 296, 297.
- Mirabeau, fransk Revolutionsmand, VIII. 36.
- von Mohl, Robert, tysk Statsretslærer, VIII. 74, 253.
- Molbech, Chr., Historiker, Lingvist, I. 171.
- Moltke, A. B. V., Administrator, III. 244.
- Moltke, Carl, Minister, II. 163; V. 43; VII. 300.
- Moltke, E. C. L., Gesandt, II. 145; III. 241; VII. 79.
- von Moltke, H., preussisk Generalfeltmarskal, I. 77.
- Moltke, Wilhelm, Contoirchef, III. 212.
- Moltke-Bregentved, A. W., Premierminister, VII. 8, 44.
- Moltke-Bregentved, F., Udenrigsminister, VII. 373.
- Moltke-Hvitfeldt, Gesandt, V. 120.
- Mommsen, Theodor, tysk Historiker, III. 112.
- Monge, fransk Mathematiker, I. 83 II. 78, 125.
- Monrad, Conseilspræsident, I. 227—237 passim, 259, 316; II. 166; III. 149, 254, 255; IV. 7, 59

- 63; V. 22—24, 44, 61—75 passim; 85—102 passim, 120; VII. 10, 74, 75, 101, 105, 156, 157, 167, 178, 193, 199, 346, 347, 415, 515; VIII. 12, 142, 235—237.
- Monrad, M. I., norsk Philosoph, IX. 84.
- Montholon, fransk General, III. 116.
- Morin, schweizisk Forfatter, VIII. 51, 67, 70, 79, 109.
- Morrison, engelsk Parlamentsmedlem, VIII. 168.
- Mourier, Justitiarius i Høiesteret, VIII. 209.
- Mozart, tysk Componist, II. 43, 44.
- Mynster, Biskop, III. 106, 107.
- Möbius, tysk Astronom, II. 188.
- Möhl, Professor, Læge, I. 161.
- Møller, Eline (gift med Digteren Poul Møller), I. 168.
- Møller, Poul, Digter, I. 147, 161, 166—169, 312.
- Nachtegall, Gymnastikdirecteur, II. 26.
- Napier, engelsk Diplomat, V. 42, 164.
- Napoleon I., I. 198, 199, 262; III. 110 ff., 185; IV. 15, 48, 62; VII. 125.
- Napoleon III., I. 125; III. 123, 190; IV. 15, 17, 18, 26, 27, 29, 30, 43; V. 9, 47, 49, 87; VII. 508—512.
- Napoleon, Jérôme, Prinds, III. 114, 115.
- Naville, Erneste, schweizisk Philosoph, VIII. 8, 14, 23, 43, 46, 51, 54, 55, 65, 78, 105, 109, 110, 120, 127, 136, 139, 145, 151, 171, 172, 174, 176, 223, 229, 242—251 passim, 272—275, 291, 306.
- Neergaard, I. W., Krigsminister, I. 91.
- Neergaard, N., Conseilspræsident, II. 157; III. 206, 209; V. 106, 110, 112, 125, 143, 146; VI. 3—27 passim; VII. 7, 8, 45, 64, 69, 91, 92, 107, 116, 339, 485—488, 490.
- Nicolai, Prinds af Glücksborg, IX. 117.
- Nielsen, Augusta, Fru (Fru Andræs Søster), I. 309; III. 85.
- Nielsen, Godske, Redacteur, VII. 91; VIII. 33—34.
- Nordenskiöld, svensk Polarforsker, III. 172.
- O**—s (Forfatterpseudonym for A. F. Krieger) VIII. 64, 69, 89, 91—96, 145.
- Oehlenschläger, Adam, I. 138, 148, 169, 170, 173, 205.
- Olsen, F. C., Overlærer, I. 312.
- Olsen, O. N., Oberst, IX. 14, 58.
- Oppermann, Professor, Mathematiker, II. 176.
- Oriolla, preussisk Diplomat, V. 165.
- Oscar II, Konge af Sverige og Norge, VI. 15; V. 153; VI. 11; VII. 488.
- Oxholm, Overhofmarskal, II. 146, 147; V. 95.
- Paget, engelsk Diplomat, V. 7, 8,

- 10, 17—33 passim, 50, 57—59, 62, 65, 75, 116, 146—154, 161, 164; VIII. 99.
- Palmerston, Lord, engelsk Statsmand, I. 76; II. 149; IV. 24 ff.
- Paludan, Joh., Sognepræst, I. 23.
- Paludan-Müller, Fr., Digter, I. 161, 163—166, 173.
- Pauly, C. F. G., Rigsraadsmedlem, VIII. 234.
- Pernolet, fransk Deputeret, VIII. 175, 249.
- Peruzzi, Emilia, Fru, VIII. 167, 176—178.
- Peruzzi, U., italiensk Statsmand, VIII. 167, 177, 178.
- Peters, tysk Astronom, VIII. 34.
- Pety de Thozée, belgisk Advocat, VIII. 78, 108.
- Phragmén, svensk Mathematiker, VIII. 84.
- Pioche, fransk Mathematiker, II. 187.
- du Plat, Claude, Generalmajor, Chef for Landcadetakademiet, I. 63.
- du Plat, Cæsar, Major, I. 94, 96.
- Platen-Hallermund, hannoversk Udenrigsminister, V. 25.
- Plessen, Otto, Gesandt, V. 27, 42, 118.
- Plessen, Augusta Scheel- (født Lewenhaupt), V. 116.
- Plessen, Carl Scheel, Politiker, V. 20, 21, 23—25, 28, 155, 156, 166; VIII. 13, 234—237.
- Plessen, Wulff Scheel, Gesandt, V. 12, 13, 27, 45, 116, 129, 141; VI. 12, 15; VII. 50.
- Plinius (den Yngre), romersk Forfatter, IX. 20.
- Ploug, Redacteur, III. 62; V. 30, 60, 85, 92, 143, 153; VII. 14, 15, 45—47, 68, 69, 71, 108, 114, 116, 137, 167, 169; VIII. 30—32, 86—99 passim, 117, 125, 173, 226, 227, 231, 238, 244, 245.
- Plum, Professor, Læge, III. 116.
- Poisson, fransk Mathematiker, II. 75, 76, 78, 87, 173—175; III. 37.
- Poncelet, fransk Mathematiker, III. 37.
- Pope, engelsk Digter, I. 238.
- Prehn, T., Departementschef, III. 244—247.
- Prévost-Paradol, fransk Publicist, VIII. 5, 6.
- Prydz, Landcadet, I. 57.
- Puggaard, Christopher, Geolog, III. 223.
- Puggaard, Hans, Etatsraad, Gros-serer, V. 120.
- Pætges, Henriette (Fru Heibergs Moder) I. 157.
- Quaade, Gesandt, IV. 7, 9, 14, 27, 43; V. 27.
- Quetelet, belgisk Statistiker, II. 90, 99, 175, 176; III. 153.
- Raasløff, H. I. A., Minister for Slesvig, I. 52; II. 148, 162; VII. 17, 19, 20, 24, 25, 43, 44, 69, 151, 408; VIII. 193, 203, 204.
- Raasløff, W., Krigsminister, II. 146; VII. 509, 514.
- Rahbek, K. L., Forfatter, I. 160.
- Ramus, Generaldirecteur for Skattevæsenet, VII. 337.
- Rantzau, Ernst, Amtmand, III. 244—246.

- Rasch, Gertrud, gift med Hans Egede, I. 4; III. 171.
- Ravn, Marineminister, I. 35, 46, 61; III. 183.
- Ravnkilde, Componist, I. 243.
- Rechberg, østerrigsk Udenrigsminister, V. 20, 21, 41.
- Reedtz, Udenrigsminister, IX. 170.
- Reich, Krigsminister, III. 147, 148, 151, 152; IV. 45, 61, 62, 64; V. 38; VII. 347; IX. 115, 172—174.
- Reiersen, Politiretssassessor, IX. 94.
- Reincke, Rigsraadsmedlem, III. 244; VIII. 234.
- Renck, Rigsraadsmedlem, VIII. 209.
- Reventlow, Arthur, Amtmand, VII. 11.
- Reventlow-Farve, Rigsraadsmedlem, V. 156; VII. 49, 50; VIII. 213.
- Reventlow-Jersbeck, Rigsraadsmedlem, VIII. 234.
- Rink, Directeur for den kgl. grønlandske Handel, III. 175.
- Rist, Meta, Frøken, I. 37, 245, 296.
- Robespierre, fransk Revolutionsmand, I. 104.
- Rolin-Jaequemyns, belgisk Advocat, Minister, VIII. 78.
- Romanzoff, russisk Udenrigsminister, I. 199.
- Rosen, S. A. G. C., Overpræsident, III. 152.
- Rosen, S. L. C., Major, IV. 20.
- Rosenhoff, Claudius, Redacteur, I. 203.
- Rosenørn-Lehn, Udenrigsminister, VI. 58; VII. 509, 513, 515.
- Rosin, tysk Statsretslærer, VIII. 78, 172, 299, 300.
- Rossing, Assessor, I. 37; III. 222, 227.
- Rossing, Forvalter, III. 222, 227.
- Rossini, italiensk Componist, II. 43, 44, 55; III. 14, 15.
- Rothe, C. A., Søofficeer, Grønlandsforsker, III. 174.
- Rottwitt, Conseilspræsident, II. 160, 166; VII. 415; VIII. 236.
- Rovsing, Professor, Skolebestyrer, III. 253, 257.
- Rovsing, Marie, Fru (Fru Andræs Søster) I. 267; III. 253, 257.
- Rubini, italiensk Sanger, III. 14—17.
- Russell, Lord, engelsk Statsmand, IV. 14, 25, 26, 28—30, 44—46, 49, 54, 56; V. 7, 25, 27—34, 49, 52, 87—89, 149—151, 164, 165; VI. 21.
- Rye, Olaf, Generalmajor, IX. 123, 130.
- Rye, Procurator, II. 9.
- Ryge, kgl. Skuespiller, I. 180.
- Ræder, Jacob, Oberst, IX. 131, 136.
- Rømeling, Carl, Generalmajor, III. 72—75.
- Rømer, Committeret ved Armeesintendenturen, IV. 61.
- Saabye, Jørgen, Præst, I. 4.
- Saabye, Petronelle, født Egede, gift med Præst Jørgen Saabye, I. 4.
- Saint-Amand, Imbert de, fransk historisk Forfatter, I. 160.
- Saint-Aubain (Carl Bernhard), Digter, III. 76, 85.

- de Saint-Ferriol, fransk Gesandt, VII. 509.
- Salisbury, R. C., engelsk Statsmand, IV. 26.
- Saripolos, græsk Statsretslærer, VIII. 70, 109.
- Saurbrey, Ritmester, II. 13.
- Saussure, schweizisk Naturforsker, I. 262.
- Savart, fransk Mathematiker, II. 82.
- Saxtorph, H. C., Etatsraad, Læge, IX. 52.
- Scavenius, P. B., Kammerherre, Politiker, VII. 50, 51.
- Schaarup, Catechet, I. 312.
- Schack, Fanny, født Hebbe (gift med Hans Egede Schack), III. 251, 252, 257.
- Schack, Hans Egede (Andræs Svo-ger), Forfatter, I. 38, 100, 166, 167, 236, 246; II. 160—162, 164; III. 203, 232—243, 246—257; VI. 19; VII. 19, 46, 75, 133, 335, 385, 424—426, 428; VIII. 14, 153, 175, 225, 229, 231.
- Schack, Hansine Poulina (Andræs Hustru), see Andræ.
- Schack, N., Provst (Andræs Svigerfader), I. 4, 210; III. 121.
- Schack, Tagea, født Erasmi (Andræs Svigermoder), I. 4.
- Scharling, S. P., Institutbestyrer, I. 40.
- Scharling, Will., Statsoeconom, VIII. 212.
- Scharmer, Gaardeier, III. 244.
- Scheel, A. W., Generalauditeur, Jurist, VII. 151.
- Scheele, Udenrigsminister, I. 33, 52; II. 15—17, 143—168; III. 127, 249; V. 155, 167; VII. 5—11, 17, 19, 20, 25, 44, 49, 50, 67, 74—87, 134, 149, 150, 152, 301, 302, 411—430; VIII. 12, 133, 193, 204, 236.
- Schibild, Kjøbmand, I. 3, 43.
- Schibild, Christopher, Skibscapitain, I. 44.
- Schibild, Petronelle Louise, født Holm, I. 3, 43.
- Schiern, Historiker, IX. 54, 62, 79.
- Schiller, Fr., tysk Digter, III. 101.
- Schlegel, Generallieutenant, II. 167.
- Schlegel, Stiftskasserer, III. 210.
- von Schleinitz, preussisk Udenrigsminister, V. 165.
- von Schmidten, Mathematiker, I. 161.
- Schovelin, Statsgjælddirecteur, III. 168; IX. 58, 132, 137.
- Schumacher, Astronom, I. 66; IX. 24.
- Schweins, tysk Mathematiker, III. 41.
- Schønberg, Hofmedicus, II. 7.
- Scoresby, Naturforsker, Hvalfanger, III. 174, 179, 183.
- Selmer, Marie, I. 22.
- Seneca, romersk Philosoph, I. 263, 265; III. 25, 78, 125; VI. 27; IX. 20.
- Seymour, Hamilton, engelsk Diplomat, IV. 51.
- Shakespeare, William, I. 189.
- Sibbern, Philosoph, I. 204.
- Sibbern, norsk Statsminister, V. 119.
- Siegfried, R., tysk Publicist, VIII. 84.

- Sieyès, Abbed, fransk Statsmand, VII. 125, 130.
- Simon, Jules, fransk Politiker og Forfatter, VIII. 186.
- Simony, Indenrigsminister, I. 54; II. 144, 147, 148, 153, 160, 162; III. 249; V. 167; VII. 17, 19, 20, 67, 69, 75, 132, 134, 152; VIII. 193.
- Skau, Laurids, slesvigsk Politiker, III. 243.
- Skeel, E., Indenrigsminister, VII. 373.
- Sladkowsky, bøhmisk Publicist, VIII. 171.
- Smith, Sidney, engelsk Admiral, II. 54, 56; III. 19.
- Spandet, Etatsraad, Politiker, IX. 134.
- Spence, Miss, VIII. 54, 55, 59.
- Sponneck, Finantsminister, I. 87; II. 160; III. 31; VII. 7, 74, 415, 416; VIII. 232.
- Sponneck, Stiftamtmand, III. 243.
- Stacy, dansk Consul i Adelaide, VIII. 60, 61.
- Steen, Adolph, Matematiker, VIII. 217, 218.
- Steenstrup, Generalmajor, IX. 108, 115, 142.
- Steinmann, P. F., Generallieutenant, Chef for Generalstaben, II. 120, 121, 123; III. 91, 92, 105, 166, 167; IX. 5, 6, 14, 24, 34, 46, 95, 100.
- Steinmann, P. F., Generallieutenant, I. 96, 97; II. 101—103.
- Stemann, C. L., Stiftamtmand, II. 167.
- Stemann, P. C., Cancellipræsident, III. 169, 170.
- Sterne, Simon, amerikansk Jurist, VIII. 6, 70, 108, 120, 168, 254.
- Stetson, amerikansk Forfatter, VIII. 43, 46, 223.
- Stirling, engelsk Matematiker, II. 90, 91.
- Stub, Fru, Skolebestyrerinde, III. 219.
- Sue, Eugène, fransk Romanforfatter, III. 195.
- Suenson, Viceadmiral, IV. 35.
- Suess, tysk Nationaloeconom, III. 193.
- Sveistrup, Poul, Birkedommer, V. 125, 144; VII. 197; VIII. 255.
- von Sybel, Heinrich, tysk Historiker, V. 9, 36, 45, 47, 59, 153, 157, 158, 168.
- Sørensen, C. T., Krigshistoriker V. 130.
- Taglioni, Maria, Dandserinde, I. 183—185.
- Talleyrand, fransk Statsmand, I. 198.
- Thaden, Departementschef, II. 145, 154.
- Thiele, Astronom, VIII. 84.
- Thiers, fransk Statsmand, I. 262; II. 54, 118.
- Thorsøe, Alex., historisk Forfatter, V. 124; VII. 339.
- Thue, norsk Philolog, IX. 80, 81, 84.
- Thune, Overlæge, III. 153.
- Tidemand, Fru, III. 219.
- Tillisch, Indenrigsminister, I. 216, 217; II. 160, 162—168; III. 244, 246, 255; VII. 7, 74, 81, 384, 385, 387, 415—427 passim; VIII. 236, 237.
- Tillisch, Generalmajor, III. 32.

- Tolstoj, Leo, russisk Digter, III. 111.
- Topsøe, Vilhelm, Redacteur, I. 119, 257; III. 157; IV. 11; VII. 15, 16, 51, 375; IX. 99.
- Tornérhjelm, svensk Overkammerherre, V. 118.
- Tott, Birgitte, I. 265.
- Trap, Cabinetsecretair, V. 91, 95.
- Tredgold, Th., engelsk Ingenieur, II. 100.
- Trepka, M., Oberst, I. 92, 94, 96, 197, 208, 313; II. 4, 13, 101—103, 109, 121, 123, 126; III. 3 ff., 13, 18, 34—36, 43, 54, 76, 88, 89; IX. 5.
- Treschow, Geheimeconferentsraad, VII. 45, 47, 426.
- Tscherning, Krigsminister, I. 99, 140, 190, 196; II. 48, 59—61; III. 25, 26; V. 19, 91, 92, 94—96; VII. 5, 7, 8, 43, 49, 50, 350, 387; VIII. 81, 136—149 passim, 209—213, 218, 219, 222, 234, 235; IX. 137, 156, 169, 170.
- Tscherning, Eleonore Christine, gift med Foranstaaende, IX. 169.
- Tschirnhausen, tysk Mathematiker, III. 40.
- Tuxen, P. M., Commandeurcapitain, I. 312.
- Unsgaard, Indenrigsminister, I. 235, 315; II. 144, 148, 153, 155—157, 160; III. 254; V. 167; VII. 417.
- Urne, I. 45.
- Ussing, Tage Algreen, Nationalbankdirecteur, V. 91; VII. 42, 47, 426; VIII. 208.
- Varrentrapp, tysk Statsretslærer, VIII. 162.
- Vaulabelle, fransk historisk Forfatter, I. 262.
- Vaupell, Oberst, IX. 22, 119, 121, 126, 127.
- Vedel, Annette, Fabrikinspecteur, I. 317; IX. 168.
- Vedel, Directeur i Udenrigsministeriet, I. 35, 231; III. 252, 253, 255; IV. 10, 18, 24, 40, 46, 54, 59; V. 31, 90, 116; VII. 514; VIII. 98, 99.
- Vernes, Maurice, fransk Forfatter, VIII. 8, 15, 53, 77, 79, 83, 152, 155, 172.
- Veullot, fransk Publicist, III. 191.
- Victoria, Dronning af England, IV. 25; V. 33.
- Vladimirescu, Mathematiker, II. 181.
- W**achtmeister, svensk Diplomat IV. 15.
- Walewski, fransk Udenrigsminister, III. 205.
- Wallis, engelsk Mathematiker, III. 39, 41.
- von Warnstedt, Amtmand, VII. 11.
- Welhaven, norsk Digter, II. 61 62.
- Wergeland, Henrik, norsk Digter, II. 62.
- Werlauff, Historiker, I. 43.
- Werneburg, tysk Mathematiker, II. 90.
- Wessely, Dispacheur, VII. 94, 118; VIII. 62, 149—151, 222.
- Weyse, Componist, I. 148, 168, 170, 171, 215, 274.
- Wiese, Overappellationsretsraad, III. 245, 246.

- Wilhelm, Landgreve af Hessen, III. 169.
 Wilster, Generallieutenant, IX. 7.
 Winther, Chr., Digter, I. 32, 168; III. 222.
 Winther, Gert, Politiker, VII. 66.
 Winther, Ida, Frøken, III. 222.
 Winther, Julie (gift med Chr. Winther), III. 222, 226.
 Wodehouse, Lord, engelsk Diplomat, I. 226, 227; V. 48—65 passim, 75—94 passim, 158—170 passim.
 Wolfhagen, Minister for Slesvig, II. 148—163 passim; V. 96, 167; VII. 421, 423.
 Wormskjold, Botaniker, III. 174.
 Wørishøffer, Generallieutenant, IX. 132.
- Young, engelsk Physiker, II. 174, 175.
 Zachariae, Fru (Datter af Frederik VI), III. 72.
 Zachariae, Generallieutenant, I. 46; III. 155; IX. 131, 201, 202.
 Zachariä, tysk Retslærd, VIII. 94, 133.
 Zahle, P. C., Politiker, VIII. 216.
 Zodiacus (Forfatterpseudonym), I. 100; III. 157.
 Zytphen-Adeler, Politiker, VII. 373.
 Ørsted, A. S., Statsminister, VII. 310.
 Ørsted, H. C., Naturforsker, I. 80, 81, 170, 222; II. 76.
-

FJERDE AFSNIT.

FORTEGNELSE OVER ANDRÆS OFFENT-
LIGGJORTE VIDENSKABELIGE ARBEIDER
AF
GENERALMAJOR V. H. O. MADSEN.

Andræs fremragende matematiske Begavelse havde allerede da han var Elev paa den kgl. militaire Høiskole gjort et stærkt Indtryk paa denne Skoles Lærere og Elever. Det hed sig om hans Opfattelsesevne: «een Gang læst, altid forstaaet, aldrig glemt», og hans senere Virksomhed godtgjorde da ogsaa, at han var noget meget betydeligt som Mathematiker. Da han selv blev Lærer paa den militaire Høiskole, vare hans Foredrag efter Elevernes Meddelelse i høi Grad klare og elegante, og hans offentliggjorte Skrifter udmærke sig alle ved Skarphed og Originalitet.

Den væsentligste Del af Andræs matematiske Virksomhed knytter sig til de topographiske og navnlig geodætiske Arbejder, hvormed han i et langt Liv har beskæftiget sig, og som have gjort hans Navn berømt. Her er et ofte originalt Indhold fremstillet i en elegant og klar Form. Ikke alene hans talrige offentliggjorte videnskabelige Arbejder, hvoraf der omstaaende findes en Fortegnelse, men ogsaa hans utrykte Arbejder bære dette Præg. I Zachariaes Værk: «De geodætiske Hovedpunkter og deres Koordinater», 1876 (S. 209), omtales saaledes en utrykt Afhandling af Andræ: «Det geodætiske Nivellement, støttet paa reciproque Zenithdistancer, der ikke ere samtidige», som i 1845 blev indleveret til Generalstaben. Om denne Afhandling meddeler Zachariae, at den har udøvet en væ-

sentlig Indflydelse paa denne Forfatters Fremstilling af den trigonometriske Høidemaaling. Iøvrigt er Andræs videnskabelige Hovedværk det monumentale Arbeide: «Den danske Gradmaaling» i 4 store Qvartbind, med en Deel originale Afhandlinger vedrørende forskjellige Punkter af Geodæsien, som han senere har gjort tilgjængelige for en større Almeenhed ved at udgive paa Fransk 3 Hefter «*Problèmes de haute géodésie*».

Andræs Virksomhed paa andre Omraader bragte ham aldrig bort fra hans gamle Kjærlighed til Mathematiken. En Række Notitser, som han vedblev at nedskrive lige til sin Død, vise, at hans Tanker bestandig syslede med mathematiske Problemer, men han var ingen Ynder af at offentliggjøre sine Resultater; naar dette ikke skete saa at sige i Embedsmedfør, søgte og fandt han sin videnskabelige Tilfredsstillelse ved at udarbeide Løsningen af et Problem saa simpelt og klart som muligt og derefter henlægge det for at vende sig til nye Opgaver.

Nedenfor følger en Fortegnelse over Andræs offentliggjorte videnskabelige Arbeider.

I «Maanedsskrift for Litteratur» XVII (1837),

S. 401—421:

1. Anmeldelse af «den beskrivende (descriptive) Geometries theoretiske Deel, udarbeidet efter de bedste Forfattere, med særegent Hensyn til Bogens nærmeste Bestemmelse som Ledetraad ved Forelæsninger af L. S. Kellner, Capitain, Lærer i beskrivende Geometrie ved den kgl. militaire Høiskole og den polytechniske Lærestanstalt, Kjøbenhavn 1836»¹⁾).

¹⁾ Omtalt i Biogr. om Andræ vol. II, S. 124—126.

«Det kgl. medicinske Selskabs Skrifter», Ny Række,
1ste Bind, 1848:

2. «Bemærkninger ved Høidelisterne over det værnepligtige Mandskab i 1ste sjællandske District», S. 256—261¹⁾.

I Videnskabernes Selskabs Oversigter:

3. «Om de projective Forvandlinger, ved hvilke Fladeindholdene bevares uforandrede», S. 78—94, 1853.
4. «Om Beregningen af Brede, Længde og Azimuth paa Sphæroiden», S. 230—269, 1858.
5. «Om Rækkeudviklingen af de Formler, som tjene til Bestemmelsen af geodætiske Positioner paa den sphæroidiske Jordoverflade», S. 27—70, 1859.
6. «Udvidelse af en af Laplace i *Mécanique céleste* angivet Methode for Bestemmelsen af en ubekjendt Størrelse ved givne umiddelbare Iagttagelser», S. 198—235, 1860.
7. «Om den approximative Beregning af bestemte Integraler», S. 165—201, 1867.

I «Tidsskrift for Krigsvæsen»:

8. «Anvendelse af Principet for de mindste Quadraters Methode paa Bestemmelsen af Skudsikkerheden ved Skydning mod verticale Maal», S. 46—61, 1856.

I «Astronomische Nachrichten».

9. «Fehlerbestimmung bei der Auflösung der *Pothenot'schen* Aufgabe mit dem Messtische», Bd. 47, Nr. 1117, Sp. 193—202, 1857.

---

¹⁾ Omtalt i Biogr. om Andræ vol. III, Tillæg S. 153—154.

10. «Formeln zur Berechnung der geodätischen Breiten, Längen und Azimuthe auf dem Erdsphäroid», Bd. 50, Nr. 1187, Sp. 161—168, 1859.
11. «Fernere Entwicklung der in Nr. 1187 der Astr. Nachr. behandelten geodätischen Formeln», Bd. 53, Nr. 1272, Sp. 369—380, 1860.
12. Skrivelse paa Dansk til Udgifveren af «Astronomische Nachrichten» om «Bestemmelsen af den sandsynlige Feil ved Hjælp af Iagttagelsernes Differentser», Bd. 74, Nr. 1770, Sp. 283—284, 1869.
13. «Ueber die Bestimmung des wahrscheinlichen Fehlers durch die gegebenen Differenzen von m gleich genauen Beobachtungen einer Unbekannten», Bd. 79, Nr. 1889, Sp. 257—272, 1872.

«Den danske Gradmaaling».

14. Første Bind, XXVIII + 579 Sider 4° med 4 Tavler: «Hovedtrianglerne paa Sjælland og deres Forbindelser med svenske og preussiske Triangelrækker», 1867.
15. Andet Bind, XII + 490 Sider 4° med 3 Tavler: «Meridianbuens Hovedtriangler fra Elben til Samsø og deres Forbindelse med Maalingerne paa Sjælland», 1872.
16. Tredie Bind, XIV + 422 Sider 4° med 2 Tavler: «De tilbagestaaende Dele af Triangelnettet og dettes Nedlægning paa Sphæroiden», 1878.
17. Fjerde Bind, XII + 432 Sider 4° med 1 Tavle: «De astronomiske Iagttagelser og Bestemmelsen af Sphæroiden», 1884.

Aftryk af «Den danske Gradmaaling»:

18. «Theorien for Udjevningen af et geodætisk Triangelnet», 52 S. 4°, 1865.
19. «Theorien for Udmaalingen af Vinkler ved Repetitions-metoden», 38 S. 4°, 1872.
20. «Formler for Beregningen af Brede, Længde og Azimuth paa Sphæroiden», 52 S. 4°, 1878.

Problèmes de haute géodésie extraits de l'ouvrage danois:
«Den danske Gradmaaling»:

21. *1er Cahier: Formation et calcul des triangles géodésiques*, 52 S. 4°, 1881.
  22. *2e Cahier: Calcul des latitudes, des longitudes et des azimuts sur le sphéroïde*, 55 S. 4°, 1882.
  23. *3e Cahier: Détermination du sphéroïde terrestre par la combinaison des mesures géodésiques avec les observations astronomiques*, 56 S. og 1 Plan, 4°, 1883.
-

RETTELSER.

- 1ste Bind af Biografien, S. 115, Lin. 1 f. o. «af Idee og Empirie», læs:
«af Ideen og Empirien».
- Ibid., S. 201, Lin. 1 f. n. og S. 202, Lin. 1 f. o. «een af gamle Holbergs»,
læs: «en af de gamle Holberg'ske».
- 2det Bind af Biografien, S. 10, Lin. 14 f. o. I Citatet: «Glæden ved Brevet
varede kun en halv Time», udgaaer Ordet «kun».
- Ibid., S. 11 Noten, Brev fra Læssøe af «6. Januar 1838», læs: «29. Decbr.
1837» (iøvrigt forsaavidt en undskyldelig Unøiagtighed som Breve
af begge anførte Dage ere skrevne paa samme Stykke Papir).
- 3die Bind af Biografien, S. 132 Noten. Med sit Udbrud: «*Dieu donne que
nous étions en Suisse aussi!*» citerer Andræ Holbergs «Jean de
France», 3die Akt, 1ste Scene: «*Dieu donne que nous étions dans
Paris (aussi)!*», og den sproglige Berigtigelse i Noten er følgelig at
udelade.
- Biografien, «Supplement og Person-Register», S. 84, Lin. 14 f. o. «Ihre»,
læs: «Thue».
-

1912.

DIS-Danmark

1 0 5 3 8 1